

**Wisconstige gedachtenissen : inhoudende t'ghene daer hem
in gheoeffent heeft den doorluchtichsten hoogheborn
vorst ende heere, Maurits prince van Oraengien ...**

<https://hdl.handle.net/1874/40340>

I

S C H V L T B O V C K
I N D O M E I N E O P
D E I T A L I A E N -
S C H E W Y S E.

D E S D O O R L V C H T I C H -
S T E N & c. V A N D E N I A R E 1606.

Maer anghesien daer in moeten commen sulcke partien als de overfetting uyt het Iornael 1606 vereyscht, soo volghter uyt hier sulcke partien van desen Iare 1606 te fullen moeten uytblijven, ende vande Iaren 1605 en 1607 te moeten incommen, als beschreven is onder den titel des Iornaels 1606.

Noch is te ghedencken datmen inde overfetting vande twee eerste groote capitale partien des Iornaels in dit Schultbouck wat besonders gade slaet, te weten dat een Rentmeesterschaps Debiteuren uyt d'eerste groote capitale partie des Iornaels overgheset wesende, soo begintmen daer na al vervolghens over te setten des selven Rentmeesterschaps Crediteuren uyt de tweede groote capitale partie des Iornaels, waer by men noch vervought de ordinaris titels der posten daer by behoorende, om alsoo int Schultbouck by malcanderen te hebben al t'gene elck Rentmeesterschap angaet.

		Capitael debet.	1606.	℥	§	8
4	○ Ianuar.	Per verscheyden partyen	- - - - -	4850	0	0
RENTMEESTER- SCHAP GENERAEL. Casse diens Casfier den Tresorier Hein- Turck debet. 1606.						
8	In Ianuar.	Per verscheyden partyen	- - - - -	7100	0	0
Davit de Jonghe tot Cuelen debet. 1606.						
1	○ Ianuar.	Per Capitael verschijnende den 1 Maerte 1603 fol. 3	-	200	0	0
1	○ Ianuar.	Per capitael verschijnende den 1 Maerte 1606 fol. 3	- -	400	0	0
Vincent Pieters in Denemarck debet 1606.						
1	○ Iannar.	Per capitael verschijnende den 1 April 1604 fol. 3	-	300	0	0
1	○ Ianuar.	Per capitael verschijnende den 1 April 1606 fol. 3	- -	500	0	0

		Capitael credit.	1606.	ℓ	β	3
1	o	<i>Ianuar. Per verscheyden partyen</i>	- - - - -	17550	o	o

**RENTMEESTER-
SCHAP GENERAEL.**

Casse diens Casier den Tresorier Heindrick Turck credit. 1606.

8	In	<i>Ianuar. Per verscheyden partyen</i>	- - - - -	6800	o	o
---	----	--	-----------	------	---	---

Davit de Jonghe tot Cuelen credit.

Vincent Pieters in Denemarck credit.

		Saxen debet.	1606.	ℒ	ƒ	8
I	1	o Januar. Per capitael verschijnende den 1 Maerte 1606 fol. 3 - -	- -	600	0	0
		Ghelderlant debet.	1606.			
I	1	o Januar. Per capitael verschijnende den 1 April. 1606 fol. 3 - -	- -	700	0	0
		Maerten de Hondt debet.	1606.			
8	24	Januar. Per casse fol. 3 - - - - -	- - - - -	300	0	0
		Raphael Sanders debet.	1606.			
8	25	Januar. Per casse fol. 3 - - - - -	- - - - -	400	0	0

Saxen credit.

℔ ₤ ⸱

Ghelderlandt credit.

Maerten de Hondt credit. 1606.

4 0 *Januar. Per capitael verschijnende den 5 April 1604 fol. 2* - - 300 0 0

Raphael Sanders credit. 1606.

4 0 *Januar. Per capitael verschijnende den 10 Meye 1604 fol. 2* - - 400 0 0

			℔	8	3
		Samuel vanden Dale Prefident vanden Raedt debet.			
		Steven Maertens Raedt debet.			
		Filips Bloem Raedt debet.			
		Dierick vande Slote debet.			

			ℓ	§	8
4	o	Samuel vanden Dale President vanden Raedt credit. 1606. <i>Ianuar. Per capitael verschijnende den 31 Decemb. 1606 fol. 2 -</i>	800	o	o
4	o	Steven Maertens Raedt credit. 1606. <i>Ianuar. Per capitael verschijnende den 31 Decemb. 1606 fol. 2 -</i>	800	o	o
4	o	Filips Bloem Raedt credit. 1606. <i>Ianuar. Per capitael verschijnende den 31 Decemb. 1606 fol. 2 -</i>	800	o	o
4	o	Dierick vande Slote credit. 1606. <i>Ianuar. Per capitael verschijnende den 1 Iunius 1606 fol. 2 -</i>	200	o	o

		Balten vanden Hove debet.	1606.	ℓ	§	8
8	In Iannuar.	Per casse fol. 3	- - - - -	1400	0	0
8	In Iannuar.	Dispense der keucken debet.	1606.	1800	0	0
8	In Iannuar.	Dispense des Heeren camer debet.	1606.	1000	0	0
8	In Iannuar.	Dispense der Stal debet.	1606.			

4	o Iannar. Per capitael verschijnende den 8 Meye 1606 fol. 2	Balten vanden Hove credit. 1606.	ℒ	ß	8
			300	o	o

Dispense der Keucken credit.

Dispense des Heeren camer credit.

Dispense der Stal credit.

			1606.	ℓ	§	8
8	In Januar.	Dispense der Hondejacht debet.	- - - - -	500	0	0
		Per casse fol. 3	- - - - -			
8	In Januar.	Dispense der Vogheljacht debet.	- - - - -	600	0	0
		Per casse fol. 3	- - - - -			
8	In Januar.	Dispense der Rekencamer debet.	- - - - -	800	0	0
		Per casse fol. 3.	- - - - -			
		Zeepartien debet.				

			ℓ	ß	II
		Dispense der Hondejacht credit.			8
		Dispense der Vogheljacht credit.			
		Dispense der Rekencamer credit.			
8	26 Januar.	Zeepartyen credit. <i>per casse fol 2.</i>	1606.	2000	0 0

Boeten debet.

℥ § ¢

Extraordinaire partyen des Rentmeesterschaps
generael debet.

RENTMEESTER-
SCHAP VAN NIEVSTAT.

Clement Calf Rentmeester van Nieuwstat de-
bet. 1606.

7 In Januar. Per verscheyden partyen - - - - - 60 0 0

Herman Clocke debet. 1606.

2 0 Januar. Per capitael verschijnende den 10 Octob. 1603 fol. 3 - - 30 0 0

Boeten credit.

℥ 13
 8

Extraordinaire partyen des Rentmeesterschaps
 Generael credit.

**RENTMEESTER-
 SCHAP VAN NIEVSTAT.**

Clement Calf Rentmeester van Nieuftat credit.
 1606

7	In Januar.	Per verscheyden partyen	-	-	-	-	70	0	0
8	10 Januar.	Per casse fol. 2	-	-	-	-	3500	0	0

Herman Clocke credit. 1606.

7	15 Januar.	Per Clement Calf fol. 12	-	-	-	-	10	0	0
---	------------	--------------------------	---	---	---	---	----	---	---

			℥	§	8
2	o	Daniel de Wilde debet. 1606. Januar. Per capitael verschijnende den 31 Decemb. 1602 fol. 3 -	50	0	0
2	o	Davit Coensen debet. 1606. Januar. Per capitael verschijnende den 31 Decemb. 1603 fol. 3 -	70	0	0
2	o	Reinout van Cuelen debet. 1606. Januar. Per capitael verschijnende den 12 August. 1603 fol. 3 -	60	0	0
2	o	Pieter vanden Berghe debet. 1606. Januar. Per capitael verschijnende den 1 Octob. 1606 fol. 3 - -	200	0	0

			1606.		℥	β	15
							8
7	15	Januar. Per Clement Calf fol. 12	-	-	20	0	0
<hr/>							
			1606.				
7	3	Januar. Davit Coensen credit. Per Clement Calf fol. 12	-	-	30	0	0
<hr/>							
			Reinout van Cuelen credit.				
<hr/>							
			Pieter vanden Berghe credit.				

		Ioos de Hondt debet.	1606.	ℒ	§	8
2	○	Januar. Per capitael verschijnende den 1 Octob. 1606 fol. 3	-	400	0	0
2	○	Januar. Per capitael verschijnende den 1 Octob. 1606 fol. 3.	- -	360	0	0
<hr/>						
		Andries van Damme debet.	1606.			
2	○	Januar. Per capitael verschijnende den 1 Octob. 1606 fol. 3	-	300	0	0
<hr/>						
		Matheus de Voocht debet.	1606.			
2	○	Januar. Per capitael verschijnende den 1 Octob. 1606 fol. 3	- -	250	0	0
<hr/>						
		Ian de Haen debet.	1606.			
2	○	Januar. Per capitael verschijnende den 1 Octob. 1606 fol. 3	- -	340	0	0

Ioos de Hondt credit.

∞

§

17

8

Andries van Damme credit.

Matheus de Voocht credit.

Ian de Haen credit.

			℥	§	g
2	○ Iannuar.	Claes de Moor debet. 1606. Per capitael verschijnende den 1 Octob. 1606 fol. 3 -	4500	0	0
2	○ Iannuar.	Cornelis Sibrants debet. 1606. Per capitael verschijnende den 1 Octob. 1606 fol. 3 -	100	0	0
2	○ Iannuar.	Fredrick Boom debet. 1606. Per capitael verschijnende den 1 Octob. 1606 fol. 3 - -	800	0	0
		Ian vande Velde debet.			

Claes de Moor credit.

19
2 8

Cornelis Sibrants credit.

Fredrick Boom credit.

Ian vande Velde credit.

1606.

5

o Ianuar. Per capitael verschijnende den 10 Octob. 1603 fol. 2 -

100 0 0

Pieter du Camp debet.

℥ § ¢

Lenaert de Boot debet.

Iacob Heymans debet.

1606.

7

24 Januar. Per Clement Calf fol. 13.

50 0 0

Iooris Albrechts debet.

1606.

7

26 Januar. Per Clement Calf fol. 13

20 0 0

			1606.	ℒ	β	8
5	o	Pieter du Camp credit.				
		<i>Ianuar. Per capitael verschijnende den 8 Novemb. 1603 fol. 2</i>	-	200	0	0
<hr/>						
5	o	Lenaert de Boot credit.				
		<i>Ianuar. Per capitael verschijnende den 20 Ianuar. 1606 fol. 2</i>	-	100	0	0
<hr/>						
5	o	Iacob Heymans credit.				
		<i>Ianuar. Per capitael verschijnende den 20 Ianuar. 1606 fol. 2</i>	-	50	0	0
<hr/>						
5	o	Ioris Albrechts credit.				
		<i>Ianuar. Per capitael verschijnende den 20 Ianuar. 1606 fol. 2</i>	-	20	0	0

Doctor Iuliaen Sanders Medicijn debet.

ℓ β §

Meeſter Ariaen Willems Chyrurgijn debet.

Iaſon de Clerck Poortſluyter debet.

Die vander Wet Nieuſtat debet.

			℥	β	8
		Doctor Iuliaen Sanders Medicijn credit. 1606.			
5	○	<i>Ianuar. Per capitael verschijnende den 10 Februar. 1606 fol. 2</i> -	50	0	0
5	○	<i>Ianuar. Per capitael verschijnende den 1 Iunius 1606 fol. 2</i> - -	10	0	0
		Meeſter Ariaen Willems Chyrurg. credit. 1606.			
5	○	<i>Ianuar. Per capitael verschijnende den 10 Februar. 1606 fol. 2</i> -	10	0	0
		Iaſon de Clerck Poortſluyter credit. 1606.			
5	○	<i>Ianuar. Per capitael verschijnende den 10 Ianuar. 1606 fol. 2</i> -	10	0	0
		Die vander wet Nieuſtat credit. 1606.			
5	○	<i>Ianuar. Per capitael verschijnende den 1 Iunius 1606 fol. 2</i> - -	100	0	0

Extraordinaire partyen des Rentmeesterschaps
van Nieuwstat debet. ℔ β 8

**RENTMEESTER-
SCHAP VAN HOOGHEN-
HUYSE.**

Reinier de Leeu Rentmeester van Hooghen-
huyse debet. 1606.

7 In Januar. Per versheyden partyen - - - - 230 0 0

Bastiaen Verbanck debet. 1606.

2 0 Januar. Per capitael verschijnende den 1 Octob. 1601 fol. 3 - 40 0 0

Omaer vande Walle debet. 1606.

2 0 Januar. Per capitael verschijnende den 31 Decemb. 1602 fol. 3 - 100 0 0

Extraordinaire partyen des Rentmeesterschaps
van Nieuwstat credit.

℥ 8
§ 8

**RENTMEESTER-
SCHAP VAN HOOGHEN-
HUYSE.**

Reinier de Leeu Rentmeester van Hooghen-
huyse credit. 1606.

7	In Januar.	Per verscheyden partyen	-	-	-	-	-	130	0	0
8	20 Januar.	Per casse fol. 2	-	-	-	-	-	1000	0	0

Bastiaen Verbanck credit. 1606.

7	10 Januar.	Per Reinier de Leeu fol. 24	-	-	-	-	-	40	0	0
---	------------	-----------------------------	---	---	---	---	---	----	---	---

Omaer vande Walle credit. 1606.

7	2 Januar.	Per Reinier de Leeu fol. 24	-	-	-	-	-	50	0	0
---	-----------	-----------------------------	---	---	---	---	---	----	---	---

			ℓ	β	8
2	○ <i>Ianuar.</i>	Iason Corneliffen debet. 1606. <i>Per capitael verschijnende den 10 Octob. 1602 fol. 3 -</i>	200	0	0
2	○ <i>Ianuar.</i>	Aernout de Cock debet. 1606. <i>Per capitael verschijnende den 1 Iunius 1606 fol. 3 - -</i>	500	0	0
2	○ <i>Ianuar.</i>	Thomaes Lauwers debet. 1606. <i>Per capitael verschijnende den 1 Iunius 1606 fol. 3 -</i>	3800	0	0
2	○ <i>Ianuar.</i>	Mathijs de Roo debet. 1606. <i>Per capitael verschijnende den 1 Iunius 1606 fol. 3 -</i>	1000	0	0

Iason Cornelissen credit. 1606.

7 12 Januar. Per Reinier de Leeu fol. 24 - - - -

℥ 140
β 0
8 0

Aernout de Cock credit.

Thomaes Lauwers credit.

Mathijs de Roo credit.

Lodewijck Houffmit debet.

℥ β 9

Lucas de Ram debet.

Michiel Cam debet.

Willem Baert debet.

			ƒ	β	8
5	o Januar.	Lodewijck Houffmit credit. 1606. Per capitael verschijnende den 1 Junius 1603 fol. 2 - -	30	0	0
5	o Januar.	Lucas de Ram credit. 1606. Per capitael verschijnende den 2 Julius 1603 fol. 2 - 2	50	0	0
6	o Januar.	Michiel Cam credit. 1606. Per capitael verschijnende den 10 Maerte 1606 fol. 2 -	40	0	0
6	o Januar.	Willem Baert credit. 1606. Per capitael verschijnende den 10 Maerte 1606 fol. 2 -	50	0	0

			1606.	ℒ	β	§
7	12	Januar. Per Reinier de Leen fol. 25	- - - -	100	0	0
7	14	Januar. Per Reinier de Leen fol. 25	Fredrick Pieters debet.	30	0	0
			Zeeuercken des Rentmeesterschaps van Hooghenuyse debet.			
			Extraordinaire partyen des Rentmeesterschaps van Hooghenuyse debet.			

			ƒ	g	31
6	o Iannuar.	Coenraet Verburch credit. 1606. Per capitael verschijnende den 10 Iannuar. 1606 fol. 2 -	100	0	0
6	o Iannuar.	Fredrick Pieters credit. 1606. Per capitael verschijnende den 10 Iannuar. 1606 fol. 2 -	20	0	0
		Zeevercken des Rentmeesterschaps van Hooghenuyse credit.			
		Extraordinaire partyen des Rentmeesterschaps van Hooghenuyse credit.			

RENTMEESTER- SCHAP VAN SWANEN- BURCH.

Iaspar Vincke Rentmeester van Swanenburch
debet.

			℔	β	8
		Carel Pieters debet. 1606.			
3	○ Ianuar. Per capitael verschijnende den 1 Meye 1603 fol. 3 - -		120	0	0
		Willem Ianssen debet. 1606.			
3	○ Ianuar. Per capitael verschijnende den 1 Meye 1602 fol. 3 -		250	0	0
		Adam verbrugghe debet. 1606.			
3	○ Ianuar. Per capitael verschijnende den 10 Iunius 1603 fol. 3 -		460	0	0

**RENTMEESTER-
SCHAP VAN SWANEN-
BURCH.**

Iaspar Vincke Rentmeester van Swanenburch
credit.

1606.

8

25 Iannuar.

Per casse fol. 2

- - - - -

600

0

0

℥

β

33

8

Carel Pieters credit.

Willem Ianssen credit.

Adam verbrugge credit.

		Erſchijnen van Swanenburch in ſomme de-	℥	ſ	8
		bet.	1606.		
3	○ Iannuar.	Per capitael verſchijnende den 10 Maerte 1606 fol. 3. -	400	0	0
Adam de Bock debet. 1606.					
3	○ Iannuar.	Per capitael verſchijnende den 1 Iunius 1606 fol. 3 - -	150	0	0
3	○ Iannuar.	Per capitael verſchijnende den 1 Octob. 1606 fol. 3 -	50	0	0
3	○ Iannuar.	Per capitael verſchijnende den 1 Octob. 1606 fol. 3 - -	70	0	0
Antheunis de Jonghe debet. 1606.					
3	○ Iannuar.	Per capitael verſchijnende den 1 Iunius 1606 fol. 3 -	60	0	0
Marcus de Witte debet. 1606.					
3	○ Iannuar.	Per capitael verſchijnende den 1 Iunius 1606 fol. 3. -	70	0	0
3	○ Iannuar.	Per capitael verſchijnende den 1 Octob. 1606 fol. 3 - -	60	0	0

Erfchijnsen van Swanenburch in somme credit.

℔

β

8

Adam de Bock credit.

Antheunis de jonghe credit.

Marcus de witte credit.

			℥	ƒ	g
3	○	Aernout de Vrient debet. Januar. Per capitael verschijnende den 10 Meye 1606 fol. 3 - -	30	0	0
3	○	Iosep de Visscher debet. Januar. Per capitael verschijnende den 10 Meye. 1606 fol. 3 - -	20	0	0
3	○	Thomas van Cassel debet. Januar. Per capitael verschijnende den 10 Meye 1606 fol. 3 - -	10	0	0
		Simon Eeuwouts debet.			

Aernout de vrient credit.

ℓ

β

37
8

Iosep de Visscher credit.

Thomas van Cassel credit.

Simon Eeuwouts credit.

1606.

6

o

Januar.

Per capitael verschijnende den 31 Decemb. 1606 fol. 2 -

100

o

o

Querin de Vos debet.

ℓ ₤ ⸱

Extraordinaire partyen des Rentmeesterschaps
van Swanenburch debet.

Winst en verlies debet.

Querin de Vos credit.

1606.

39

6

o Januar.

Per capitael verschijnende den 31 Decemb. 1606 fol. 2

℥

ß

8

200

o

o

Extraordinaire partyen des Rentmeesterschaps
Swanenburg credit.

Winst en verlies credit.

Quinto de los mil
de los mil de los mil

de los mil de los mil
de los mil de los mil

de los mil de los mil
de los mil de los mil

de los mil

de los mil de los mil

8 HOOFSTICK.
V A N D E S T A E T M A K I N G
en boucfluyting in Domeine.

NA dien int volghende somwijlen spraeck sal vallen, van verlijcking en overeencomming tusschen rekeninghen na de Italiaensche manier, en rekeninghen van Ontfanghers, Tresoriers, en Dispensiers, die ten bureele geexamineert, besloten en afgheveerdicht worden, soo sullen wy dese noemen bureelsche rekeninghen, tot onderscheyt der voorschreven rekeninghen op de Italiaensche wijze, t'welck verstaen sijnde ick sal totte sake commen.

Anghesien de boucken der bouckhouding in Domeine jaerlicx vernieut en ghesloten worden, soo mocht ymant meynen datter gheen besonder staetmaking sonder slot vallen en soude, maer om ander redenen ghebeuret verkeerde uyt dese oirsaeck: Na dien als gheseyt is de boucken Jaerlicx vernieut worden, om te sien haer overcomming mette sloten der Penningmeesters ten bureele gedaen, of der bureelsche rekeningen, en dat ten einde des selven jaers veel onbetaelde schulden sijn, van wegen veel partien opt laetste vant jaer verschijnende, diemen met veel schrijvens al soude moeten overdragen int capitael des volghenden jaers, Soo hebben wy oirboir verstaen sulcke boucfluyting niet eer te doen dan ten einde vant volghende jaer, want datter dan overschiet sal schijnbaerlick weynich sijn, en niet veel schrijvens hebben om inde boucken eens volghenden jaers over te draghen: Sulcx datmen gheduerlick in twee Schultboucken schrijven sal, in elck t'ghene daer in valt. Nu dan om dese redenen de boucken jaerlicx niet ghesloten sijnde, soo valter staetmaking sonder slot na de wijze als int 9 Hoofstick der Coopmans bouckhouding by voorbeelt verclaert is, waer deur men ewewel siet hoe de sloten der posten vande Ontfanghers, by aldiense dadelick ghesloten waren overeencommen souden met haer sloten der bureelsche rekeninghen: Sghelijcx hoe t' slot des capitaels, overcommen soude mettet slot der generale bureelsche rekening des Tresoriers. Oock sietmen wat vermeerdering of vermindering het capitael opt selve jaer ghecreghen heeft: Sulcx datter opt einde van yder jaer staetmaking valt der boucken des selven jaers, en fluyting der boucken vant voorganghen jaer (uytghenomen t'eerste om datter gheen vooren gaet) wiens resten ghebracht worden opt capitael des volghenden jaers.

Merckt noch dat eermen het bouck fluyt de quitantien anden bouckhouder sullen geleverd worden om te sien de overcomming van haer dach teghen den dach der Maentstaten, en onbehoirlick verschil bevonden wesende, men salt op de cant des Maentstaets nevens de partie anteyckenen, en dat den Rentmeester toonen voor het fluyten der rekening, en hem vermanen dat hy hem een andermael van sulcx wachte, of anders hem doen betalen de breucke daer op in sijn Instructie ghestelt. Angaende faute dieder van sulcke overeencomming mocht vallen op ontfanghen penninghen, die wort bekent by den Deurwaerder diemen uytstendt om executie te doen, daert over den verschijn-dach is.

Noch is te ghedencken dat de sloten der particuliere Rentmeesters beschreven in bouckhoudersche form, somwijlen niet overcommen en sullen mettet slot der bureelsche rekening, uyt tweederley oirsaeck: Ten eersten om partien inde bureelsche rekening gheroyeert en verandert: Ten anderen om dat ordinaris ontfanck inde bureelsche rekening altijt ghestelt wort volcommelick na

t' verdrach, daerse in bouckhoudersche form niet anders en comt dan soose dadelick ghebeurt is. Om dese twee sloten te effenen, of bescheyt daer by te stellen na t'behooren, ghenomen voor t'eerste datter gheen ander verschil en valt dan van weggen gheroyeerde ende veranderde partyen, t'welck soo sijnde, den Bouckhouder vergaert al de verscheydenheden dieder vallen onder debet en credit op een papier in form van Maentstaet, t'welck daer na ten Iornale ghestelt wesende, en van daer int Schultbouck overghedreghen, soo moet sijn slot overkommen mettet bureels. Maer soo hier noch by viel het voornomde tweede verschil ick neem 200 ℓ , van weggen ordinaris ontfanck inde bureelsche rekening heel ghestelt, die in bouckhoudersche form niet anders en comt dan soose dadelick gebeurt is, des Bouckhouders slot sal vant bureels soo veel verschillen. Doch om van t'selve verschil behoerlicke ghedachtenis te houden, en dat kennelick sy alles uyt te commen na t'behooren sonder dwaling, men sal des Bouckhouders slot aldus stellen:

Merckt dat dit slot vant Bureels verschilt 1000 ℓ , uyt oirsaeck dat (als blijkt by den inventaris int Iornael des jaers 1607) soo veel bedraghen de restanten deses Rentmeesterschaps, die daer inde bureelsche rekening ghestelt sijn als offe vol ontfanghen waren: Maer hier na t'ghene dadelick ghebeurt is.

D'oirsaeck waerom opt onderscheyt deser twee sloten van rekening der particuliere Rentmeesters acht ghenomen wort, is dat den Rentmeester generael de penninghen vande particuliere Rentmeesters moet voorderen volgens de bureelsche rekening, want hy hemlien niet alleen en eyscht t'ghene sy dadelick ontfanghen hebben, maer boven dien t'ghene sy volghende hun instructie behooren ontfangen te hebben: Maer des Bouckhouders slot dient, om te voorderen de penninghen diemen bewijst dadelick by hemlien te moeten wesen, volghende hun eyghen Maentstaten.

Tot hier toe is gheseyt vande sloten der particuliere Rentmeesters: Angaende t'slot der rekening des Rentmeesters generaels sijn gheroyeerde en veranderde partyen worden gheeffent als vooren vande particuliere gheseyt is: Maer soo hier noch by viel verschil van weggen ontfanck inde bureelsche rekening heel ghestelt, volghens het contract die inde bouckhoudersche form niet anders en comt dan soose dadelick gebeurt is, bedraghende neem ick 10000 ℓ , des Bouckhouders slot sal soo veel verschillen vant bureels. Doch om van t'selve verschil behoerlicke ghedachtenis te houden, en dat kennelick sy alles uyt te commen na t'behooren, sonder dwang, men sal by des Bouckhouders slot een memorie stellen, als vooren by het slot des particulieren Rentmeesters ghedaen is.

D'oirsaeck waerom opt onderscheyt deser twee sloten des Generalen Rentmeesters acht ghenomen wort, is dat den Heer de penninghen vanden Rentmeester generael moet voorderen volghende de bureelsche rekening, want hy van hem niet alleen en eyscht t'ghene hy dadelick ontfanghen heeft, maer boven dien t'ghene hy volghende sijn instructie behoort ontfanghen te hebben: Maer des Bouckhouders slot dient om te voorderen de penninghen diemen bewijst dadelick by hem te moeten wesen, volghende sijn eygen Maentstaten.

Noch sal ick hier vermanen t'ghene int 4 Hoofstuck angheroert is, te weten datmen int staetmaken en ondersoucken wat verandering het capitael in Domeine op een voorgaende jaer ghecreghen heeft, moet ghedencken het capitael der Vorstelicke dispense te vervoughen by t'slot des voorschreven capitael

taels

taels in Domeine: Als by voorbeelt de somme van d'eerste groote partye des Iornals in Vorstelicke dispense welcke is van capitael debet, grooter sijnde dan de somme der tweede partie van capitael credit, soo wort dien credit ghetrocken vanden debet, en de rest streckt tot vermindering des capitaels bevonden int sluyten des Schultboucx van Domeine: Maer tot vermeerdering des selven capitaels als tverkerde ghebeurt.

9 HOOFSTICK.

VANDE BOVCKHOVDING IN DO-
meine met grooter bevvint dan deur eenen Bouck-
houder can uytgherecht worden.

INt boveschreven voorbeelt der bouckhouding van Domeine, is ghenomen den Bouckhouder meughelick te sijn rekening te houden van alle besonder Pachters, Debiteurs, en Crediteurs onder dat Tresorierschap oft Rentmeesterschap generael sorterende: Maer de menichte soo groot wesende dattet hem onmeughelick waer, ghelijckt in Domeine van Machtighe Vorsten ghebeurt, en datmen nochtans wil weten hoe de cassen der Rentmeesters overal ghestelt sijn, soo sal ick nu daer af wat segghen. Ghenomen by voorbeelt datter benevens het Rentmeesterschap generael, mette Rentmeesterschappen particulier, van wiens Debiteurs en Crediteurs hy int besonder rekening houden can, noch sijn twintich particuliere Rentmeesterschappen daert hem af onmeughelick is: De selve neem ick voor t'eerste te hebben een Tresorier particulier, staende onder den Tresorier Generael. Dit soo sijnde, men sal benevens den selven Tresorier particulier, stellen noch een Bouckhouder, die ick noem particulier Bouckhouder, tot onderscheyt vanden anderen die ick Generale Bouckhouder heete: Dese particuliere Bouckhouder sal benevens sijn Particuliere Tresorier even sulcken manier van bouck houden als int voorgaende verclaert is; En boven dien sal hy alle maende schrijven anden Bouckhouder Generael, twee saken: Ten eersten wat sijn Tresorier particulier op die maent ghesonden heeft an den Tresorier Generael, of deur assignatie an hem betaelt. Ten tweeden de rest van t'ghene hy daer benevens meer ontfanghen heeft dan uytghegheven, of meer uytghegheven dan ontfanghen, sonder te stellen de besonder partyen daer die rest uyt spruyt, want die bekenet sijn deur de boucken des particulieren Bouckhouders die Creature vanden Heer is. Het voorschreven sal den Bouckhouder generael ten Iornale stellen, en int Schultbouck overdragen na t'behooren. Maer om hier af by voorbeelt wat clarder te spreken, soo laet het Landt van dat particulier Rentmeesterschap heeten Stierlandt, en den particulieren Tresorier Fredrick Martens, die inde Maent van Februarius 1606 op den 12 der selve, ghesonden heeft an den Tresorier Generael 600 £ 0808, En boven dien inde selve maent van Februarius meer ontfanghen dan uytghegheven 1000 £, sonder daer in begrepen te sijn de boveschreven 600 £. T'welck deur den Bouckhouder particulier overgheschreven sijnde anden Bouckhouder generael op den 5 Maerte 1606, ende by hem ontfanghen op den 10 Maerte 1606, soo sal den selven generalen dat ten Iornale stellen, t'welck op tweederley wijze soude meugen toegaen: Ten eersten aldus:

10 Maerte Cassé diens Cassier N Tresorier generael debet per Fredric Martens Tresorier van Stierlandt 600 \mathcal{L} , die den selven Fredric betaelt heeft anden Tresorier N den 12 Februarius 1606, volgens het schrijvē sijns Bouchouders N van den 5 Maerte 1606, en my behandicht den 10 Maerte 1606, comt 600 \mathcal{L} 0 β 0 \mathcal{g}

10 Maerte Fredric Martens Tresorier van Stierlandt debet per Capitael 1000 \mathcal{L} 0 β 0 \mathcal{g} , die den selven Fredric inde maent Februarius 1606 meer ontfanghen heeft dan uytghegheven, sonder daer in begrepen te sijn de boveschreven 600 \mathcal{L} , die hy betaelt heeft anden Tresorier generael, volgens het schrijven sijns Bouckhouders N vanden 5 Maerte, en my behandicht den 10 Maerte 1606, comt 1000 \mathcal{L} 0 β 0 \mathcal{g}

En sulcke partyen soudender int jaer twaelf vallen, welcke int Schultbouck overgheftelt sijnde, sy souden int capitael al ghesaeyt staen tusschen ander partyen: Maer wanttet voughelick is het suyver inghecommen van Stierlandt des heelen jaers met een partye daer in te stellen, soo soudemen daer me meughen doen als met oncosten en ander partyen van vermeerderende of verminderende Capitael (diens somme uyt haer poste ten tijde der boucksluyting inde poste van capitael ghebrocht wort) makende een poste van Stierlandt, en in plaets van ten Iornale te schrijven als boven, men soude aldus stellen:

10 Maerte Cassé diens Cassier N Tresorier generael debet per Fredric Martens Tresorier van Stierlandt 600 \mathcal{L} , die den selven Fredric betaelt heeft anden Tresorier N den 12 Februarius 1606, volgens het schrijven sijns Bouchouders N vandē 5 Maerte, en my behandicht den 10 Maerte 1606, comt 600 \mathcal{L} 0 β 0 \mathcal{g}

10 Maerte Fredric Martens Tresorier van Stierlandt debet per Stierlandt 1000 \mathcal{L} 0 β 0 \mathcal{g} , die den selven Fredric inde maent Februarius 1606 meer ontfanghen heeft dan uytghegheven, sonder daer in begrepen te sijn de boveschreven 600 \mathcal{L} , die hy betaelt heeft anden Tresorier generael, volgens het schrijven sijns Bouckhouders N vanden 5 Maerte, en my behandicht den 10 Maert 1606, comt 1000 \mathcal{L} 0 β 0 \mathcal{g}

Want Stierlandt aldus een eyghen post hebbende, en het slot van dien ten tijde der boucksluyting overghedreghen sijnde opt capitael, soo soude het suyver inghecommen van dat jaer des selven Tresorierschaps, daer in met een partye staen, ghelijck oncosten vanden huysē en meer ander.

Dit soo wesende, den Generalen Bouckhouder en soude op die wijze maer een poste hebben, in plaets van veel hondert onder den Tresorier particulier forterende, en soude nochtans altijd bekennt sijn de ghestalt der casse, soo wel vanden particulierē Tresorier, als van al de Rentmeesters die onder hem warē.

De reden waerom de boveschreven 600 \mathcal{L} niet ghetrocken en wierdē vande 1000 \mathcal{L} 0 β 0 \mathcal{g} , en waerom datmen niet in een partye en stelde Fredric Martens inde maent van Februarius meer ontfanghen te hebben dan uytghegheven 400 \mathcal{L} , is dat den Bouckhouder generael daer mede niet en soude weten hoe de casse van sijn Tresorier generael ghestelt is.

Noch is te gedencken dat om eygentlick te spreken, de voorschreven 600 \mathcal{L} ten Iornale niet en behooren ghestelt te worden uyt de Maentstaet des Tresoriers particulier als boven, maer uyt die des Tresoriers generaels alst sal behandicht

dicht sijn, om de redenen van dergelijke verclaert int 5 Hoofstuck deser bouckhouding in Domeine, te weten datmen alsoo meerder sekerheyt heeft, deur diender dan des Tresoriers generaels getuychnis is de partye warachtich te wesen. Doch wy hebben dit hier alsoo voorbeeltsche wijze metten cortsten gestelt.

Voort soo den generalen Tresorierden particulieren bewesen hadde te ontfangen of betalen eenighe penningen niet angaende den ontfanck van Stierlandt, alsoo derghelijke somwijlen ghebeurt, hy en soude die niet moeten brenghen in ontfanck van Stierlandt, wanttet dan soude schijnen het waer suyver capitael of incommen van Stierlandt, soo veel grooter of cleender te wesen dant eyghentlick sijn soude, en daerom soude van sulcx moeten besonder rekening ghehouden en overghesonden worden.

Tot hier toe is geseyt van twintich Rentmeesters onder eenen Tresorier particulier, van welcke den Bouckhouder generael gheen rekening houden en can, maer soo sy gheen Tresorier particulier en hadden, dan altemael anden voorschreven generalen contabel waren, in dien ghevalle soude den Bouckhouder particulier, met elck dier Rentmeesters meughen doen sulcx als vooren gheseyt is dat hy doen soude metten boveschreven Tresorier particulier, te weten alle maende overschrijven anden Bouckhouder generael, wat elck Rentmeester op elcke maent na luyt sijns Maentstaets meer ontfanghen heeft dan uytghegheven: Inder voughen dat den Bouckhouder generael een luttelken meer wercx soude hebben dan te vooren, te weten twintich posten in plaets van een, en daer me soude hy schouwen de groote menichte der posten van al de Debiteurs en Crediteurs onder die twintich Rentmeesters sorterende waer af de kennis by den particulieren Bouckhouder soude bestaen.

Maer by aldien t'bewint der Domeine soo wijt strecke, dat in plaets van sulcke twintich Rentmeesters waren, neem ick, twintich particuliere Tresoriers, elck met een menichte van Rentmeesters onder hem, men soude nevens yder particulier Tresorier een particulier Bouckhouder vervoughen: Twelck soo ghedaen sijnde, den Bouckhouder generael en soude maer twintich posten te meer krijghen, dats even soo veel als vande boveschreven twintich Rentmeesters: Oock soude hier me de ghestalt aller cassen bekent sijn, want yder particuliere Bouckhouder sorghe soude draghen, en bescheyt connen gheven vande cassen onder hem sorterende.

Merckt noch dat al hebben wy hier boven gheseyt van benevens elck Tresorier sijn Bouckhouder te vervoughen, sulcx is alsoo voorbeeltsche wijze genomen, maer daerentusschen is kennelick, dat eenen bouck mach houden van soo veel cleene Tresorierschappen t'samen, als deur hem bequamelick gheschien can.

T'was Tantwerpen doen ick daer woonde t'gebruyck, datmē de vier maenden Februarius, Meye, Augustus, en November, noemde maenden van betaling, als de betaling van Februarius, de betaling van Meye &c. Voort alsoo veel Coopluysden de verschijndach van haer handelinghen daer op veroirdenden, soo deden sy haer Bouckhouders van elcke foodanigher drie maenden balance trecken, of staet maken, der Debiteurs en Crediteurs daer in vallende, om te weten hoe hun casse daer in sal gestelt sijn, en om hun voorder incoop en uytcoop der goeden, lichtung en uytgeving van penningen op intrest en wissel, met dierghelijke na te rechten, en nummermeer in faute van betaling te vallen, noch onnuttelick te veel penninghen in casse vergaren: Maer soo een Monarchie die onder een generale Bouckhouder verscheyden particuliere hadde, alsoo oock wilde van elcke drie toecommende maenden weten hoe de casse ghestelt sal sijn

sal sijn, men soude elck der particuliere Bouckhouders bevelen, alle drie maenden te senden anden Bouckhouder generael sijn balance, want de resten der selve vervought by de sijne, men soude t'begheerde hebben.

Inde jaerlicksche bouckfluyting en beginning eens nieus boucx en soude hy tottet formeren des capitaels niet moeten stellen alle besonder Debiteuren en Crediteuren der particuliere Bouckhouders, t'welck als wat oneindelicx angevangen waer; Maer totte particuliere Debiteurs en Crediteurs onder sijn Tresorierschap generael sorterende, soude hy alleenlick vervoughen de rest van debet of credit, die elck particulier Bouckhouder in sijn beginning des nieu boucx gevonden hadde, want breeder kennis der speciale Debiteurs en Crediteurs soude by elck particulier Bouckhouder bevonden worden: Oft anders geseyt, elck particulier Bouckhouder soude jaerlicx ten comptoire des generalen Bouckhouders meugen leveren copie van sijn Iornael en Schultbouck des selven jaers, alsoo deergelijke mette bureelsche rekeningen der Penningmeesters ghedaen wort, welcke verstrecken souden tot breeder bewijs, daert van doen waer, der boveschreven reste, sulcx dattet niet noodich en soude sijn daerom t'elckens den particulieren Bouckhouders te moeyen.

Tot hier toe is geseyt van een generale Bouckhouder en particuliere Bouckhouders int ansien van incommende penninghen der Domeine. Belangende haer uytganck deur de dispense, daer af hebben wy int voorbeeld der boveschreven bouckhouding, de sake ghenomen al of den Tresorier generael die besonder betaling self dede, en daer af comptabel waer: Maer wanneer het bewint daer af grooter is dan deur den Tresorier generael met sijn Bouckhouder der Domeine can uytgherecht worden, sulcx datmen over de verscheyden dispensen een of meer verscheyden betaelders of Tresoriers en Bouckhouders stelt, soo sal ick nu segghen van d'oirden dies angaende.

Den Tresorier generael gheeft anden Tresorier particulier der dispense alle maende sulcken somme ghelts, als hem eens voor al by acte vanden Heer veroirdent is, en dat totte ordinaris oncoften diemen deur ervaring totte dispense noodich bevint: Angaende penninghen welcke daerenboven tot extraordinaire oncoften behouven, die telt hy anden voorschreven Tresorier der dispense deur ordonnantie vanden Heer, sulcx dat alsdan inde generale rekening gheen particulariteyten vande dispense en commen, maer alleenlick de voorschreven maentlicke sommen en partyen der ordonnantien. Den voorschreven Tresorier der dispense met sulcke penninghen de betalinghen doende, en sijn Bouckhouder der dispense daer af bouck houdende, ghelijck wy hier na inde Vorstelicke dispense by voorbeeld breeder verclaren sullen, sal alle maende behandighen anden Bouckhouder generael twee saken: Ten eersten wat sijn Tresorier der dispense op die maent ontfangen heeft vanden Tresorier generael: Ten tweeden de somme van t'ghene hy uytghegheven heeft, sonder te stellen de besonder partyen der dispense daer die somme uyt spruyt, want die in des Generalen Bouckhouders bouckē niet en behouven, als bekennt sijnde deur de boucken des particulieren Bouckhouders. Het voorschreven sal den Bouckhouder generael ten Iornale stellen, ende int Schultbouck overdraghén na t'behooren.

Maer om hier af by voorbeeld wat clarderte spreken, soo laet over de vijf dispensen, als des Heeren Camer, Keucken, Stal, Iacht, met Fauconnerie, sijn een Tresorier met naem Gerrit Wouters, die inde maent van Februarius 1606, op den 7 der selve, ontfanghen heeft vanden Tresorier generael 12000 ℓ , en uytghegheven in als 11800 ℓ . T'welck den Bouckhouder der dispense overghe-

gheschreven sijnde op den 2 Maerte 1606 anden Bouckhouder generael, en by hem ontfangen den 5 Maerte 1606, so salden selvē dat ten Iornale stellen aldus:

5 Maerte Gerrit Wouters Tresorier der vijf dispensen, als s'Heeren camer, Keucken, Stal, Iacht, en Fauconnerie, debet per casse diens Cassier N Tresorier generael 12000 ℔, die den selven Gerrit ontfanghen heeft vanden Tresorier N den 7 Februarius 1606, volgens het schrijven sijns Bouckhouders N vanden 3 Maerte 1606, en my behandicht den 5 Maerte 1606, comt

12000 ℔ 0 8 0 8

5 Maerte Verscheyden partijen debet per Gerrit Wouters Tresorier der vijf dispensen, als s'Heeren camer, Keucken, Stal, Iacht, en Fauconnerie, 11800 ℔, die den selven Gerrit uytghegheven heeft inde Maent Februarius 1606 volgens het schrijven sijns Bouckhouders N vandē 2 Maerte 1606, en my behandicht den 5 Maerte 1606, als volgt.

An Dispense van s'Heeren camer	- - - - -	3000 ℔ 0 8 0 8
An Dispense der Keucken	- - - - -	4000 ℔ 0 8 0 8
An Dispense der Stal	- - - - -	3000 ℔ 0 8 0 8
An Dispense der Iacht	- - - - -	1000 ℔ 0 8 0 8
An Dispense der Fauconnerie	- - - - -	800 ℔ 0 8 0 8
Somme	- - - - -	11800 ℔ 0 8 0 8

Dese partijen uyt het Iornael int Schultbouck overghedreghen na t'behooren, elck sal sijn rechte debet en credit crijghen.

Ende sulcx als hier geseyt is vande oirden over dese vijf dispensen, met haer Tresorier en Bouckhouder, dergelijcke is oock te verstaen vande dispensen der Rekencamer, Garden, en anderen met haer Tresoriers en Bouckhouders.

Dit soo wesende, men soude hier noch meughen eenighe sulcke vervolghen en anteyckeninghen stellen, als hier vooren in dit Hoofsttick achter de twee partyen vande incommende penninghen der Domeine van Fredrick Martens ghedaen is, maer sulcx daer deur bekend ghenouch sijnde, wy slaent over.

10 HOOFTSTICK.

V R A G H E O F T O I R B O I R D E R W A E R

de Penningmeesters haer rekeningen ten bureele te leveren na d'oude manier beschreven, of na stijl van Bouckhouding op de Italiaensche wijze.

ANghe sien wy de Vorstelicke bouckhouding op de Italiaensche wijze voor oirboir houden, soo heeft SYN VORSTELICKE GENADE my een questie voorgewent, te weten of de Rentmeesters als sy daer in ervaren waren, niet met meerder bequaemheyt haer rekeningen in sulcke form stellen en souden. Op welke sake wy acht nemende, daer viel voor al te bedencken dat der bureelsche rekeninghens form, manier van hooren, examineren, apostilleren, swaricheden decideren, betalinghen attesteren, metsgaders de wijze van sluyting, te houden is voor een oirboir constich looflick werck, daer de menschen niet toe gheroicht en sijn dan deur veel langduerighe ervaringhen, sulcx datment mach houden voor een gheluckich gheval, datter soo veel op den Eert-

N bodem

bodem hun na die ghemeene natuerlicke reghel ghevoughen. Dit angemerct, het gaf my vermoeden datter eintlick niet oirboirlicx uytgherecht en soude worden met dese oirden te veranderen: Nochtans om te sien hoedanich de form der bureelsche rekening op de Italiaensche wijze vallen soude, ick begaf my tottet overleggen der omstandighen dies angaende, en viel eintlick tot een besluyt, t'welck my sommighe misschien sullen toestaen, te weten dat de gewoonlicke form der bureelsche rekening, in somme gheseyt, is na de behoerlicke wijze inde Italiaensche Bouckhouding vereyscht, sonder verandering te behouven: Want hoewel ymant mocht meynen dat des Rendants daghelick-schen handel, om op sijn Italiaensche ghestelt te sijn, soude behooren te staen in een Iornael, en de partyen des selven overghestelt te wesen in een Schultbouck, op debet en credit, soo segh ick nochtans sulcx niet te moeten wesen, om dat de voorschreven bureelsche rekening het cassebouck is (diens Cassier den Rendant) en datmen het cassebouck in Italiaensche bouckhouding self soo niet en beschrijft, noch oock en behoort te beschrijven, om de redenen die ick daer af verclaren sal: Laet tot dien einde een Cassier ontfanghen hebben van Pieter 300 L van Ian 500 L , En heeft betaelt an Claes 600 L , an Iacob 200 L . Als hy dese sijn handel van ontfanck en uytgheven, die hy voor sijn Meeſter ghedaen heeft, in form van Italiaensche bouckhouding wilde beschrijven, hy soude die eerst ten Iornale stellen als volght.

IORNAL.

Casse debet per Meeſter voor hem ontfan van Pieter	-	-	-	300 L
Casse debet per Meeſter voor hem ontfan van Ian	-	-	-	500 L
Meeſter debet per casse voor hem betaelt an Claes	-	-	-	600 L
Meeſter debet per casse voor hem betaelt an Iacob	-	-	-	200 L

De partyen des boveschreven Iornaels int Schultbouck overghestelt, souden commen te staen als hier onder.

SCHULTBOUCK.

Casse debet.		Casse credit.	
Per Meeſter voor hem ontfan van Pieter	300 L	Per Meeſter voor hem betaelt an Claes	- 600 L
Per Meeſter voor hem ontfan van Ian	500 L	Per Meeſter voor hem betaelt an Iacob	- 200 L
Meeſter debet.		Meeſter credit.	
Per casse voor hem betaelt an Claes	- - 600 L	Per casse voor hem ontfan van Pieter	- 300 L
Per casse voor hem betaelt an Iacob	- - 200 L	Per casse voor hem ontfan van Ian	- 500 L

Ende aldus soude na de ghemeene reghel der bouckhouding op de Italiaensche wijze, de Casse en de Meeſter elck haer behoerlicke poste hebben, waer in den Cassier soude meughen sien hoe elck int besonder ghestelt waer: Maer merkende dat inde poste van casse niemant anders debet noch credit vallen en can dan de Meeſter, soo bevint hy onnoodich t'elckens Meeſter daer by te stellen, daerom

daerom laet hy in zijn cassebouck t'woort Meester achter, en onder het opschrift Casse debet, stelt hy metten cortsten Per Pieter: Per Ian: Maer onder het opschrift Casse credit, metten cortsten Per Claes: Per Iacob. Ten anderen na dien al de partyen vande poste des Meesters oock inde poste der casse commen, te weten debet van d'een, in credit van d'ander, so is de poste des Meesters deur die der casse bekent, en daerom onnoodich de poste des Meesters te beschrijven: Sulcx dat hy zijn rekening van casse heel cort stelt, sonder Iornael en Schultbouck als volght:

CASSEBOVCK.

Casse debet.				Casse credit.				
<i>Per Pieter</i>	-	-	-	300	<i>Per Claes</i>	-	-	600
<i>Per Ian</i>	-	-	-	500	<i>Per Iacob</i>	-	-	200

Dese cortheyt valt alsoo in alle ander rekeninghen die ghelijck de casse maer een poste en hebben, met rekeninghen van verscheyden posten heeft een ander reden.

Nu dan soo blijkt hier uyt d'oirsaek waerom des Coopmans Cassier van zijn ontfanck en uytgheven gheen Iornael met zijn Schultbouck en gebruyct, na de Italiaensche wijze, en waerom hy in zijn cassebouck alleenlick stelt eerst den ontfanck, daer na uytgave, volgende nochtans hier me t'ghene inde bouckhouding op de Italiaensche wijze vereyscht is: Ende want den Rentmeester in Domeine ghelijck wy vooren gheseyt hebben Cassier is, en zijn rekening het cassebouck, soo valt het selve daer uyt te besluyten. Angaende eenighe ongelijckheden welcke men tusschen dese twee boucken hier mocht voorwenden, die zijn dusdanich: Ten eersten dat des Coopmans Cassier altijt een sijde des casseboucx voor debet, d'ander voor credit houdt, daer den Rentmeester zijn ontfanck al vervolghens stelt soo veel sijden verre alst gaet, daer na de uytgave. Ten tweeden dat den Cassier zijn partyen met sulcken vervolgh stelt ghelijckse daghelix gheschiet zijn: Maer den Rentmeester hem an sulck vervolgh niet verbindende, vergaert de partyen van een selve specie by malcander onder verscheyden Cappitelen. Oock en stelt hy (ghelijck de Cassier wel doet) van ordinari ontfanck en uytgave gheen dach wanneer die ghebeurt is, t'welck niet vallen en wil, om dat hy volghens zijn instructie elcke partye heel in rekening moet brenghen, die dickwils in veel ghedeelten dadelick ontfanghen of uytgheven heeft gheweest: Doch al dit en is gheen onghelijckheit inde sake, waer deur des Rentmeesters rekening het cassebouck niet en soude meughen gheseyt worden.

Ymant mocht my nu dit voorhouden: Na dien der Rentmeesters rekeninghen tot noch toe zijn gheweest bouckhouding der Vorsten, welcke ghy seght gheen verandering te behouven, en dat daerbenevens u voornemen is geweest die te veranderen, en op een beter voet na de Italiaensche wijze te beschrijven, hoe overcomt dit met malcander? Ick antwoorde hier op der Rentmeesters rekeninghen oneyghentlick Vorstelicke bouckhouding te heeten, ghemerckt daer in den staet der Debiteurs en Crediteurs onbekent is, en datse om de boveschreven redenen alleenlick casseboucken zijn, in goede form beschreven, benevens welcke wy de ghebrenkende bouckhouding des Iornaels en Schultboucx op de Italiaensche wijze nu eerst vervought hebben, t'welck noch opentlicker

daer an blijkt dat wy tottet selve Iornael en Schultbouck gheen ander cassebouck dan des Tresoriers rekening en hebben.

Hoewel tot hier toe gheseyt is de ghemeene wijze der Rentmeesters rekeninghen van goede form te sijn, soo wort daer in nochtans somwijlen wat onoirdentlicx ghebruyckt, t'welck deur bouckhouding bequamer soude vallen: Als by voorbeelt, dat mē sommige Debiteurs die an een Rentmeester niet voldoen en hebbē, vergunt haer schulden in twee of drie jaren of terminē te betalen: T'ghebeurt dat de selve Debiteurs daer na op hun terminen niet en passen, noch oock in heele partyen en betalen, maer met brockelinghen, waer op de Auditeurs moettende acht nemen teghen de generale oirden van Domeine, inhoudende dat Rentmeesters alle partyen heel moeten verantwoorden, soo wort hier af ghedachtenis ghehouden deur een geduerich vervolgh der apostileringhen van d'een rekening tot d'ander, t'welck daer sulcx veel ghebeurt moeyelick duyfter en sorghelick vallende, deur de Italiaensche bouckhouding als gheseyt is, licht en clær soude sijn, alwaermen van dies int cassebouck gheen rekening en houdt, maer t'sijnder behoorlicke plaets na de ghemeene reghel.

Merckt noch dat hoewel Rentmeesters en Tresoriers om de voorgaende redenen in haer rekeninghen gheen bouckhouding op de Italiaensche wijze met Iornael en Schultbouck en moeten gebruycken, nochtans soude hemlien sulcx connen oirboir sijn in plaets van hun ghemeen manuael, om altijt bequamelick te sien hoe sy met alle Debiteurs en Crediteurs staen, want de verscheydenheit van veel posten, een ander reden heeft dan de voorschreven eenighe poste des casseboucx.

B O V C K H O V D I N G
I N V O R S T E L I C K E
D I S P E N S E O P D E
I T A L I A E N -
S C H E W Y S E .

CORRTBEGRYP DESER VORSTELICKE DISPENSE.

*H*ier vooren beschreven sijnde de bouckhouding in het ansien vande incommende penninghen der Domeine vergaert deur particuliere Rentmeesters en by de selve ghelevert anden generalen, welcke daer af in sijn generale rekening maect sijnen ontfanck, en die weder brengt in uytgave met sulcke groote sommers als hy gheeft ande particuliere Tresoriers, om daer mete doen betaling der dispensen, inder vougen dat de particulariteyten van dien inde voorschreven generale bureelsche rekening noch oock inde generale Italiaensche Bouckhouding niet en vallen, soo resten nu noch int besonder te beschrijven de bouckhouding der selve dispensen, dienende onder anderen, op dat Bouckhouders incoomschap op de Italiaensche wijze, die hun tot sulcke bouckhouding mochten willen begheven, sonder nochtans daer in ervaren te wesen, eenighe kennis meughen hebben van t'ghene daer omme gaet, en om hun bouckhouding eyghentlick te schicken na den eysch van dien: Welcke wesen vande Vorstelicke Hofhouding, ick heetse Vorstelicke dispensen, tot onderscheyt van alle ander specien der dispensen. Hier afsal ick beschrijven de navolghende Hoofsticken.

Ten eersten vande eyghenschappen der Vorstelicke dispensen int gemeen, en van haer verscheyden specien.

Ten tweeden vande ordinaris Officiers die tot een welghesformeerde dispensen behooren.

Ten derden van d'oirden der saken van rekeninghen de dispensen int gemeen angaende.

Ten vierden vande bouckhouding der dispensen vande Keucken, en eerst van comptabel en incomptabel goeden der selve.

Ten vijften van het stellen der partyen int Jornael en Schultbouck vande dispensen der Keucken.

Ten seften vande distributie der comptabel leefstocht inde dispensen vande Keucken.

Ten sevenden vande bouckhouding der dispensen vande Stal, Iacht, s'Heeren camer, Rekencamer, des Ghebous, en der Garden.

Ten achtsten verhael op de oirden der betaling van gagen.

I HOOFSTICK.

V A N D E E Y G E N S C H A P P E N D E R

*Vorftelicke difpenfen int ghemeen, en van
haer verfcheyden fpecien.*

DEr Vorftelicke penninghen uytganck in difpenfe, heeft groote ghelijckheyt met haer incomft in Domeine, want gelijk die eerst commen vande ghemeente totte pachters of Collecteurs, van hemlien totte particuliere Rentmeesters, vande selve totte generale weynigher in ghetale, en in groote Regieringhen van daer totten opperften Rentmeester of Treforier generael: Alsoo gaense van hem tot verfcheyden particuliere Treforiers der difpenfen, en vande selve totte leveraers meer in ghetale, van welcke fy weerom commen totte ghemeente, en vande selve andermael totte pachters, blijvende alsoo in een gheduerighe keering. Nu dan de groote incomft der Domeine mette difpenfe aldus deurghebrocht wordende, soo veel meer of min alsmender jaerlicx ten achter teert of verovert, men can daer uyt ghenocch verftaen, inde sake van Vorftelicke difpenfe soo wel als inden handel van groote Coopluyden, een goede rekenings oirden vereyft te wesen, als van ontfanck der waren, verschijndaghen, betalinghen, en afrekeninghen diemen van soo veel duysenden te doen heeft, met Backers, Brouwers, Wijncoopers, Vleeschouwers, Vettewarriers, Crueniers, Cramers, vercoopers van haver, boonen, hoy, en stroo, Sadelmakers, Spoormakers, Houffmeen, en sulcke meer: Voort ghelijckt den Coopman noodich is ghewiffe rekening te houden met fijn Facteurs, om sekerlick te weten wat ghelt of waren fy boven allen ontfanck en uytgave noch by hemlien behooren te hebben totten uystersten toe: Alsoo ist oock den Vorften voorderlick ghewiffe rekening te doen houden met hun bewinthebbers in difpenfe (diemen oock hemlien Facteurs mocht noemen) over ghelt, en comptabel waren daermen provisie af doet, als in sakē van voetsel, broot, wijn, bier, ghesouten en gheroockt vleesch en visch, boter, kaes, eyeren, specerye, Voort keersen, tin, peerden, haver, boonen, hoy, stroo, honden, voghelen, met foodanighe meer: En ghelijckmen mach dencken hoet mette Cooplien gaen soude, die sulcx al opt gewiffen der Facteurs lieten ancommē, sonder bewijs, also machmen denckē dat de Vorften varen die dergelijcke doen. T'is wel waer dat ettelicke daer teghen veroirdent hebben veel goede reghelen, als ghetuychniffen der leveringhen, betalinghen, en goetheyt der waren, met ander oirboir opfichten, ghelijckmen overvloedelick sien mach inde difpenfen der Coningen van Vranckrijk in druck uytgaende; Maer der waren laetste distributie teghen eersten ontfanck, daermen deur de Italiaensche bouckhouding sekerheyt af hebben can, en wort mijns wetens noch daer, noch in eenige ander Hoven gagheslagen, sonder t'welck nochtans de rest van cleene vrucht schijnt, want wat batet den Heer datmen in fijn magazijn brengt goede leverbaer waren, tot behoirlickē prijs, sonder bedroch inde betaling, als die tot fijn ghebruyck niet en commen? Denckt oock hoet menghelick is dat fy die de opperste last hebben van in sulcke dinghen oirden te stellen, hun ernstelick soudē connen begheven tot pinten en oncen gheduerlick te doen gaflaen, wetende datse vercotting van tonnen en ponden niet beletten en connen, waer uyt volght dat de instructien diemen in Vorften Hoven daer tegen gemaect heeft, met ter daet niet naghevolght en connen worden: Maer deur de bouckhouding

in dispense te meughen segghen en bethoonen sonder wederspreken, ghy sijt de man die soo veel te cort doet, dat clinckt anders. Merckt noch een ander swaricheyt die deur de selve Bouckhouding voorcommen wort: Den Tresorier segghende totte Creditours gheen ghelt in casse te hebben, noch van sijn eyghen niet te willen verschieten (waer teghen sonder de Italiaensche bouckhouding geen bewijs en is) soo en connen de goeden die den Dispensier coopt niet ghereet betaelt worden, maer loopt dickwils soo lang an, dat de leveraers te vreden sijn hem voor sijn verschot te vernougen, ja somwijlen toelaten den Tresorier penningen te lichten daer sy den intrest af betalen, boven dien noch hier en daer vereeringen doende. Voort om te vryelicker des Heeren pennin- ghen te ghebruycken, soo doense de Creditours quitantie gheven sonder ghelt ontfanghen, hemlien versekerende met een renversael, dat is daer teghen leve- rende hun eyghen obligatie: En niet teghenstaende al dit en begheeren gemee- nelick vande levering niet te scheidten, maer houdense voor benijders haers welvaerts dieder na staen, waer uyt men mercken can den inkoop tot seer hoo- ghen prijs te moeten loopen, met des Heeren groote schade, ja somwijlen ver- cleening en verdrietighe quelling der Creditours, die hem met requesten en sware clachten seer moeylick vallen, en 'gedacht doen becommeren hoe hysc met beleeftheyt sonder gheltgheven wel af sal connen setten. In somme d'o- verschietende penninghen die deur d'eerste scharmutse in Domeine niet sonder groot verlies van haer medeghesellen behouden in casse gheraken, moeten int uyttrecken deur de dispense derghelijcke tweede schermutse noch angaen, met hertsen weedom van veel vrome Tresoriers die gheern saghen de reden plaets houden. Dit alles canmen mette bouckhouding voorcommen, deur dien al- tijt bekend is wat ghereet ghelt in casse moet wesen; En dit met sulcken seker- heyt, datmen mocht besluyten in alle Hoven die middelen genouch hebbē, en daer de Italiaensche bouckhouding is, geen ander inkoop behoort te geschie- den dan met gereet gelt, ja alst by noot quaem te gebreken, dattet beter, of min- der schade waer, penninghen op intrest te lichten teghen 10 ten hondert, dan borgende teghen 30 ten hondert schade te lijden: Oft alser immers Creditours moesten wesen, soo machmen des Coopmans wijze volghen, die sijn Cassier niet sulcke schulden eerst of laetst en laet betalen alst hem belieft, maer hem de balance doet nacommen die hem den Bouckhouder geeft, want alsoo canmen hier oock de oudste schulden eerst doen betalen, of sulcke als tot meesten oir- boir des Heeren goet verstaen wort. Dit vande Vorstelicke dispense int ghe- meen gheseyt wesende, wy sullen nu tot haer verscheyden specien commen, tot welcken einde ick aldus seggh: Ghelijck menich Coopman in sijn bouckhou- ding onderscheyt maect der oncosten vanden huysc en van coomschap, en noch sulcke ander als hem dunckt sijn handel te vereyschen, alsoo worden de oncosten hier verdeelt na den eyfch der Hofhouding in verscheyden specien, om daer deur claerlick te sien soo dicwils men wil, watter in yder verteert wort, en op dat wannermen den staet begheert te vermeerderen of verminderen, kennelick sy waer an t'selve bequamelixt sal meugen ghedaen worden: Voort als men in elcke dispense niet anders en betaelt dan t'ghene de selve dispense ey- ghentlick angaet, soo worden daer me gheschouwet de ongevallen van twee- mael een selve sake te betalen, ghelijck wy daer af t'sijnder plaets breeder seg- ghen sullen: Hier toe wil ick tot voorbeelt nemen de vermaertste verdeling die mijns wetens int gemeen uytgaet, te weten des Coninx van Vranckrijck, in welke ick *Au Guidon des Finances a la troisieme partie des droicts du Domaine du Roy*, telle tot vijftien verscheydenheden: Maer want daer in plaets van het

woort

woort dispensen gheghenomen wort *Tresorerie*, oock *Tresorier*, soo sal ick hier mede soo stellen, doch elders dispensen segghen, t'welck als *Subiectum* vant ander, mijns bedunckens voor de beginnende verstaenlicker is. De boveschreven vijftien dispensen in wiens plaets gheseyt wort *Tresorier* sijn dusdanich:

Tresorier de la maison du Roy, daermen by verstaet die de gagen betaelt der Officiers van s'Conincx huys.

Tresorier de l'argenterie, betalende t'fatsoen en coop van al de stoffen der cleeren vanden Coninck, Pagen, Switsers, en ander an welcke het hem belieft geschenck te doen van cleeren, tappijtseryen, silverwerck, en ander huysfraet.

Tresorier a la Chambre aux deniers, die de montcoften van s'Conincx huys betaelt.

Tresorier des menus affaires de la chambre du Roy, die oock geseyt worden menus plaisirs, dat is van penninghen die den Coninck doet uytgheven na sijn wille, sonder in specie te verclaren waer toe.

Tresorier vande Stal.

Tresorier vande Iacht.

Tresorier van des Conincx oirden.

Tresorier veroirdent by de Heeren vande heylighe cappelle.

Tresorier vande offranden en aelmissen des Conincx.

Tresorier des ligue des Suiffes.

Tresorier vande Switsers garde des Conincx.

Tresorier vande hondert Edelluyden des Conincx.

Tresorier vande garden des Conincx.

Tresorier vande Mortepayen.

Tresorier des ghebous.

Wy hebben hier boven gheseyt vande specien der Tresoriers of dispensen vande hof houdingen des Conincx van Vranckrijck, maer de verscheyden specien der dispensen daer wy voorbeelt afschrijven sullen, sijn dusdanich:

Dispense van de Keucken.

Dispense vande Stal.

Dispense vande Iacht en Fauconnerie.

Dispense van des Heeren camer.

Dispense vande Rekenkamer.

Dispense des ghebous.

Dispense der Garden.

Merckt dat dese dispensen vande Rekenkamer, die wy hier nemē als voor specie vande generale Vorstelicke dispensen, niet en staet onder de boveschreven vijftien, maer is by den Autheur *du Guidon*, om sijn voorghenomen oirden te volghen, beschreven int vierde deel *des droicts du Domaine*.

Tot hier toe gheseyt hebbende vande eyghenschappen der Vorstelicke dispensen int ghemeen, soo sal ick hier ten laetsten noch vermanen datmen wel behouftghedachtich te sijn de swaricheden die (meest vande gheinteresseerde) deur het invoeren deser bouckhouding te verwachten staen, en datmen om die te voorkomen, an alle teghenworstelende Officiere die seggen sullen hemliē daer an niet te verstaen, sal meughen antwoorden (ghelijck in Domeine oock gheseyt is) dat elck sijn dinghen doen sal als te vooren, en dit wat besonders te wesen daer sy hemliē niet me en behouven te becommeren, voort moetmen ghedachtich sijn alles an te legghen om alsoo uytgherecht te meughen worden.

VANDE ORDINARIS OFFICIERS

die tot een welgheformeerde dispense behoiren.

Hier vooren gheseyt hebbende vande verscheyden specien der Vorstelicke dispensen, soo sullen wy in dit 2 ende het volgende 3 Hoofstick, beschrijven t'ghene de selve int ghemeen angaet, en op elcke verstaen wort, om hier na in yder dispense niet t'elckemael het selve te moeten verhalen. Om dan te commen tot beschrijving vande ordinaris Officiers die inde welgheformeerde dispensen vereyscht sijn, soo is daer toeten eersten in alle dispense daer verhandeling van goedē valt, noodich een Dispensier die de selve coopt, ontfangt, bewaert, uytdeelt, en daer af comptabel is: Ende hoewel de ghene die sulck werck doen in dispensen der Finance extraordinaire als van Fortificatie, Magasinen en meer ander, ghenœemt worden Commisen, of Commissarissen, soo ghebruycken wy hier t'woort Dispensier voor ghemeene naem. Maer in dispensen die Magasinen hebben, van soo groot bewint dat den Dispensier mettet coopen en verhandelen der goeden te seer becommert sijnde, die bewaring en uytdeeling niet en soude connen gade slaen, soo wort hem een bewaerder der selve goeden byghevought. Ten tweeden een Tresorier, die de penningen daer toe noodich ontfangt, uytgheeft, en daer af comptabel is. Ten derden een Bouckhouder op de Italiaensche wijze, die altijt can segghen wat ghelt den Tresorier der dispense in casse moet hebben, boven dien wat goeden van elcke soorte by den Dispensier of Goetbewaerder berusten moeten, totten uystersten toe: Voort hoe de rekening staet van elck Debitour en Crediteur, soo oudt als nieu de dispense angaende: T'welck na de ghemeene manier van sommige Financien, sonder dusdanighe bouckhouding niet dan met swaricheyt en schijnt te connen afloopen: Laet ons hier af tot voorbeelt nemen t'ghene *Au Guidon* beschreven is inde dispense *de l'argenterie du Roy*, te weten dat betalinghen ghedaen sijnde op schulden die ettelicke jaren gheslaen hebben, en inde rekeningen des Tresoriers niet uytgetrocken en hadden gheweest, soo moet den Auditeur sulcke ouderekening by der handt krijghen, en sien of die oude onuytghetrocken partye overcomt mette betaling der rekening die hy examineert, waer uyt schijnt te moeten volghen, datter een seer groote meniche der betaelde en onbetaelde partyen van die oude boucken moeten vermengt staen, niet by een commende al de verscheyden partyen die een selve Crediteur angaen, welcke swaricheyt noch schijnt te moeten vermeerdert worden, als men heele partyen niet heel af en betaelt, maer (ghelijck gebeurt) verscheyden betalinghen daer over doet: Dit segh ick my aldus te duncken van groote swaricheyt te moeten wesen, doch sy dieder dadelick me besich sijn, meugen eygentlicker weten wat lichticheyt sy sonder Italiaensche bouckhouding daer op hebben. Ten vierden soo isser oirboir een Controleur, die over al toefiet of elck doet na t'behooren, en die yghelick sijn fauten of bedroch vryelick ansegh, en bewijst, als daer voor gage treckende. Ten vijfden een Superintendent der dispense, die allen avent ouersiet en onderteyckent t'ghene op dien dach inde dispense ghedaen is, en voort sulck een generael toeficht heeft als hier na gheseyt sal worden. Tot Superintendent vande dispense der Keucken wort genomen den Hofmeester. Totte dispense der Stal den Stalmeester. Tottet werck des Superintendents vande Iacht, vinde ick inde dispense des Conincx van Vranc-rijck

rijck ghenomen te worden *Le Grand Veneur*. Totte dispense des Vorsts Camer wort in Vranckrijck ghenomen den eersten Edelman des Conincx, ander nemen sulck een als hun bequaemst dunckt. Totte dispense der Rekenkamer machmen nemen den President der selve, hoewel tot sommighe plaetsen een besonder Superintendent ghestelt wort. Totte dispense vande Garden en Hallebardiers verstreckt den Capiteyn der selve voor Superintendent. Totet Ghebou, ende in Finance extraordinaire totte dispensen van Fortificatie en Magasinen, den Gouverneur der plaets daer T'ghebou, of de Fortificatie gemacēt wort, of daer de Magasinen gelegen sijn. Met sulcke ordinarijs Officiers heeftmen soodanighen versekertheyt, dat sy altemael (metten leveraer noch daer toe, om dat hy sijn billetten onderteyckent) soudē moēt t'samen spannē om den Heer eenich merckelick ongelijck te connen doen, want niet t'samen spannende, t'ghene d'een dede, soude in perikel staen van d'ander bemerckt en ontdect te worden, om de redenen die hier na noch breeder blijckē sullen. Maer want ymant nu segghen mocht, dat de gagen van sulcke Officiers over elcke dispense, somwijlen tot grooter cost soudē strecken dant prouffijtelick waer, soo sal ick daer op antwoorden: Te weten dat hoewel hier gheseyt is voor elcke dispense soodanighe Officiers, oirboir te sijn, daerom niet noodich te wesen elcke haer besonder Dispensier, Tresorier, Bouckhouder, Controleur en Superintendent te moeten hebben, want een Tresorier mach de betaling doen voor soo veel verscheyden dispensen als deur een bequamelick can ghedaen worden, doch van elcke besonder rekening houdende, en soo met d'ander Officieren, t'welck niet alleenelick en streckt om te sparen den cost van veel gagen, maer tis oock gherievigher te handelen met eenen diet bequamelick al doē can, dant met veel verscheyden die elck weynich te doen hebben: T'is oock beter an eenen die veel wercx doet, een groote gage te gheven daer hy hem me geluckich acht, dan an verscheyden die elck weynich wercx doen cleene gagen toe te legghen, en hun daer over beclaghen, want officien van groote gagen vacherende, daer wort na ghestaen van veel bequame lieden daermen dan de keure af heeft: Maer niet alsoo mette Officien van cleene gagen: Doch staet te ghedenccken dat al te veel Tresorieren onder eenen particulieren Tresorier te brenghen niet oirboir en is, en dat de middelwech schijnt so veel als een clouck man met een dienaer of twee bequamelick doen can, sonder self Penningmeesters onder hem te stellen, en soo met d'ander officien.

3 HOOFTSTICK.

VAN D'OIRDEN DER SAKEN

van rekeningen de dispensen int gemeen angaende.

I ARTYCKEL.

VOoral want den Tresorier der dispense ghelt moet hebben om te betalen, soo heeft hy vanden Heer een generale acte, om vanden Tresorier generael maentlick te lichten een seker somme, diemen deur ervaring bevonden heeft totte ordinarijs dispense noodich te wesen: T'ghene hy somwijlen daerenboven noch van doen heeft, als te cort commende, of om extraordinaire onkosten hem voorvallende, daer af gheeft den Heer hem besonder ordonnantie: En sulcx is oock t'gebruyck inde dispense des Conincx van Vranckrijck, na t'gene daer af beschreven is *au Guidon des Finances*.

2 ART.

2 ART.

Den inkoop der groote partyen op levering, en van provisie, die in der Officieren instructien eyghentlick ghespecificceert sijn, geschiet met kennis en overstaen der Rekenmeesters, of sulcke als men daer toe veroirdent, en wort dien coop by gheschrift ghestelt, en door den Greffier en Leveraers onderteyckent, d'ander daghelicksche ghemeene cleyne partyen worden by den Dispensier gecocht, op den voet als hier na breeder gheseyt sal worden.

3 ART.

Anghesien den Bouckhouder volghens sijn instructie moet kennis hebben vande partyen gehandelt by den Dispensier, als te hebben sien weggen, metten, of tellen, de incommende goeden, en dat wy boven dien nemen alle betaling met ghereet ghelt te gheschien (t'welck inde Hoven daermen op sijn Italiaens bouck hout behoort meughelick te wesen, om de redenen daer af verclaert int 2 Hoofstuck) soo isser een seker bequame plaets veroirdent, daer die leveringh, ontfanck, betaling, en opschrijving gheschiet, op een bestemde uyre voor middach, en een ander na middach, waer op passen Leveraers, Dispensier, Treforier, Bouckhouder, en somwijlen den Controlleur: D'eerste om t'goet te leveren, d'ander om t'ontfangen, de derde om te betalen, de vierde om daer af bouck te houden, de vijfde om toe te sien of elck sijn ampt bedient na t'behooren: En streckt sulcx tot groot gerief, soo wel der Leveraers als voor d'Officiers.

4 ART.

Den Dispensier stelt int begin sijns boucx der dispense, de prijzen der goeden op levering ghecocht soose veraccordeert hadden gheweest, op dat by al dien hy int opteyckenen an eenighe prijzen twijfelde, de selve by der handt gereet sijn: Ten anderen op dat de ghene die de rekening daer na hooren en examineren, meughen sien of de selve prijzen overal ghestelt sijn na t'behooren.

5 ART.

Daer na schrijft den Dispensier dagelicx int selve bouck (tot sommige plaetsen wordet in een rolle gedaen) diemen inde dispense des Conincx van Vrancrijck *Escrouve* noemt) alle voorcommende saken totte cleynste minuteyten toe sijn dispense angaende, als goeden inghecocht, goeden van des Heeren eyghen ghewas inghecommen, goeden tot gheschenck ontfanghen, en andersins gecreghen; Sghelijcx oock goeden ghedistribucert, vercocht, wechgheschoncken, en andersins quijt gheworden.

6 ART.

Nevens eenighe cleyne partyen die den Bouckhouder of Dispensier niet dadelick en heeft connen sien weggen, tellen, of leveren, deur eenich nootelick ghebreck selden ghebeurende, schrijven sy *By affirmatie*, t'welck int corte soo veel beteyckent, als by behoorlicke affirmatie hemlien sulcke partye kennelick te wesen.

7 ART.

7 ART.

Van elcke levering wort deur den Leveraer een billet gemaect, inhoudende specificatie der gheleverde partyen by hem onderteyckent, t'welck den Dispensier tot bewijs vande selve partye by hem houdt, dat te boucke stellende: Ende vergaert sulcke billetten van een maent an een liache oirdentlick vervolghende.

8 ART.

Tottet selve billet maect den Dispensier een quitantie, waer toe ghedruete quitantien by der handt sijn, daer in hy de open plaetsen vervult mette noodighe somme int langhe gheschreven, en den naem des Leveraers Achter de selve quitantie schrijft den Dispensier aldus, *N Tresorier sal betalē de quitantie hier achter bedraghende soo veel*: T'welck den Dispensier onderteyckent: Ende verstreckt dit den Tresorier als voor ordonnantie: Doch is noch te weten dat de boveschreven woorden *N Tresorier sal betalen de quitantie hier achter bedragende*, cortheytshalven gedruet sijn, waer by alleen de somme in gheschrift comt. Dese quitantien behout den Tresorier by hem tot bewijs van sijn betaling, en vergaertse van een maent an een liache oirdentlick vervolghende.

9 ART.

Maer want den Tresorier alsoo by hem houdt de quitantien, ende den Dispensier de billetten der specificatie vande leveringen, elck tot sijn bewijs, welke by ongevalle mochten gheraken onoirdentlick te leggen, en datse nochtans ter auditie en examinatie van die rekening by den anderen behooren te wesen: Ten anderē om dat int fluytē der maentlicke rekening van dispense, seker onderscheyt ghemaect wort tusschen billetten gereet betaelt, en (alst immer soo wesen moet) billetten op dach, soo wordense ghenombreert n° 1. n° 2. n° 3. en dat geduerich voort soo verre het gaet een maent lanck: Sgelijcx nombreertmen al de quitantien; Ende nevens elcke partye des boucx der dispense steltmen wat n^o het billet en quitantie elck hebben, sulcx dat al gherochtense in onoirdening, soo soudense daer me licht in oirden te brengen sijn. Oock wort daer me inde bouckfluyting bequamelick ghemaect het boveschreven onderscheyt tusschen betaelde en onbetaelde billetten.

10 ART.

Maer wantet somwijlen gebeurt datter quitantie valt sonder billet, als wanneer den Heer of sijnen Raedt yet doet betalen by ordonnantie: Sgelijcx wanneer eenighe goeden gheschoncken sijn, daer gheen betaling noch quitantie af en valt, soo ghebeuret dat d'oirden der numbers van billetten en quitantien niet nootsakelick en sijn, doch en is daer me niet verhindert t'ghene inde sake vereyscht wort.

11 ART.

Al t'ghene by den Dispensier op een dach is gehandelt gheweest, wort savents by den Superintendent der dispense metten Controlleur (te wijle sy van alle

alle saken versche ghedachtenis connen hebben oversien van partye tot partye, ende niet vindende daer teghen te segghen sy onderteyckenent, stellende de sommen niet met ghetalleters, maer int langhe met gheschreven woorden, op datment daer na niet en verander, welcke verandering oock te qualicker geschien can, om dat den Bouckhouder t'selve al opgheschreven heeft.

12 A R T.

T'ghene den Dispensier Tresorier en Bouckhouder op een dach ghedaen hebben, dat moeten se des anderen daechs collationeren, en soo by hemlien eenich verschil bevonden wierde moeten dat effenen.

13 A R T.

T'bouck der dispense wort alle maende gesloten, en by den Dispensier onderteyckent, waer by noch vervought is de onderteyckening des Tresoriers en Bouckhouders, bevestighende d'een de heele somme te overcommen met sijn betaling, en d'ander alles te overcommen met sijn boucken, en wort dat dispense bouck alsoo mette billetten des Dispensiers behandicht anden Tresorier, welke die met sijn quitantien levert tē bureele der Rekenkamer (t'welck voor het expireren vanden derden der volghende maent moet ghedaen sijn volgens haer instructien) om aldaer ghehoort en gheexamineert te worden.

14 A R T.

Maer wantmen dese oirden vant leveren der rekeninghen ten bureele voor het expireren vanden voorschreven derden der volghende maent, seer vastelick wil onderhouden hebben, soo schrijft den Tresorier, en daer na die vande Rekenkamer, op de rekening den dach wanneer hemlien die behandicht is, op dat sooder faute viel, bekent sy an wien dat schort.

15 A R T.

Merckt noch bequaem te wesen, datmen den Tresorier generael opt einde des jaers, of op den laetsten December, effen soo veel ordonneert te betalen an den Tresorier der dispense, alser totte volle betaling van dat jaer ghebreeft, om alsoo inde generale rekening overeencomming te hebben van des Tresoriers generaels betaelde penninghen over een heel jaer, metten ontfanck en betaling des Tresoriers der dispense vant selve jaer.

16 A R T.

De voorgaende articulen niet gheweest hebbende van t'ghene eyghentlick de bouckhouding der dispense op de Italiaensche wijze int ghemeen angaert, soo sullen wy nu daer af segghen.

17 A R T.

T'ghebeurt dat in eenighe der dispensen niet alleen goeden ghecocht, maer oock vercocht worden, als peerden, des Heeren eyghen ghewas, gelijk graen, of vruchten, meer incommende danmen behouft: Voort wanneer der veel meer goeden als specerien, wijnen, of wattet waer, gheschoncken worden dan
men

men verdoen can : De partyen van sulcke ghecochte als oock vercochte goeden, sullen ten Iornale en Schultboucke commen na de ghemeene regel die in de Coopmans bouckhouding ghebruyckt wort.

18 ART.

Goeden tot gheschenck ontfanghen worden hier op een prijs gestelt na de teghenwoordighe weerde om drierley reden : Ten eersten om datmen be- kent wil hebben wat penninghen jaerlicx totte Hofhouding behouven, en hoe veel de consomptie in seker specien van goeden bedraecht : Ten anderen billich te sijn datmen wete voor hoe veel men anden verceder verbonden is: Ten derden om inde Italiaensche bouckhouding versekerheyt vant capitael te hebben.

19 ART.

Wesende een Tresorier ghestelt over verscheyden dispensen, en dat hy de penninghen noodich totte betaling van al de dispensen, t'samen ontfinghe vanden Tresorier generael, sonder verclaert te sijn hoe veel elcke specie van dis- pense angaet, in sulcken ghevalle en soude hy de voorschreven penningen by hem ontfanghen vanden Tresorier generael, maer an eenen Bouckhouder moeten verclaren, al warender oock meer overghestelt : Sulcx dat de poste der casse van d'ander Bouckhouders, in debet niet anders krijghen en soude dan dat van vercochte goeden mocht inghecommen sijn, en t'ghene per solde daer ge- brocht wierde : Sy en souden oock den staet der casse des Tresoriers vande dis- pense niet weten, maer soude an dien voorschreven Bouckhouder alleen be- kent sijn, midts wolverstaende dat als hy sulcx begheerde te berekenen, die an- der Bouckhouders hem souden moeten verclaren de reste der casse die den Tresorier der dispense op hemlien bouck debet of credit is: Maer souden selven Tresorier de penningen vanden Tresorier generael ontfinge met onderscheyt hoe veel elcke dispense daer af angaet, in sulcken ghevalle soude hy sijnen ont- fanck an elcken Bouckhouder moeten verclaren, die dan elck weten souden den stant der casse des Tresoriers van haer dispense, maer d'eerste wijze valt gherievigher.

20 ART.

Ghelijck den Bouckhouder der Domeine den Tresorier generael ansiet voor Cassier, en daerom sijn naem te boucke debet noch credit en stelt, maer onder casse verstaen wort, alsoo ansiet den Bouckhouder der dispense den Tresorier hem by gevoucht voor Cassier, en daerom oock en stelt hy sijn naem te boucke debet noch credit, dan wort onder casse verstaen, waer af de redenen verclaert sijn int 5 Hoofstlick des Coopmans bouckhouding.

21 ART.

Maer den naem des Tresoriers generaels die comter, en krijcht haer credit soo dickwils hy anden Tresorier der dispense betaling doet.

Ghelijk den Cassier des Heeren Facteur is over gelt, alsoo is den Dispensier sijn Facteur over goet, en ghelijk daerom des Cassiers naem te boucke debet noch credit en crijcht, alsoo en moet des Dispensiers naem te boucke debet noch credit hebben, waer af breeder reden verclaert is inde Coopmans bouckhouding int 6 Hoofsticck vande rekenings oirden in Factorye.

4 H O O F T S T I C K.

V A N D E B O V C K H O V D I N G

*der dispense vande Keucken, ende eerst van
comptabel ende incomptabel goe-
den der selve.*

TOt hier toe vande dispensen int ghemeen gheseyt hebbende, wy sullen voorder verclaren t'ghene boven dien van elcke int besonder te segghen valt, beginnende met voorbeelt vande dispense der Keucken, en daer na vande Stal, Iacht, s'Heeren camer, Rekencamer, Ghebou en Garden.

Voor al is te weten datmen hier onderscheyt maeckt van comptabel en incomptabel goeden: Comptabel noemtmen daermen provisie af doet, en rekening houdt vande quantiteyt der incomst teghen distributie of uytganck, wese in dese dispense der Keucken van de navolghende verscheydenheden.

Rijnsche wijn.
Fransche wijn.
Spaensche wijn.
Bier.
Broot.
Peper.
Gimber.
Noten.
Naghelen.
Canneel.
Saffraen.
Foille.
Naghelgruys.
Suycker.
Rosijnen.

Corenten.
Pruymen.
Amandelen.
Rijs.
Cappers.
Oliven.
Lamoenen.
Citroenen.
Oraignen.
Olie.
Siroop.
Geerst.
Boter.
Caes.
Offevlees.

Hammen.
Tonghen.
Speck.
Stockvis.
Harinck.
Aberdaen.
Salm.
Steur.
Erten.
Sout.
Asijn.
Seep.
Brant, als turf en
hout.

De incomptabel waren sijn daermen gheen provisie af en doet, maer die daghelicx versch incommen en opgheten worden, en vande welcke blijckelick can sijn waerse bevaren sonder anteyckening van distributie, maer deur sulck ordinaris toeficht als men over dies inde Hoven veroirdent: En worden daer af hier ghestelt dese verscheydenheden.

Versch vlees, als van ossen, calvers, schapen, lammers.

Versche

Verse vis.

Crudenerie, als bancquetfuycker, marmeladen, fucaden, rosquillen.

Vettewarie.

Suyvel, als verse borer, melck, room, roomcaes.

Fruyt.

Voghelen, waer onder comt t'ghene voghelaers vercoopen, als hafsen, conin-
nen, braetverckens.

Groente, waer onder comt t'ghene Hoveniers vercoopen, als salaet, moes, ra-
pen, caroten, coolen, en dierghelijcke.

Brant, als turf en hout.

Totte boveschreven incomptabel goeden worden noch vervought de
volghende cappitelen.

Meublen vande keucken.

Gagen vande keucken.

Extraordinairen vande keucken.

5 HOOFTSTICK.

VAN HET STELLEN DER PAR- tyen int Iornael en Schultbouck vande dispense der Keucken.

DIt vande comptabel en incomptabel goeden verstaen sijnde, wy sullen
commen tot anvang des Iornaels, alwaer na de gemeene regel der Italiaen-
sche bouckhouding vooral vereyscht wort staet om t'capitaal te formeren, tot
welcken einde men opschrijft alle comptabel goeden tegenwoordelick in we-
sen, en daer afmakende d'eerste partye des Iornaels aldus beginnende: *Ver-
scheyden partyen debet per capitael &c.* En worden die waren na Coopmans ge-
bruyck ghestelt ten prijse der teghenwoordighe weerde. Voort en commen-
der in dese eerste partye gheen incomptabel goeden, want die daghelix opghe-
ten en verteert worden.

Daer na vergaertmen alle teghenwoordighe Creditours de dispense der keuc-
ken angaende, van welcke men maect des Iornaels tweede partye aldus an-
vanghende *Capitaal debet per verscheyden partyen &c.* Na dit volghen de par-
tyen der daghelicksche incoopinghen of incomsten der goeden, comptabel en
incomptabel ghelijckse ontmoeten, als by voorbeelt Rijnsche wijn ghereet
ghecocht, aldus: *Rijnsche wijn debet Per casse &c.* Op tijt ghecocht: *Rijnsche
wijn debet per Ian Claessen &c.* Maer Rijnschen wijn anden Vorst tot veree-
ring geschoncken, aldus: *Rijnsche wijn debet per capitael deur dat de Stad N ver-
eering ghedaen heeft van thien amen, nu weerdich gheacht tot soo veel de ame,
comt &c.* Noch is te weten dat nadien vande comptabel waren maer twee drie
of vier mael t'iaers provisie gedaen en wort, soo volghet daer uyt dat vanden in-
coop der selve maer twee drie of vier partyen t'iaers ten Iornale en commen,
met weynigher schrijvens dan d'incomptabel die daghelix vallen, of te drie of
vier daghen eens.

Tot hier toe gheseyt sijnde vande inschrijving ten Iornale der ghecochte of
inghecommen goeden, soo restet nu noch vant uytgaen te spreken: Maer an-
ghesien die goeden opgheten ghedroncken of verteert worden, en niet weer-

om vercocht ghelijckt metten Coopman toe gaet, soo mocht nu de vraegh sijn hoe de selve int Schultbouck overgheftelt wesende en debet staende, daer na haer credit sullen krijghen, en hoe soodanighe partye eerst ten Iornale sal vallen? Ick antwoorde hier op dat sulcx toe sal gaen als met een Coopman, welke by voorbeelt in suycker handelende, gheeft daer af 25 ponden in sijn keucken, want ghelijck hy int Iornael stelt, *Onkosten vanden huysse debet per suycker*: of anders soo hy wilde (wantet eintlick op een selve uytcomt) *Capitael debet per suycker*: Alsoo hier het suycker ghedistribueert sijnde, men sal stellen *Capitael debet per suycker*. Of meer ander waren daer by wesende, ghelijckt altijt ghebeurt: *Capitael debet per verscheyden partyen*. Want hoe wel den Coopman van sijn gecochte goeden weynich op eet, en dattet hier al op gheten wort, soo ist nochtans in desen ghevalle van ghelijcke natuer.

Maer anghesien de voorschreven distributie des suyckers en van alle ander waren deur veel cleene ghedeelten geschiet, en dat den genen die daer af bouck houdt, sulcken sekerheyt moet hebben als vande incomst gheseyt is, te weten dat dadelick hebben sien weghen, tellen, of meten, en leveren, en dat derghe-lijke den voorschreven Bouckhouder inde distributie seer moeyelick soude vallen, soo wort vande distributie, in plaets der onvolcommen anteyckening die daer af pleecht te geschien, bouck ghehouden (ghelijck ick int volgende 6 Hoofstuck verclaren sal) deur een die bouchouderlike wijze elcke specie by haers ghelijcke vergaert, en daer af alle maende een partye maect, die leverende anden Bouckhouder der Dispense, welke de selve op elken laetsten dach des maents in een partie ten Iornale stelt, aldus:

31 Maerte Capitael debet per verscheyden comptabel waren, deur dien in dese maent van Maerte blijkende by de distributie ghedistribueert sijn de navolghende waren:

Peper 14 ƒ tot 40 s het pondt, comt	- - - - -	14 ƒ 0 s
Gimber 15 ƒ tot 20 s het pondt, comt	- - - - -	7 ƒ 10 s

En soo voort met d'ander comptabel waren: Sulcx dat elcke specie in yder maent maer eens ten Iornale en comt, dats twaelf mael tsaers, en die partyen int Schultbouck overgheftelt wesende, de poste van capitael (daermen by verstaet hoofdsomme vande dispense der keucken) krijcht haer behoerlicke debet in een partye, en de posten der contabel waren haer behoerlicken credit, vallende alles voor den Bouckhouder cort en licht om doen.

Tot hier toe verclaert sijnde hoe ten Iornale commen de partyen der comptabel waren, om int Schultbouck haren behoerlicken credit te krijghen, soo rest nu derghe-lijke te segghen vande incomptabel, welke alsoose inde boveschreven distributie niet en staen, en nochtans verteert sijn, soo wort daer af op den laetsten dach des laers inde bouckfluyting een partye ten Iornale ghestelt, aldus luydende:

31 December Capitael debet per verscheyden incomptabel waren die in dit laer 1606 daghelix verteert sijn gheweest, bedraghende als volght.

Versch vleesch blijkende int Schultbouck fol. tali

Versche visch blijkende int Schultbouck fol. tali

Crudenierie blijkende int Schultbouck fol. tali

En soo voort met d'ander incomptabel waren. Dese partye int Schultbouck over-

overghestelt sijnde, soo sal de poste van capitael haer behoirlicken debet krijghen, en elck der posten van incomptabel waren haer behoirlicken credit, alles met weynich schrijvens, en nochtans ons eintlick brenghende tot kennis van het begheerde.

Angaende wechgheschoncken goeden, het stellen van dien ten Iornale is bekend deur t'verkeerde vande voorgaende goeden tot gheschenck ontfangen. Als by voorbeelt, Rijnsche wijn an ymant vercert wort aldus ghestelt: Capitael debet per Rijnsche wijn deur datter vereert is an N drie amen, nu weerdich gheacht tot soo veel de ame &c.

Belanghende d'oirden der posten int oversetten der partyen uyt het Iornael int Schultbouck, die is als inde Coopmans bouckhouding hier voorē beschreven, want datmen de posten alle jare in een selve oirden soude stellen ghelijck in Domeine ghedaen is, dat en wil hier soo niet vallen, deur dien sommighe goeden van provisie maer drie of vier mael tsaers ghecocht of ontfangen worden, en dat ettelicke ander waren alle daghe incommen, welcke opt jaer veel blaren vervullende de boveschreven oirden breken, alsoo oock doen veranderende Crediteurs.

Ende is te weten dat soo veel verscheyden partyen alser van comptabel en incomptabel goeden beschreven sijn int 4 Hoofstuck, soo veel verscheyden posten vallender int Schultbouck, waer toe noch comt de poste van meublen, gagen, en vant extraordinaire der keucken, metgaders van Capitael casse Leve-raers en ander Crediteuren met Debiteuren.

6 HOOFSTICK.

VANDE DISTRIBUTIE DER

contabel leeftocht inde dispense vande Keucken.

OM te verclaren de manier deser distributie, soo is voor al te ghedencken dat den Dispensier der keucken byghevoucht wort een Clerck en Gardemenge of Spijswaerder, an welcke hy te vier of vijf dagen eens, of soo dickwils alst de sake vereyscht, uyt sijn Magasijn gheeft t'ghene men behouft om dagelicx te distribueren an Cocx, Pasteybackers, Bottelliers, en anderen daert noodich is. Van dese distributie houdt den voorschreven clerck rekening, daer toe ghebruyckende drie boucken, die ick noem Memoriael, Iornael, en Schultbouck, om datse met foodanighe des Coopmans wat ghelijckheyt hebben.

Inden anvang des Memoriaels schrijftmen eerst den Inventaris der goeden die inde Gardemenge teghenwoordelick in wesen bevonden sijn, Daer na alle daghelicksche voorkommende partyen van distributie, an wie, en hoe veel, metgaders de goeden die de Gardemenge vanden Dispensier ontfangt. Dese Memoriaels begin is ghelijck hier onder by voorbeelt anghewesen wort.

MEMORIAEL DER
DISTRIBUTIE.

*Inventaris der comptabel goeden inde Gardemenge in wesen
opt begin van Januarius 1606.*

Peper	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	℥	4	onc.
Gimber	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	℥	8	onc.
										0	4		Noren

Noten 3 fl inhoudende	-	-	-	-	-	-	-	flucx
Naghelen	-	-	-	-	-	-	-	2 fl 12 onc.
Canneel	-	-	-	-	-	-	-	3 fl 2 onc.

Ghelijck hier begoft is met vijf partyen van goeden, alsoo vaertmen voort mette rest.

Naden inventaris volghen de voorschreven daghelicksche ontmoetende partyen van ontfanck en distributie.

Maer want in dit Memoriael veel partyen van een selve specie op eenē dach commen, t'welck int overdraghen ten Schultbouck, oock int bouck der dispensie des dispensiers, veel schrijving soude maken, soo vergaert den Clerck allen avent elcke specie by haers ghelijcke in een ander bouck, dat ick als gheseyt is Iornael der distributie heete, sulcx datter van elcke soorte op yder dach dan maer een en comt. Deses Iornaels begin is ghelijck hier onder by voorbeelt anghewesen wort.

I O R N A E L D E R D I S T R I B U T I E.

*In-ventaris der comptabel goeden inde Gardemenge in over-
sen opt begin van Ianuarius 1606.*

Peper	-	-	-	-	-	-	-	4 fl 4 onc.
Gimber	-	-	-	-	-	-	-	5 fl 8 onc.
Noten 3 fl inhoudende	-	-	-	-	-	-	-	flucx
Naghelen	-	-	-	-	-	-	-	2 fl 12 onc.
Canneel	-	-	-	-	-	-	-	3 fl 2 onc.

Nu volghen de daghelicksche ontmoetende partyen van ontfanck en distributie, wesende versaming van verscheyden specien des Memoriaels, inder voughen als voorseyt is.

De boveschreven partyen des Iornaels der distributie moeten overghestelt worden int Schultbouck der distributie, t'welck van deser ghedaente is: Anghesien hier alleenelick ghesocht wort nytcomst van der waren, ghewicht, maet, of stucken, sonder gheltsomme, noch namen der Debiteurs of Crediteurs, soo en salt niet noodich sijn voor de poste van elcke soorte te nemen de heele breedte van een sijde, ghemerckt dat veel papiers soude vereyssen, met weynich gheschris, daerom deylen wy elcke sijde in verscheyden colommen, t'welck hier sijn thien, nemende d'een voor debet d'ander voor credit, al of elcke colomne een sijde waer. Opt bovenste deser colommen schrijven wy eerst debet en credit der goeden, beginnende met peper, daer na gimber, en soo voorts, met sulcken oirden als int 4 Hoofstuck. Dese opschriften ghestelt wesende, ick schrijf voor al daer onder in yders debet de resten dieder int voorganghen jaer overschoten, en by inventaris hier vooren bevonden wierden, ghelijckmen siet: Ende int begin der tweede Maent Februarius, stel ick de resten dieder int einde of inde sloten van d'eerste Maent Ianuarius bevonden wierden, en soo voorts met d'ander.

Noch is te weten datmen van visch in haer pekcl legghende, als harinck, Aberdaen, Salm, en Elst, geen bequame rekening by de stuccke houden en can,
want

want die int ontfanghen te ontpacken, en uyt haer pekcl te trecken om te tellen, en waer niet oirboir, sulcx dat men se by de vate telt, te weten de cleenste daer men se in packt of levert, als tonne, halve, vierendeel, of achtendeel, en alsoo schrijfen se hier oock te boucke.

Daer na worden de partyen des Iornaels overghesfelt, yder onder haer poste na t'behooren, te weten ghedistribueerde goeden onder credit, de inghecommen onder debet. Voort anghesien dat elcke partye des Iornaels hier niet tweemael overghesfelt en wort, eerst in debet daer na in credit, ghelijckt inde volcommen bouckhouding op de Italiaensche wijze toegaet, om dat den debet der ghedistribueerde partyen altijt de selve soude sijn, te weten capitael, en dat wy metten credit der incommende goeden hier niet te doen en hebben, soo is die dobbel oversetting onnoodich alsoo van derghelijcke breeder gheseyt is int 9 Hoofstuck der bouckhouding in Domeine. Het voorbeelt deses Schultboucx is als volght.

110720000

1. The first part of the paper is devoted to a general discussion of the problem.

2. In the second part we shall consider the case of a homogeneous medium.

3. The third part is devoted to the study of the asymptotic behavior of the solution.

4. Finally, in the fourth part we shall discuss the numerical solution of the problem.

SCHVLT.
BOVCK DER
DISTRIBVTIE.

<i>Ianuarius</i> 1606.	<i>Peper</i> <i>debet.</i>	<i>Peper</i> <i>credit.</i>	<i>Gember</i> <i>debet.</i>	<i>Gember</i> <i>credit.</i>	<i>Noten</i> <i>debet.</i>	<i>Noten</i> <i>credit.</i>	<i>Naghelen</i> <i>debet.</i>	<i>Naghelen</i> <i>credit.</i>	<i>Canneel</i> <i>debet.</i>	<i>Canneel</i> <i>credit.</i>
	<i>fl. onc.</i>	<i>fl. onc.</i>	<i>fl. onc.</i>	<i>fl. onc.</i>	<i>Stucx.</i>	<i>Stucx.</i>	<i>fl. onc.</i>	<i>fl. onc.</i>	<i>fl. onc.</i>	<i>fl. onc.</i>
<i>Reste.</i>	4. 4.		5. 8.				2. 12.		3. 2.	
1		o. 8		o. 14						
2				o. 8						
3		o. 8		o. 8						
4				1. 10						
5										
6										
7		o. 8		1. 8						
8		o. 12								
9				o. 6						
10		o. 14	4. 0	1. 2						
11	5. 0	o. 8								
12		o. 14		o. 8						
13										
14		1. 2		1. 2						
15		o. 14		o. 14						
16										
17		o. 8		o. 8						
18		o. 8	6. 0	1. 2						
19		o. 12		o. 6						
20	5. 0			o. 8						
21										
22		o. 14		o. 8						
23				o. 8						
24		o. 14								
25		o. 12		1. 0						
26		o. 12		1. 2						
27		o. 8								
28		o. 14	4. 0	1. 2						
29		1. 8		o. 8						
30	5. 0									
31		o. 14		o. 6						
<i>Somme</i>	19. 4	15. 4	19. 8	16. 10						
<i>Reste</i>		4. 0		2. 14						
<i>Somme</i>		19. 4		19. 8						

Olioen debet.	Olioen credit.	Lamoenen debet.	Lamoenen credit.	Citroenen debet.	Citroenen credit.	Oraignen debet.	Oraignen credit.	Olie debet.	Olie credit.
Mingels	Mingels	Stucx.	Stucx.	Stucx.	Stucx.	Stucx.	Stucx.	Potten.	Potten.
4.		240.		180.		120.		160.	

<i>Hammen debet.</i>	<i>Hammen credit.</i>	<i>Tonghen debet.</i>	<i>Tonghen credit.</i>	<i>Speck debet.</i>	<i>Speck credit.</i>	<i>Stockvis debet.</i>	<i>Stockvis credit.</i>	<i>Harinck debet.</i>	<i>Harinck credit.</i>
<i>Stucx.</i>	<i>Stucx.</i>	<i>Stucx.</i>	<i>Stucx.</i>	<i>℥. onc.</i>	<i>℥. onc.</i>	<i>℥. onc.</i>	<i>℥. onc.</i>	<i>Kinnek.</i>	<i>Kinnek.</i>
34		12.		65. 0		210. 0		12.	

<i>Afijn debet.</i>	<i>Afijn credit.</i>	<i>Seep debet.</i>	<i>Seep credit.</i>
<i>Achtēd.</i>	<i>Achtēd.</i>	<i>Tonnen.</i>	<i>Tonnen.</i>

I.

I.

WY hebben in dit Schultbouck ghestelt de manier der distributie van Peper en Gimber inde maent van Ianuarius, mettet begin van Februarius, waer deur bekend is de ghemeene reghel over al d'ander goeden, onder wiens opschriften wy cortheyts halven alleenlick ghestelt hebben t'ghene inden inventaris hadde bevonden gheweest, als begin der posten, diemen verlaen sal vervult te moeten worden als de posten van peper en gimber.

Merckt dat in dese distributie al de posten der goeden altijt commen in acht sijden soomen siet: En wort in elcke begoft mettet begin des maents, en gheint metten laetsten, om datter bequamelick 30 of 31 linien in meughen staen: Sulcx dat acht sijden altijt op de distributie eens maents passen. Noch is kenelick dat den dach eens ghestelt in d'eerste colomne, dient voor al de posten in die twee sijden daer op overcommende: Inder voughen datter om een partye over te draghen, niet anders te doen en is dan onder het opschrift der poste te stellen t'getal vant gewicht, maet, of menichte der stucken vande warē, commende daer deur alles met lichticheyt en weynich schrijvens in goede oirden.

Noch is te weten dat een partye goets ten einde sijnde, en datter ander inde Gardemenge gebracht moet worden, soo oversiet den Clerck t'elckens eerst of des Spijswaerders naestvoorgaende uytgaef van dat goet met sijn ontfanck over een comt: Inder voughen dat de staetmaking van dien niet en moet over een heel jaer sijn, maer wert soo dickwils ghedaen alffer vernieuwing van goet valt: Sulcx dat de dwaling die by den Spijswaerder mocht ghebeuren, deur den Clerck bekend wort, maer die des Dispensiers deur den Bouckhouder der keucken, dieder memorie af houdt, ghelijck t'sijnder plaets gheseyt is.

Tot hier toe is gheseyt vande distributie der Gardemenge of des Spijswaerders, boven welcke noch rekening ghehouden wort op de distributie van wijn by potten deur den Wijntapper, van bier by tonnen deur den Biertapper, van broot en keerffen deur twee Botteliers, en van brant by dē Brantmeester, over welcke vijf partyen vijf verscheyden persoonen sijnde, so is yders form van ontfanck en distributie slecht en eenvoudich, sonder verclaring te behouven, en worden alle vijf beschrevē in een selve bouck, waer in den Hofmeester en Controlleur daghelix de onderteyckening doen, ghelijck int ghemeen gheseyt is int 3 Hoofstlick.

De maentlicke boucken deser distributie, worden op elcken laetsten dach des maents, of immers sanderdachs, behandicht anden Bouckhouder der dispense vande Keucken, welcke die ten lornale stelt in een partye.

7 H O O F T S T I C K.

V A N D E B O V C K H O V D I N G D E R

*dispense vande Stal, Iacht, s' Heerencamer, Re-
kencamer, des Ghebous, en der Garden.*

E E R S T V A N D E B O V C K H O V D I N G D E R D I S P E N S E V A N D E S T A L.

INt begin vant Maentlick bouck des Dispensiers eerst ghestelt sijnde de prijzen der goeden op levering ghecocht, volghens de generale reghel der dispensen beschreven int 5 Artikel des 3 Hoofstlick, soo isser wat besonders in de sake der Stal datmen daer noch by vought, te weten een lijste van al de peerden

den met name, en daer by hoe veel havers voor elck peert daghelicx veroirdent is, als voor sommighe een spint, ander twee, ettelicke drie, eenighe vier, op dat soo den Dispensier int distribueren, den Stalmeeſter en Controlleur int daghelicx onderteyckenen, of de auditeurs int examineren der rekening daer an twijfelden, hun beſcheyt alijt by de handt meughen hebben. Maer want het getal der peerden verandert, deur eenighe diemen coopt, tot geſchenck ontfangt, en nieu gheboren worden, of diemen vercoopt, wech gheeft, en ſterven, waer mede oock de veroirdende distributie van haver en voeder verandert, ſoo wort nevens dat peert op den cant gheſchreven den dach wanneer ſulcx ghebeurde, om daer deur de rechte daghelicke distributie alijt bekent te hebben.

Angaende de comptabel goeden des Stals, die ſijn als volght :

Peerden.
Haver.
Stroo.
Gerſt.

Boonen.
Lijnſaetkoucken.
Grafen of weyden.

De incomptabel ſijn duſdanich.

Sadeltuych.
Spoortuych.
Smitſtuych.

Vette warye.
Boſtel.
Melck.

Totte boveſchreven worden noch vervought
de volghende cappitelen.

Tenten.
Gagen vande Stal.
Extraordinairen vande Stal.

Angaende de daghelicke distributie, als van haver die viermael ſdaechs gheſchiet, dat gaet aldus toe: Den Dispensier ſchrijft daghelicx op, ſoo veel ſpinten als de heele distributie voor al de peerden bedraecht, maer want ſomwijlen eenighe wech ſijn, ſoo treckt hy opt laetſte ſoo veel ſpinten af als die absenten be- draghen : Boven dien wantter ghemeenelick overſchot is, en dat de peerden de haver niet al op en eten, ſoo wort dat overſchot verſaemt en ghemeten, ende oock afghetrocken, en de reſte is de distributie van dien dach. De distributie van d'ander comptabel goeden is eenvoudich, en onnoodich te beſchrijven,

De form der partyen des Stals int Iornael, als van goeden gecocht, vercocht, op dach, ghereet, tot gheſchenck ontfanghen, en wech ghegheven, is ghelijck inde bouckhouding der keucken. Maer anghesien vande peerden wat beſonders valt, ſoo ſal ick daer af verclaring doen. T'is te weten dat alle peerden tot gheſchenck ontfanghen, nieu gheboren, wech ghegheven, en gheſtorven, op ghelt moeten gheſtelt worden, ghelijck oock ander waren, om de redenen van dies verclaert int 18 artikel des 3 Hoofſticx deſer Vorſtelicke diſpenſe : Maer ſulcke ſtelling valt op peerden ſeer onſeker, eensdeels om ſmenschen verſcheyden oirdeel : Ten anderen dat een peert des eens daechs ſonder ghebreck, des ander daechs ghebreckich is, en van veel minder weerde : Ten derden dat opwaſſende veulen daghelicx veranderen, en van prijſe onſeker ſijn. Om hier op een reghel te ſtellen, ſoo nemen wy deſe ghemeene voet : Men ſtelt voor t'eerſte elck peert op ſulcken prijs alſt gheacht wort weerdich te weſen, ende genomen dat de ſomme op 132 peerden bedroughe 25634 guldens, ſoo comt dat voor elck peert d'een deur d'ander 194 guldens $\frac{26}{132}$, maer want dit ſeer na de 200 is, men macht daer op nemen. Nu dan elck peert gheſtelt op 200 gul-
dens

dens, soo moest dat over de 132 peerden bedraghen 26400 guldens, daer sy inden inventaris in d'eerste partye des Iornaels op ghestelt worden, waer uyt men voorder besluyt, dat alle peerden daer na tot gheschenck ontfanghen, nieu geboren, wechgehgeven, of ghestorven, gherekent sullen worden d'een deur d'ander op 200 guldens: Maer peerden ghecocht en vercocht, die salmen stellen op sulcken prijsals den coop inhoudt. Dit heeft ons een bequame middelwech ghedocht, om inde Italiaensche bouckhouding met cleene moeyte vant ware capitael niet verre te wijcken: Die ander bequamer manier vonde mocht die volghen.

M E R C K T.

Int derde deel *Du Guidon des Finances* onder den tijtel van *Tresorier de l'Escurie*, staet dat de coopluyden leverende de goeden des Stals, stellen hun partyen na hun goetduncken, welke sy behandighen anden Controleur generael der Stal, die de selve modereert in elck artikel, en daer na onderteyckent: Maer my bevalt beter sulcke moderatie of coop ghemaect te worden deur den Dispensier volghens de voorgaende generale oirden by SYN VORSTELICKE GHENADE ghenomen over alle specien der dispensen daer incoop valt, want nadien sulcke moderatie of prijsmaking een der voornamelicke punten is daer den Controleur toeficht op moet nemen, te weten of den ghenen die dat doet hem draecht na t'behooren, soo is hy een controleur over sijn eygen saken gestelt, t'welck niet en schijnt te fluyten. Boven dien ghemerckt den Dispensier vande ghecochte goeden behoort de distributie te doen, rekening gade slaen, en daer af comptabel sijn, t'welck in groote Escuryen een man gantschelick vereyscht, soo en schijnt sulcx deur den Controleur niet bequamelick gedaen te connen worden, als ander werck ghenouch hebbende: Doch stel ick dit hier alleen by ghedachtenis, denckende daerentusschen datter misschien van sulcke manier van doen naerder onderrichting soude connen ghedaen worden.

V A N D E B O V C K H O V D I N G D E R
D I S P E N S E V A N D E I A C H T.

De cappitelen sijn dusdanich.

Honden.

Voghels.

Broot.

Aefghelt.

Gagen vande Iacht.

Extraordinairen vande Iacht.

Waer by inde Italiaensche Bouckhouding noch vallen de partyen van Capitael, winning en verlies, casse, Debiteurs en Crediteurs. De form vant bouck des Dispensiers, als oock der bouckhouding met Iornael en Schultbouck, is gelijk die der Stal of Keucken.

M E R C K T.

De Iacht des Coninx van Vranckrijck heeft seven cappitelen, als blijkt int derde deel *Du Guidon*, maer van ander inhoudt dan dese, na den eysch der Hofhouding aldaer.

V A N

VANDE VORSTELICKE
VANDE BOVCKHOVDING DER
dispense van des Heeren Camer.

De cappitelen sijn dusdanich:

Cleederen en Camer-meublen vanden Heer.

Lijnwaet vanden Heer.

Wapenen.

Gheschencken.

Absolute ordonnantien, welke sijn van penninghen die de Vorsten doen betalen sonder te verclaren waer toe: Inde dispense der Coningen van Vranckrijk wordense ghenoecht *Menus affaires de la chambre du Roy*, oock *Menus plaisirs*.

Cleedinghen van Pagen en Laqueyen.

Levreyen.

Reyscosten van s'Heeren camer.

Gagen van s'Heeren camer.

Extraordinairen van s'Heeren camer.

Waer by inde Italiaensche bouckhouding noch vallen de partyen van capitael, Winning en verlies, Cassé Debiteurs en Crediteurs. De form vant bouck des Dispensiers, als oock der bouckhouding met Iornael en Schultbouck, is ghelijck die der keucken.

M E R C K T.

De Camer des Coninx van Vranckrijk heeft seven cappitelen, als blijkt int derde deel *Du Guidon*, maer van ander inhoudt dan dese na den eysch der Hofhouding aldaer.

VANDE BOVCKHOVDING DER
dispense vande Rekenkamer.

De cappitelen sijn dusdanich:

Reyscosten vande Raetsheeren.

Reyscosten vanden Tresorier generael en sijn Clerck.

Oncosten van consultatien en processen.

Gheschencken vanden Raedt.

Gheschencken vanden Tresorier generael.

Oncosten vande comptoiren vanden Raedt, Tresorier generael, en Bouckhouder der Domeine.

Bodeloon.

Gagen der Rekenkamer.

Extraordinairen der Rekenkamer.

Waer by inde Bouckhouding noch vallen de partyen die de selve mede brengt. De form vant bouck des Dispensiers, als oock der Bouckhouding met Iornael en Schultbouck, is ghelijck die der keucken.

M E R C K T.

M E R C K T.

De Rekenkamer des Coninx van Vranckrijk heeft vijftien cappitelen, als blijft int vierde deel *Du Guidon*; Maer van ander inhoudt dan dese na den eysch der saken aldaer voorvallende.

Belanghende

DE BOVCKHOVDING DER

dispense des Ghebous,

daermen by verstaet van huysen, of van wercken huysing angaende, angemerct die groote gemeenschap heeft mette bouckhouding der Fortificatien, in welke oock huysbouwing valt, waer af inde dispensen der Finance extraordinaire gheseyt sal worden, soo nemen wy dit daer deur voor beschreven.

Angaende

DE BOVCKHOVDING DER

dispense vande Garden,

t'ghebruyck van dien en is hier noch niet te werck ghestelt, maer sooment dede, ick acht datmen daer deur een sekerder voet soude connen krijghen, soo vande Soldaten die wesentlick in dienst sijn, als om deur de Tresoriers van dien goede betaling te doen onderhouden, soo wel tot voordeel der Soldaten als des Heeren, oock om meerder sekerheyt te hebben vande logijsghelden, amonitien, cleederen, en dierghelijcke die den Soldaten gedistribueert worden. Doch te wijle dit, soo ick gheseyt heb, niet int werck ghestelt en is, ten anderen dat de ghemeene reghel van sulcken handel eyghentlicker soude behooren onder de bouckhouding der dispensen van Finance extraordinaire, daer t'sijnder plaets * vermaen afgheschien sal, soo en segghen wy daer af niet wijder.

**int 2 merck
des 7 voor-
stels van Fi-
nance extra-
ordinaire.*

8 HOOFTSTICK.

VERHAEL OP DE OIRDEN

der betaling van Gagen.

WY hebben in elcke specie der voorgaende dispensen gebrocht een capitel der gagen van Officieren daer onder behoorende, waer mede wy verstaen inde hofhouding gheen over te schieten, maer elck in sijn dispense te commen, ende betaelt te worden vanden Tresorier der selve. Nu want in eenighe ander Hoven t'ghebruyck is vande Gagen int gemeen een besonder Tresorerie of dispense te maken, t'welck na dese wijze niet en valt, soo sal ick hier van mijn ghevoelen verclaring doen.

Ten eersten, als men de Officiers niet elck in haer dispense en brengt, soo en overcommen de tijtels der boucken vande Maentlicke rekeninghen der dispensen dan niet soo wel met haer inhoudt: Als by voorbeelt, de tijtel vande dispense der keuckē, wijst an dat daer in sullen commen al de onkosten de keucken angaende, maer daer ghebreken in de gagen wesende een groot deel vande selve dispense, daerom en overcomt (als gheseyt is) de tijtel soo wel niet mettet inhoudt.

Q Ten

Ten tweeden, een der voornaemste oirfaken daerom het onderscheyt der dispensen in verscheyden specien ghedaen wort, is om te sien watmen in elcke verteert, en als men den staet wil vermeerderen of verminderen, op datmen wete waer dat oirboirlicxt sal meughen ghedaen worden; T'selve blijkt bequaemlicker in een volcommen dispense als in elcke specie haer Officieren staen, dan wanneer se ghebreken.

Ten derden gebeurt dat sy die vande gagen een besonder Tresorerie maken, niet alle gagen daer in en brenghen, maer in yder dispense eenighe stellen als te sien is inde dispensen des Coninx van Vranckrijck, volghens de beschrijving *au Guidon des Finances a la troisieme partie*, alwaer benevens de gagen dieder betaelt worden deur den Tresorier der gagen, die daer heet *Tresorier de la maison du Roy*, noch eenighe gagen betaelt worden in yder Tresorerie of dispense, want benevens ander soo betaelt elck Tresorier an sich selfs sijn eyghen gage: Maer na diender eenige incommen, waerom niet met een altemael sonder gesplitst werck te maken?

Ten vierden soo can elck Tresorier beter persoonelicke kennis hebben over de Officieren alleenlick onder sijn dispense behoorende, dan eenen Tresorier der gagen over allen, om te letten op de twijffelachtighe schulden der gagen en swaricheden dieder bevolen sijn gagheslagen te worden, als afrecking dieder valt van weghen sonder verlof buyten hun dienst eenighen tijt lanck gheweest te sijn: Oock betaling dieder valt van wegen der siekten of quetsuren die sy alleenlick int bedienen haers ampts gecregen hebbē, en anders niet, t'welck somwijlen van hun gagen moet ghetrocken sijn: Voort om seker kennis te hebben vanden tijt op welke de Officiers uyt den dienst sijn ghescheyden, of overleden, op datmen ande erfghenamen of ander niet en betael gagen die sy ongherechtelick eyschen, met dierghelijcke.

Angaende ymant mocht segghen bequaem te sijn datmen al de gagen in een somme by malcander crijcht, om te sien hoe veel datter in als voor gagen betaelt wort: Hier op valt te antwoorden datmē sulcx heeft wanneer men vergaert de sommen van de cappitelen der gagen van al de verscheyden dispensen, en dat met minder moeyte dan totte gagen die den Tresorier der gagen betaelt, noch uyt de verscheyden dispensen te moeten vergaren de gagen dieder hier en daer in verspreyt sijn. Dit segh ick hier aldus tot verclaring der reden waerom hier vooren de gagen der Officiers elck onder haer dispense gebrocht sijn: Doch staet daerentusschen vry elck sijn ghevoelen te volghen, en daer af ander uytlegging te doen die ons nu niet te vooren en comt.

BOVCK.

BOVCKHOV-
DING IN FINANCE
EXTRAORDINAIRE
OP DE ITALIAEN-
SCHE WYSE.

CORTBEGRYP DESER
BOVCKHOVDING IN FINANCE
EXTRAORDINAIRE.

De Finance extraordinaire (ghelyck gheseyt is int Cortbegryp der voorgaende bouckhouding in Domeine) valt in twee verscheydenheden, d'eene van vveghen Ontfanghers over de incommende penninghen der ghemeene middelen: D'ander van vveghen Tresoriers over de uytgaende door dispensen. Maer vvant de bouckhouding der selve dispensen eenighe besonder insichten heeft anders dan die der Ontfanghers, soo sullen vvy daer af met onderscheyt schryven:

Eerst vande bouckhouding int ansien der voorschreven incommende penninghen deur Ontfanghers, geseyt generale bouckhouding in Finance extraordinaire.

Daer na bouckhouding vande dispensen der uytgaende penninghen deur Tresoriers.

EERST

E E R S T V A N D E
 G E N E R A L E B O V C K H O V -
 D I N G I N F I N A N C E
 E X T R A O R D I N A I R E .

Welcke begripen salt vee Hoofsticken: Het eerste een verhael op de sake der bouckhouding van extraordinaire Finance int ghemeen. Het tweede vande stof des Iornaels en Schultboucx der generale bouckhouding in Finance extraordinaire.

I H O O F T S T I C K .

V E R H A E L O P D E S A K E D E R
bouckhouding van extraordinaire Finance int gemeen.

DE form der bouckhouding vande extraordinaire Finance, wiens bepaling wy gedaen hebben int eerste Hoofstick der bouckhouding in Domeine, is soo ghelijck mette ordinaire in Domeine, dattet niet noodich en soude sijn dieshalven hier ander beschrijving te doen, ten waer om de verscheydenheyt der stof, want ghelijck int Iornael van Domeine begoft wiert met inventaris of staet der Debiteurs en Crediteurs teghenwoordelick in wesen, waer af eerst ghestelt wierden de verachterde, daer na die des loopenden jaers, na welcke volghden partyen der handelinghen soose dagelicx ontmoeten, alsoo oock hier in dit Iornael: Voort ghelijck de posten in dat Schultbouck jaerlicx een selve oirden hielden, alsoo sullense oock in dit Schultbouck des generalen Bouckhouders met sulck gherief als daer gheseyt wiert. Inder vougen dat de verscheydenheyt die verclaring behouft meest inde stof bestaet, namelick dat de penninghen van extraordinaire Finance, deur Ontfanghers van extraordinaire schattinghen en gemeene middelen gheint worden, om die te besteden tot saken vant oorloch, als betaling van Ruyterye, Voetvolck, Tractementen, Officiers, Wapenen, Fortificatien, toerusting der Zeecrijch, en dierghelijcke. Dit anghemerckt, ick en sal de Iornalen en Schultboucken niet met haer gheformeerde partyen beschrijven, nemende sulcx voor bekent deur t'ghene in Domeine ghedaen is, maer sal alleenelick vande stof en ander omstandighen segghen, als volght:

Anghesien de extraordinaire Financen tot verscheyden plaetsen grooter en cleender vallen, na t'vemeughen der crijghende partyen, soo volght daer uyt datter in sommighe veel Bouckhouders souden behouven, in eenige weynich, in ettelicke waert an een ghenouch: Maer wantmen de ghemeene regel beter uyt groote dan cleene treckt, soo sal ick de voorbeelden meest op groote veroughen: In sulcke Financen wort over verscheyden particuliere Ontfanghers (ghelijckt in Domeine toegaet) ghemeenelick een Ontfangher generael ghestelt, die int ansien der particuliere Tresoriers an welcke hy ghelt uytreyckt om betaling te doen, oock Tresorier generael ghenoeemt wort, comptabel sijnde vanden heelen ontfanck, en mette heele uygaef (hoe wel veel deur assignatie of decharge geschiet) sich ontlastende. Benevens sulck een verstaen ick datmen

vervoughen soude een Bouckhouder generael, en voort by d'ander Tresoriers en Ontfangers soo veel particuliere Bouckhouders als men bevonde totte sake noodich te wesen, als voornamelick benevens den Tresorier der magazinen, ende den Tresorier der Fortificatien. Angaende het in sommige Financien wel ghebeurt, dat eenighe contribuerende Provincien haer cote opbrenghen sonder int generael te moeten verclaren hoe sijt innen, en dat de selve mochten seggen hun met geen Italiaensche bouckhouding te willen bemoeyen, dat waer voor het generael sonder swaricheyt, want t'ghene sy ten achter of te vooren waren, soude op haer poste altijd bekent staen.

An elck der boveschreven particuliere Bouckhouders, souden alle maende deur de Ontfangers en Tresoriers onder hemlien forterende, Maentstaten gesonden worden, ghelijckt oock souden by de particuliere Bouckhouders anden generalen, op den voet als gheseyt is int 10 Hooftstick der bouckhouding van Domeine, te weten met Deurwaerders om t'ghelt sendende daer betaling gebrake: Want hier me soude bekent sijn wat ghereede penninghen over al inde cassen waren, soo wel der particuliere Penningmeesters, als vanden Generalen, voort schulden en weerschulden der Debiteurs en Crediteurs totte particuliere Pachters en Leveraers toe, oock mede wat goedē inde magazinen moeten wesen totten uystersten.

Angaende de swaricheden die deur het invoeren deser bouckhouding te verwachten staen, men soude om die te voorkomen, daer tegen meughen voorsien gelijk gheseyt is vant invoeren der bouckhouding vande Vorstelicke dispensē, int einde des eersten Hooftstickx der selve.

2 H O O F T S T I C K.

V A N D E S T O F D E S I O R N A E L S

en Schultboucx der generale Bouckhouding

in extraordinaire Finance.

O Man te vanghen mette generale bouckhouding, dat is bouckhouding des generalen Bouckhouders, die ghestelt is nevens den Ontfanger generael, men sal d'eerste partye na ons ghemeene oirden vande Italiaensche bouckhouding aldus beginnen:

o *Ianuaris* Verscheyden partyen debet per capitael 100000 \mathcal{L} , deur dat ten voornomden daghe staet van goet ghemaect sijnde, in wesen bevonden worden de navolghende partyen, waer af van elck int besonder breeder verclaring, blijkt inde pachtcedullen, contracten, boucken, en documenten daer af in wesen.

Hier moeten nu volghen de behoirlicke partyen, als contribuerende Provincien, Ontfangers der ghemeene middelen, en ander die ghemeenelick Debiteurs blijven, en onder tenighen Bouckhouder forteren, waer af na d'oirden in Domeine den generalen ontfanck d'eerste sijnde, soo souden de besonder partyen van Debiteurs daer onder forterende vooren comen.

Den generalen ontfanck aldus beschreven sijnde, soo fullen volghen (ghelijck in Domeine) de ontfangheryen der particuliere Bouckhouders, elck in een somme, waer af ick neem die des magazijns vande amonitie der vivers d'eerste te wesen, aldus luydende:

Per

Per magafijne der amonitien vande vivers, om dat tot defen daghe daer af staet ghemaect sijnde, den debet grooter bevonden wort dan credit, blijkende by de boucken, als Iornael en Schultbouck des magafijns vande amonitie der vivers daer af in wesen 200000ℓ

Noch mach hier dit bedocht sijn: By aldien den generalen Bouckhouder soo weynich te doen hadde, dat hy oock vande magafijnen hadde connen besonder bouck houden, soo souden dan de particuliere specien der goeden en schulden, onder de boveschreven generale ontfangherie ghevallen hebben.

Merct dat hier boven staet, blijkende by de boucken als Iornael en Schultbouck des magafijns vande amonitie der vivers daer af in wesen, waer by noch dit gheseyt mach worden: Soomen de copie der selve boucken leverde ten comptoire des generalen Bouckhouders, en daer bewaert wierden, sy souden al tijt by der handt gereet sijn, om te verstrecken tot bewijs en breeder verclaring van al dat onder die partye forteert, sonder daerom te moeten gaen by den particulieren Bouckhouder des magafijns, alsoo van derghelijcke oock vermaen is ghedaen by t'einde des 10 Hoofsticx in Domeine.

Sulcx als hier gheseyt is vant stellen der ontfangherie des particulier bouckhouderfchaps vant magafijn der amonitie vande vivers den debet meest sijnde, mach oock verstaen worden op alle ander particuliere bouckhouderfchappen, te weten dat haer resten in defen staet met een somme gebracht meughen worden, waer af de copie haers Iornaels en Schultboucx tot bewijs verstreckt.

Defe eerste partye ten eynde wesende, soo sal volghen de tweede aldus luydende:

- o *Ianuaris* Capitael debet per verscheyden partyen 500000ℓ, deur dat ten voornomden daghe staet van goet ghemaect sijnde, in wesen bevonden worden de navolghende partyen van Crediteurs, waer af van elck int besonder breeder verclaring blijckt inde contracten, boucken, en documenten daer af in wesen.

De Crediteurs hier onder sorterende en ghemeenelick ant Landt ten achter wesende, sijn als dese: Ruyterye, Voetvolck, Commissarissen van monsteringhen, Serganten Maiors, Officiers vande Iusticie en vande amonitien, Quartiermeesters, Waghemeesters, Ingenieurs, Mineurs, Vyerwerckers, Constabels, Timmerlien, Pioniers, Wercklien van Fortificatien, Leveraers van amonitien, Rentiers, Crediteurs der Zeecrijch, of Admiraliteyt, Extraordinaris Crediteurs.

Ghenomen nu dat alle dese sorteren onder Tresoriers die de betalinghen doen, met soo veel Bouckhouders benevens hemlien als de sake vereyscht, soo sal daer af (na d'oirden in Domeine) den generalen ontfanck d'eerste sijn, mette Crediteurs daer onder sorterende.

Den generalen ontfanck aldus beschreven sijnde, soo sullen volghen de ontfangherien der particuliere Bouckhouders, elck in een somme. Als by ghelijckenis, soo die vant magafijn vande vivers het credit vant slot sijnder boucken goeter hadde dan debet, hy en soude dan niet ghecommen hebben onder d'eerste voorgaende partye der Debiteurs, ghelijck daer voorbeelische wijze ghenomen wiert, maer onder dese tweede der Crediteurs, aldus:

Per magafijn der amonitien vande vivers, om dat tot defen daghe daer af staet ghemaect sijnde, den credit grooter bevonden wort

dan debet, blijkende by de boucken als Iornael en Schultbouck
des magasijs vande vivers daeraf in wesen

30000 ℔

Merct dat tusschen der particuliere en generale Bouckhouders inschrijving dit verschil valt, te weten dat de reste der particuliere alleenlick met een somme comt in des Iornaels eerste partye der Debiteurs, oft inde tweede der Crediteurs, Maer des generale Bouckhouders inschrijving comt met veel sommen onder Debiteurs, en veel onder Crediteurs: D'oirsaeck is dat de particuliere bouckhoudinghen ghesloten ghelevert worden anden generalen Bouckhouder, om die in sijn onbesloten boucken te vervoughen.

Sulcx als hier gheseyt is vant stellen der ontfangherye des particulier bouckhouders vant magasijn der amonitien vande vivers, het credit meest sijnde, mach oock verstaen worden op alle ander particuliere bouckhoudersschappen.

NV VAN-

N V V A N D E

B O V C K H O V D I N G

DER DISPENSEN VAN

DE EXTRAORDI-

NAIRE FINANCE.

CORTBEGRYP DESER BOUCKHOVDING DER DISPENSEN.

*H*ier vooren beschreven sijnde de generale bouckhouding int ansien vande incommende penningen der Finance extraordinaire, vergaert deur particuliere ontfanghers, en by de selve ghelevert anden generalen, welcke daer af in sijn generale rekening maect sijnen ontfanck, en die weder brengt in uytgave, met sulcke groote sommen als hy geeft ande particuliere Tresoriers, om daer me te doen betaling der dispensen vant oorloch inder voughendat de particulariteyten van dien inde voorschrevē generale bureelsche rekening, noch oock inde generale Italiaensche bouckhouding niet en vallen, soo rester nu noch int besonder te beschrijven de bouckhouding der selve dispensen, dieneende onder anderen op dat Bouckhouders in coomschap op de Italiaensche wijze, die hun mochten willen begheven tot sulcke bouckhouding, sonder nochtans daer in ervaren te vesen, eenighe kennis meughen hebben vant gene daer omme gaet, en om hun bouckhouding eyghentlicker te schicken na den eysch van dien. Hier afsalick beschrijven de navolghende Hoofsticken.

Het eerste vande verscheyden voornaemste specien der dispensen in extraordinaire Finance.

Het tweede vande bouckhouding der dispense vande Fortificatie, ende eerst vande ghemeene Officiers der selve, metsgaders de manier van besteding en aenneming der overcken.

Het derde vant stellen ten Iornale der bestede overcken, metsgaders ghecochte varen der Fortificatie.

Het vierde vande bouckhouding der dispense vande amonitie van oorloch.

Het vijfde vande ghemeene manier en form gebruyct in bureelsche rekeninghen vande magazinen der amonitie van oorloch, en hoemen eenighe svaricheyt daer insoude comen voorcommen: Metsgaders besluyt vande bouckhouding op de rest der dispensen van Finance extraordinaire, als der Artillerie, Vivers en, Zeesaken.

Het sesste vande eerste incomst en laetste uytganck, anders gheseyt begin en einde des eygendoms der varen, voorvallende inde dispensen soo Vorstelicke als van Finance extraordinaire.

Het sevende van het vermoeden der oudtheyt des bouckhoudens.

I HOOFSTICK.

VANDE VERSCHEYDEN VOOR-

naemste specien der dispensen in extraordinaire Finance.

ANghe sien t'ghene int 1 Hoofstick der Vorstelicke dispense gheseyt is angaende de eyenschappen dier dispensen int ghemeen, meest al mach verstaen wordē op dese dispense vant oorloch, overmidts op d'een sulcke swaricheden en byvallen commen als op d'ander, soo en sullen wy derghelijcke niet andermael niet verhalen, dan alles daer deur voor bekend houden: Daerom dit overgeslegen, ick sal eerst seggen vande verscheyden specien die ick inde extraordinaire Finance van Vranckrijck beschreven *Au Guidon*, telle tot seven, welke daer beteyckent wesende onder het woort Tresorier dusdanich sijn:

Tresorier vant ordinaire vant oorloch.

Tresorier vant extraordinaire vant oorloch.

Tresorier vant ordinaire der artillerye.

Tresorier vant extraordinaire der artillerye.

Tresorier der magazinen.

Tresorier der Zeesaken.

Tresorier der Fortificatien vande Frontiersteden.

D'oirsaeck des boveschreven onderscheyts datter gemaect wort tusschen het Tresorierschap vant ordinaire en extraordinaire vant oorloch is dusdanich: Wantter in Vranckrijck een onderhoudt van seker menichte Crijchsvolcx is, genoemt Benden van ordonnantie, die ten tijde van vrede en in crijch altijt betaelt worden, soo laetmē de Officiers en d'oirden der rekeningen van dien besonderlick blijven. En want die oorloofsaken jaerlicx alsoo met een selve oirden commen, men noemtse het ordinaire deel, en den Penningmeester daer over ghestelt Tresorier van het ordinaire vant oorloch, daermen by verstaet Tresorier generael over dat ordinaire deel. Maer de reste welke ten tijde van oorloch voorvalt, die sonder maet of seker oirden is, t'een jaer veel t'ander jaer weynich, heet het extraordinaire, en den Penningmeester van dien den Tresorier vant extraordinaire vant oorloch, daermen by verstaet Tresorier generael over dat extraordinaire deel.

De generale bouckhouding die nevens dese twee generale Tresoriers ghehoort, is int voorgaende eerste en tweede Hoofstick beschreven. Angaende wy daer maer van een Tresorier generael geseyt en hebben, t'is te weten dat in alle Landen gheen oirsaeck en valt als in Vranckrijck, om sulck onderscheyt te maken van ordinaire en extraordinaire oorloch, deur dien niet over al Benden van ordonnantie en sijn: En schoon al vallende, men mochtet daer voor houden, dat die twee verscheydenheden deur een Tresorier generael wel souden connen betaelt worden, Want gemerckt het extraordinaire op sommige jaren al veel meer vergroot dan dat ordinaire deel beloopt, sonder daerom een derde Tresorier generael te behouven, soo canmen daer deur verstaen dat een de betaling van die twee wel doen soude, en soo hebben wijt hier vooren ghenomen. Doch daer dadelick sulcke twee generaels sijn, t'is kennelick datmen met twee generale Italiaensche bouckhoudinghen tottet begheerde soude commen.

Angaende het boveschreven ordinaire vande artillerye, dat sijn oncosten vande gagen der Officiers onder de artillerye behoorende, welke alsoose jaerlicx verschijnen, en datmender van te vooren staet op maken can, heeten het ordi-

ordinaire deel, en den Penningmeester daer over ghestelt Tresorier vant ordinaire der artillerye: Maer oncoften der materialen, als gheschut, coghels, cruyt, affuyten, waghens, met datter an cleeft, die gheen seker reghel en houden, en t'een jaer veel meer als t'ander bedraghen, heeten het extraordinaire, en haer Penningmeester Tresorier vant extraordinaire der artillerye. Dit onderscheyt van ordinaire en extraordinaire der artillerye, en wort ghelijck t'ander in alle Landen niet ghemaect: Ick houdet oock voor onnoodich, om sulcke redenen als vant ordinaire en extraordinaire vant oorloch gheseyt sijn: Inder vougen dat wy int volgende daer af soo sprekē sullen, als t'samen een dispense wesende.

Nu dan int voorgaende 1 en 2 Hoofstlick beschreven sijnde de generale bouckhouding, die nevens den generalen Tresorier vant oorloch vervought wort, soo valt int volgende noch te seggen vande bouckhoudingen vervought totte particuliere Tresoriers, die wy noemen bouckhoudinghen der dispensen, welcke in plaets vande boveschreven particuliere Tresorierschappen in Vrancrijck gebruyckt, hier dusdanich sijn:

- Dispense vande Fortificatie.
- Dispense der amonitie van oorloch.
- Dispense der artillerye.
- Dispense der viviers.
- Dispense der Zeefaken.

2 H O O F T S T I C K.

V A N D E B O V C K H O V D I N G D E R

dispense vande Fortificatie, ende eerst vande gemeene Officiers der selve, metsgaders de manier van besteding en anneming der wercken.

DE ordinaris Officiers die tot alle welgeformeerde dispensen behoore, daer int 2 Hoofstlick der Vorstelickedispenze int ghemeen af geseyt is, verstaen sich hier oock tot dese dispense der Fortificatie noodich: Ende is te weten dat in plaets des geens die wy int gemeen Dispensier noemen, hier eenen gebruyckt wort diemen Commis heet, doch Dispensiers werck doet, als bouwing besteden, materialen coopen, daer af rekening doen en contabel sijn, hebbende tot hulpe een Commis vant magasin (gelijck den Dispensier der keuckē een Gardemenge heeft) om de materialē te bewaren en distribuieren. Voort een Bouc- houder, Tresorier en Controleur, oock mede een Superintendent, als den Gouverneur aldaer, of ymant anders die (ghelijck een Hofmeester in sijn bewint) gemeen bevel en toeficht heeft, onderteyckenende dagelicx metten Controleur alle dingen die versche ghedachtenis vereyfschen, en ander daer hy kennis af heeft, ghelijck hier na breeder gheseyt sal worden.

Merct noch dat hoewel het in sommige cleene wercxkens, en by Bouwers van cleen vermeugen, niet oirboir en waer al de boveschreven Officiers te gageren, nochtans ist goet te verstaen de gemeene regel van t'gene mē in groote wercken oirboir bevint, om inde cleene de selve gemeene regel soo na te comen alst de omstandigen toelaten, verkiessende sulcke persoonē uyt Ingenieurs, Conducteurs van wercken, of sulcke diet benevens wat anders voor een selve gage doen, oft immers voor cleene verbetering.

Angaende de bestedinghen en anneminghen der wercken van Fortificatie, die ghe-

die ghebeuren op verscheyden manieren, waer afde voornaemste die inde bouckhouding oirboirlick mochten vermaent wesen, dusdanich sijn :

Ten eersten datmē een Schants of ander werck besteet t'eenmael an een man om dat te leveren gantsch opghemaect t'sijnen laste en perikel.

Ten tweeden datter op sulcke wijze van een werck ghedaen worden verscheyden bestedinghen an verscheyden persoonen.

Ten derden gebeurter besteding by schachtwerck (met schacht verstaetmen een hoop aerde lanck en breet een roe, en dick een voet) te wetē datmen besteet uyt de gracht te halen ettelicke schachten aerde tot een bedonghen prijs, en die te legghen ter plaets daermen hun anwijst, sonder datse hemlien mettet formen der wercken becommeren.

Ten vierden byde carre en cruywaghen.

Ten vijften by dachuyren.

Ten seften by vermenging van eenighe der voorgaende manieren, of van altemael, want in groote wercken gadet anden eenen oirt aldus, anden anderen alsoo toc.

Nu hoe noodich het is meerder sekerheyt te hebben danmen pleecht vande rekeningen deser Annemers, als Aerdewerckers, Timmerlien, Metsers, Smeen, met meer andere, om an niemant te veel noch te vrouch te betalen, noch deur abuys te cort te doen, dat meugen sy weten die met sulcke rekeningē van groote wercken sonder Italiaensche bouckhouding doende gheweest hebben. De manier van soodanige bouckhouding die my nu best bevalt, en ghelijcke inde eygen fortificatien van SYN VORSTELICKE GENADE dadelick geschiet, sal ick int corte beschrijven als volght: doch daerbenevens verbetering niet verachtende, maer veel eer daerom wenschende.

3 HOOFSTICK.

VANT STELLEN TEN IORNALE

der bestede wercken, metsgaders ghecochte varen der Fortificatie.

VOoral soo sal den Commis der fortificatie alle maende anden Bouchouder der fortificatie overschrijven t'gene inde voorleden maent ontmoet is, als bestedingen en opnemingen van wercken, incoop van materialen, en uyt het magazijn ontfangen, oock materialen vercocht (ghelijckt somwijlen ghebeurt) en weerom na het magazijn gesonden, en voort al t'gene de bouckhouding angaet. Sgelijcx sal den Tresorier der fortificatie daerbeneven oock sendē sijn Maent staet van al t'gene hy inde selve maent dadelick ontfanghen en betaelt heeft, alles op de voet gelijk vande Rentmeesters in Domeine gheseyt is. Dit Maentschrift en Maentstaet daer na by den Bouchouder ontfangen sijnde, sal alles te boucke stellen na t'behooren.

Maer om hier af tot voorbeelt te commen, genomen datter op den 20 April 1606 besteet sy an Pieter Iansz een Schans met 4 bolwercken, genaemt Hoochlandtsche Schans, volgende seker besteck vande breede, hooghde, en langde der wercken, met ander omstandigen, waer af t'gene den Bouchouder angaet dusdanich is: 120 roeden wals, tot 60 guldens de roede, te betalen alst werck ghedaen en opghenomen is, t'welck moet sijn binnen twee maenden, dats op den 20 Junius. De copie van dit besteck mettet voornomde Maentschrift, behan-

R dicht

dicht sijnde anden Bouckhouder der fortificatie op den 5 Meye 1606, hy stelt dat ten Iornale als volght :

5 Meye Fortificatie der Hoochlandtsche Schans debet per Pieter Iansz 7200 ℔, deur dat an hem besteed is de voorschreven Schans, inhoudende 120 roeden wals, tot 60 ℔ de roede, welke ghedaen moet sijn op den 20 Junius 1606, te betalen alst werck voldaan en opgenomen is: Al t'welck met sijn voorwaarden en omstandigen breeder blijckt int besteck vanden 20 April 1606, my behandicht op den voorschreven 5 Meye, comt

7200 ℔

Hier op deur den Tresorier der fortificatie betaling gedaen sijnde, int geheel of ten deele, na luyt sijns Maentstaets, sal int Iornael aldus commen :

Pieter Iansen debet per casse, an hem betaelt &c.

Deur d'overfetting der boveschrevē twee partyen int Schultbouck, sullen commen drie posten, d'eerste vande fortificatie der Hoochlandtsche Schans, waer in blijcken sal wat de selve fortificatie cost, by gedeelten en oock int gheheel. De tweede poste vanden Annemer Pieter Iansz, waer in altijt openbaer sal wesen hoe sijn rekening ghestelt is. De derde poste vandecasse, daer onder verstaen wort de ghene die Tresorier der fortificatie is, wiens rekening, en wat ghereede penninghen in casse moeten sijn, altijt voor ooghen staet.

Deur t'gene wy tot hier toe geseyt hebben, is bekend de ghemeene reghel der bouckhouding van wercken deur sulcke besteding ghemaect, want ghelijck die partyen hier geformeert sijn vande besteding der heele Schans an een persoon Pieter Iansen, alsoo ist openbaer hoe sulcke partyen souden geformeert sijn in vier of meer bestedingen an verscheyden persoonen, als neem ick an elcke een bolwerck met een gordine, of soot dan waer, want men dan stellen soude Fortificatie der Hoochlandtsche Schans debet per verscheyden persoonen &c. Ten anderen gelijk de voorschreven partyen geformeert sijn van dit eenich werck, alsoo ist kennelick hoe die souden geformeert worden van alle wercken of fortificatien des Landts op sulcke wijze besteedt.

Maer want het formeren der boveschreven twee partyen angaende haer debet en credit, an verscheyden Bouckhouders verscheydelick invalt, alles nochtans tot een selve einde streckende, soo wil ick van dese manier wat breeder verclaring doen: Wy hebben inde boveschreven eerste partye aldus gestelt: Fortificatie der Hoochlandtsche Schans debet Per Pieter Iansen: Hier op mocht ymant dit seggen: Gemerckt datter ten tijde deser opschrijving geen Schans en was, en Pieter Iansen inder waerheyt niet eer Crediteur en sal sijn voor dat de Schans by hem volmaect geleverd is, oock dattet conde gebeuren die nummermeer gemaect te worden, alsoo dergelijcke somwijlen geschiet: Of anders geseyt datter afsorting valt, deur dien t'werck op sijn volcommen besteck niet gemaect en is, of toelegging overmidts eenige wercken grooter en swaerder geleverd sijn. Om hier op te antwoorden, ick sal voorbeelt nemen uyt de bouckhouding in coomschap, alwaer ymant peper op levering coopende, hy maket debet, en den genen diet leveren sal credit, stellende ten Iornale Peper debet per Iacob Claesen: Waer in geen faute bevonden en wort, want den cooper rekening maeckt dat hy by den vercooper sulcke peper heeft liggende, gelijk oft in sijn kelder lach: Maer soo hy daer na by verdrach of hoet dan waer, t'peper niet en ontfinge, of alleenelick een gedeelte creech, hy soude t'gebrekende tē Iornale afschrijven, seggende Iacob Claesen debet per peper. Dese partye int Schultbouck overgedregen wesende, de posten souden in behoerlicke form sijn: En

alsmen

alsmen dergelijcke in fortificatie doet, alsoo affschrijvende t'gene den Annemer daer na min levert, of toeschrijvende t'gene hy meer maect, alles comt na t'behooren, en staen alle rekeningen der posten gelijk de saken dadelick gebeuren. Maer die anders dede, te weten den Annemer niet eer Crediteur en stelde voor dat hy t'werck volmaect geleverd en hadde, alle dingen soo lange by memorie opteyckenende, t'soude een duyfter handel sijn, ghemerct al t'ghene datmen besteed niet dan binnen een tijt daer na en can volmaect worden, waer uyt volgen soude alles by memorie te moeten staen: Maer de voornaemste dienst diemen uyt de bouckhouding trect, is datter te wijle men werct, van alle voorcommende saken der rekeninghen seker bescheyt sy, en daerom houde ickt voor betet te doen als boven.

Dit van dese soorte der groote bestedingen soo wesende, wy sullen nu seggē vande cleyne by de carre en cruywagen, waer af somwijle t'gebruyck is datmen in elcke, behoorlick geladen sijnde, een loyen penninck worpt, beteyckenende soo veel in gelt alsmen voor een wagen aerde gheeft, welke loyen penningen eens ter weeck, of te veerthien dagen, of na dattet te pas comt, met gelt af betaelt worden. Van dese menichte der carren en cruywagens metter gelt datse beloop, houdt den Commis memorie volghende sijn instructie, waer af hy den Bouckhouder der fortificatie in sijn Maentschrift verwitticht hebbende, t'comt ten lornale als volght: Fortificatie debet per Aerbeyders, by de carre en cruywagen, van soo veel carren en cruywagens, te betalen ter belieste &c. De betalinghen hier op gedaen (die den Bouckhouder deur des Tresoriers Maentslaet bekent sijn) souden aldus commen: Aerbeyders by de carre en cruywagen debet per casse &c. Sulcx dat na dese wijze elck Annemer of Aerbeyder geen besonder poste en soude hebben, t'welck om haer groote menichte dagelicx ontmoetende te moeylick soude sijn. Het ongeval van dese manier der besteding is, datter veel opt gewissen der Lootworpers moet ancommen, sonder daer af bewijs te doen: Sulcx dattet dieshalven in groote bestedingē vaster gaet, alwaer de Commis, Controlleur, en Gouverneur, de opnemingen die selden ghebeuren dadelick meugen sien, en vastelick daer af getuygē: Nochtans commet altemet datmen t'werck by de carre voor best anveert, om datmen tot gheen oirboir groote besteding geraken en can, somwijlen deur diender geen, of te weynich Annemers sijn, of datse heymelick t'samen spannen, of vreesen tot geen goe betaling te gerakē, en dergelijcke. Doch om van dese Lootworpers na de meeste sekerheyt te trachten, het schijnt dat sulcx soude meugen toegaen met hemlien alle dage, of noch beter alle schove, dats vier mael sdaechs, te doen behandigen anden Commis een billet vande menichte der loyen die se int selve schoft gheworpen hebben: Dat billet deur hemlien gegeven sijnde, en staende te boucke vanden selven Commis, en soudense daer na niet connen veranderen, boven dien soudense in meerder perikel staen vanden Controlleur betrapt te worden, gemerct daer af alle schove versche gedachtenis is, ja dat somwijlen de carren van een schof heymelick souden getelt sijn, eer sy hun billetten overgaven, uyt het welke meerder sekerheyt soude volgē, dan sulcx eens ter weke of te maende te doen. Merckt noch dat de boveschreven billetten gheleverd anden Commis, haer daghelicche examinatie en attestatie souden hebben deur den Gouverneur en Controlleur volgens t'ghene daer af generalick geseyt is int 11 artikel des 3 Hoofsticx der Vorstelicke dispense.

Angaende wercken op dachuyr gemaect, t'gebruyck daer af tot verscheyden plaetsen is, datmen elck aerbeyder een korffstock geeft, daer een tegekerf afgehouden wort, waer op mē dagelicx, of t'elcke schove de dachuyren kerft, welke

men eens ter weeck, of te veerthien daghen, of na dattet te pas comt, af betaelt. Van dese menichte der dachuyren metter gelt datse belopen, houdt den Commis memorie, volgende sijn instructie, waer af hy den Bouckhouder der fortificatie in sijn Maentschrift verwitticht hebbende, het comt tē Iornale als volght: Fortificatie debet per Aerbeyders in dachuyr, te betalen ter belieste &c. De betalinghen hier op ghedaen, die den Bouckhouder deur des Tresoriers Maentstaet bekend sijn, souden aldus commen: Aerbeyders in dachuyr debet per casse &c. Sulcx dat na dese wijze elck Annemer of Aerbeyder by dachuyre gheen besonder poste en soude hebbē, t'welck om haer groote menichte dagelicx ontmoetende, te moeylick soude sijn. Het ongheval van dese manier der besteding is, dattet veel opt gewissen der Kervers moet ancommen, sonder daer af bewijs te doen. Doch souden men hier teghen meugen voorsien met schoven op te kerven, en voort alsins te doen gelijk vande besteding met carren en cruywagens terstont gheseyt is.

Belangende materialē, als steen, calck, hout, en watter wesen mocht, ghereet gelt gecocht, t'is kennelick datmē stellē soude Hoochlandtsche Schans debet per casse: Maer op dach gecocht sijnde: Hoochlandtsche Schans debet per Pieter Iansen &c. Angaende ymant hier materialen mocht willen debet maken, voor hem nemende daer af besonder rekening te houdē, die soude mogē stellē: Steen debet per casse (in plaets vā Hoochlandtsche Schans debet per casse) daer na soude dit steen sijn credit krijgē alst verwrocht waer, stellende dan Hoochlandtsche Schans debet per steen: En alsoo met ander materialen, t'welck toe soude gaen als met gecochte goedē der montcoften die deur de distributie haer credit krijghen, ghelijck daer af inde Vorstelicke dispense eyghentlick gheseyt is.

De voorschreven partyen des Iornaels int Schultbouck overgestelt sijnde na t'behooren, ygelicx rekening staet altijt voor oogē, oock is bekend wat penningen den Tresorier der Fortificatie in casse moet hebben, voort sooder ergens yet te veel of te luttel betaelt is, t'wort openbaer.

4 HOOFTSTICK.

VANDE BOUCKHOVDING DER *dispense vande amonitie van Oorlooch.*

DE manier vande dispense der amonitie van oorlooch is soo ghelijck mette voorgaende des Coopmans, dattet niet noodich en soude sijn dieshalven hier ander beschrijving te doen, ten waer dat eenige Bouckhouders die hemlien hier toe mochten willen begeven, nochtans in sulcke krijchsaeken gantsch onervaren sijnde, deur speciale onderrichting geholpen connē worden, om terstont alles veerdiger en met meerder sekerheyt te doen, want genomē den Commisaris vande amonitie voor Coopman, het magasijn voor sijn packhuys, dē Tresorier vant magasijn voor sijn Cassier, dē bouckhouder vant magasijn voor sijn bouckhouder, de Commisen der particuliere magazinen van Stedē en Stercken voor sijn Facteurs, en hier me de boveschreven Coopmans bouckhouding gevolght, men heeft t'begheerde, want daer valt cooping en vercooping van verscheyden waren, op dach en gereet ghelt, sending der waren uyt het generael magasijn totte particuliere, en oock van d'een particulier tot d'ander, ghelijck mette facturien van groote Coopluyden toe gaet.

Om hier af tot voorbeeld te commen, wy sullen eerst seggen vant magasijn, generael der amonitie van oorlooch, alwaer de goeden na t'ghene men nu ter tijt inden krijch ghebruyckt, die inde rekening vanden Commis vant magasijn

haer

haer verscheyden cappitelen vereyffschē, en int Schultbouck haer besonder posten, meugen van dusdanige verscheydenheden sijn. Ten eersten Cappitelē van Soldadens handgeweer met haer toebehooren. Ten tweeden Cappitelen van harnassen met haer ancleven. Ten derden Cappitelen van reedtschappē tot aerdewercken en gebou van Fortificatien. Ten vierden Cappitelen van Timmerlien reetschappen, hoe wel sommighe die stellen by de artillerye. Ten vijfden Cappitelen van verscheyden amonitien van oorlooch die eyghentlick onder geen der voorgaende generale verscheydenheden en ghehooren, daer af nochtans incoop en distributie gheschiet. Ten laetsten een Cappitel van gemengde articulen der amonitien, want gelijk de gheltrekningen na de ordinaris Cappitelen dickwils hebben een extraordinaire, alsoo ist bequaem hier ten einde te stellen een Cappitel van gemengde articulen, te weten van dingen diemen int magasijn vindr, en bekent is datter geen meer toe en sullen comen, noch daer gheen ordinaris distributie af gheschien en sal, als nu ter tijt pansiers, bardeerfels van peerden, Ruyterlancen, Instrumenten in diens plaetsander gheinventeert sijn en ghebruyckt worden, ghelijckt dicwils ghebeurt met reetschappen ghemaect tot anslaghen op Steden, diemen daer na niet en besicht, en foodanighe meer. De voornaemste Cappitelen onder de boveschreven verscheydenheden behoorende sijn als volght.

Cappitelen van Soldadens handgheweer met haer toebehooren.

Mosketten.
Roers.
Vierroers.
Bandelieren.
Forketten.
Fournituren.
Maten tot musketten en roers.
Bospoer.
Lonten.
Lonthoorens.
Yser formen.
Rappieren.
Ruytersweerden.
Scheen tot sweerden.
Langhe spieffen.
Corte spieffen.
Schanspieffen.
Hallebarden.
Veerjaghers &c.

Cappitelen van harnassen met haer ancleven.

Corceletten.
Iacken.
Plastrons.
Morillons.
Schootvry harnassen.
Schootvry hoofsticken.
Ruytercas ketten.
Rondassen.
Halscraghen &c.

Cappitelen van reetschappen tot aerdewercken en gebou van Fortificatien.

Spaden.
Graven.
Schuppen.
Houweelen.
Picken.
Bijlen.
Handtboomen.
Slegghen.
Cruywaghens.
Carren.
Slijckspooren.
Baggertschuppen.
Baggernetten.
Baggerhaken.
Oosmouwen.
Watermolens &c.

Cappitelen van Timmerlien reetschappen.

Diffels.
Bijlen.
Saghen.
Hamers.
Booren.
Beytels.
Nijptanghen &c.

Cappitelen van verscheyden amonitien van oorlooch.

Vendels.
Trommels.
Leeren.
Palissaden.
Haspels.
Voethanghels.
Horden.
Queerens.
Spijckers.
Touwen &c.

Hier na mach volgen het laetste cappitel vande gemengde articulen der amonitien vant oorloch.

Soodanich dan wesende de verscheydenheden der goeden, wy sullen vorder commen, en wat segghen vande bouckhouding der selve.

Tottet formeren des Iornaels op de Italiaensche wijze, sal eerst den Inventaris beschreven worden vande goeden inde magazinen bevondē, met Debiteurs en Crediteurs dieder sijn ten tijde datmen den Iornael anvangt, t'welck na t'gemeen gebruyck meest gebeurt alle jare opt begin van Ianuarius: En daer na alle voorvallenden handel ghelijckse daghelix ontmoet. Wy verstaen oock dat alle Bouckhouders der particuliere magazinen, maendelick sullen oversenden anden Bouckhouder des generalen magazijns, staet van t'ghene hemlien inde selve maent bejeghent is, als coop van goeden, levering van wapenen, bospoer, lonten, endiergelijcke, an Colonellen, Capiteynen, of wiet wesen mocht, voort t'gene sy vant generale magazijn, of van ander particuliere hebben ontfangen, of ande selve ghesonden; En den generalē Bouckhouder die particuliere Commisen voor Facteurs anfiende, sal inde bouckhouding der voorschreven overghesonden partyen volghen de reghelen van dies veschreven int 6 Hoofstuck des Coopmans bouckhouding, acht nemende op der goeden eerste incomst en laetste uytganck, daer int volghende 6 Hoofstuck eyghentlicker verclaring af sal ghedaen worden.

Wy hebben tot hier toe gheseyt vande blijvende of onbeweeghlicke magazinen der amonitien van Steden en Schansen: Benevens de selve iffer noch beweeghlicke te velde die het legher volgen, doch de gemeene oirden der bouckhouding is daer af als vooren. Wort oock verstaen dat de particuliere Bouckhouders van dien alle maende staet sullen senden anden generalen van t'ghene hemlien daer ontmoet is, welcke hy als de voorgaende te boucke sal stellen.

5 HOOFTSTICK.

VANDE GHEMENE MANIER EN

form ghebruyct in bureelsche rekeningen vande magazinen der amonitie van oorloch, en hoemen eenighe swaricheyt daer in soude connen vorder commen: Metsgaders besluyt vande bouckhouding op de rest der dispensen van Finance extraordinaire, als der Artillerye, Vivers, en Zeesaken.

ANghe sien het den ghenen die hem totte Italiaensche bouckhouding deser stof mocht willen begeven, vorderlick conde sijn kennis te hebben vande form en ghemeene manier der bureelsche rekening vande magazinen, soo sal ick daer af wat verclaring doen.

Voor al is te weten dat den Commissaris bewaerder der amonitie van oorloch als Rendant, in sijn rekening niet en stelt den prijs der goeden, somme vant ghelt datse bedraghen, dach van betaling, noch dierghelijcke omstandighen (daer sy de Clercken of Bouckhouders der Finance op haer wijze voor laten sorghen) maer alleenelick t'ghene daer hy comptabel af is, te weten de menichvuldicheyt der goeden, als maet, ghewicht, of ghetal.

Op sulcke voet maect hy van elcke specie der goeden een besonder Cappitel of rekening, als een van bospoer, een van lonten, en soo met d'ander, stellende eerst den ontfanck, daer na de uytgaef, welcke rekening ten einde wesende, hy begint den ontfanck met haer uytgaef van een ander specie om alsoo op elcke besonder bewijs te doen van sijn bewint.

Maer

Maer want veel lijsten of recepissen der ontfanghen en gheleverde goeden dickwils veel verscheyden specien in hebben, en dat elcke specie by haers ghelijcke moet commen, soo volghet hier uyt dat de partyen van sulcke lijsten niet al vervolghens inde rekening by malcander en meughen gheschreven worden, ghelijckse inde lijste staen, maer datmen al schrijvende moet springhen vant een cappitel tottet ander, na den eysch vande specien der goeden.

Waer uyt wijder volghet, dat de manier vant hooren en apostilleren deser rekening wat anders is dan de gemeene van gheltrekeninghen, alwaermen de articulen al vervolghens af veerdicht, met hun documenten die inde selve oirden daer op volghen en gheliacheert sijn. Maer alsoo de partyen van een lijste om de voorgaende redenen in verscheyden Cappitelen ghesaeyt staen, en dat de articulen der rekening niet ordentlick en vervolghen, soo moetmen int examineren en apostilleren d'oirden vande partyen der lijste volghen, springhende in de rekening vant een Cappitel tottet ander, na den eysch vande specien der goeden.

T'is oock te weten dat vanden inkoop der goeden by de Clercken of Bouckhouders der Finance register ghehouden wort, waer in onder anderen oock comt t'ghewicht, maet of ghetal der goeden, ende als men t'selve ghewicht, maet of ghetal van een artikel der rekening bevint daer me te overcommen, soo verstrekt dat onder anderen tot document der selve partye, en daerom wort het ghetal der fol. des registers ghestelt inde cant nevens dat artikel, beteyckende sulcke overeencoming recht te wesen.

De sluyting der bureelsche rekeninghen van magasinen, heeft om de voorgaende redenen oock wat verschils vande ghemeene manier des flots van geltrekeninghen, welck slot ten einde des boucx sjaer eens en comt, dan hier heeft elcke specie van goet ten einde des uytgaefs haer besonder slot, alwaer t'verschil tusschen ontfanck en uytgaef anwijst t'ghene den Rendant op die specie ten achter of te boven comt.

Tot hier toe wat verhaelt hebbende vande ghemeene manier en form ghebruyckt in rekeninghen der magasinen, soo sal ick hier noch dit segghen: Te weten datment in landen met langduerighe groote crijch, dickwils siet gebeuren, dat de Commisen bewaerders der amonitien met haer rekeninghen seer verwart staende, veel onberekende jaren op malcander laten verlopen, sulcx datter ten laetsten weynich hope is van t'eenigher tijt tot eintlick slot van rekening te gheraken. Ende hoe wel sulcke swaricheyt benevens meer ander deur de voorgaende bouckhouding op de Italiaensche wijze licht soude vallen, als oock dadelick blijkt by veel groote bouckhoudende Facteurs van Cooplieden met soo groot bewint als dit, diens rekeninghen altijt veerdich staen om met yghelick t'alder tijt af te rekenen, en dat niet alleen met een Meester, maer met veel verscheyden, oock niet alleen vande maet, ghewicht en ghetal der goeden als hier, maer oock vant ghelt, verschijndaghen, met alles watter ancleeft. Nochtans want foodanighe Italiaensche bouckhouding in sulcke rekening af te nieuwen sake soude sijn, daer soo haest gheen anvanck af te verwachten en staet, soo sal ick seggen hoemen de voorgaende swaricheyt mijns bedunckens soude connen voorcommen, sonder de selve Italiaensche bouckhouding volcommelick te volghen, maer alleenelick deur wat dat onervaernen dier const lichtelick souden connen doen, t'welck aldus soude toegaen:

Om t'alder nyren, of soo dickwils alst noodich is, te weten hoe veel goets datter van yder specie int magasijn moet wesen, soo sal den Commissaris maken soo veel paer colommen alser specien van goeden sijn, elcke met haer op-

schrift, d'eene voor ontfanck, d'ander voor uytgaef: Daer na eenighe ontfanck of uytgave ghedaen hebbende, hy sal de maer, t'ghewicht, of t'ghetal van yder specie inde lijstte begrepen, teyckenen in haer colomne, stellende voor t'hoofte de nombre vande selve lijstte of recepisse, sonder eenich ander geschrift daer by te voughen, ghenouchsaem ghelijck hier vooren int Schultbouck der distributie int 6 Hooffstick der Vorstelicke dispense ghedaen is, alwaer d'ervaring van dat magasijn, ons doet ghelooven watmen in ander magasijnen daer deur soude connen uytrechten. Maer om dit by voorbeeldt noch beter te verclaren, ick sal hier stellen t'begin van twee paer colommen, van bospoer en van lonten, als volght.

<i>Ontfanck van Bospoer.</i>		<i>Vytgaef van Bospoer.</i>		<i>Ontfanck van Lonten.</i>		<i>Vytgaef van Lonten.</i>	
n ^o	ƒ	n ^o	ƒ	n ^o	ƒ	n ^o	ƒ
7	13578	20	1580	18	2176	24	317
25	8420	28	2170	26	61958	30	4184
31	35786	34	3484			32	8642
33	67435	40	10462			35	10234
		42	8725			39	7632
		48	15648				

Alwaer neem ick overghestelt sijnde al t'ghewicht des bospoers en lonten, der recepissen van al den ontfanck en uytgaef dieder totten teghenwoordighen dach gheschiet is, soo heeft den Commissaris sijn staet voor ooghen, want hem gevraecht sijnde hoe veel bospoer datter int magasijn is, hy vergaert de colomne des ontfanckx, bevindt de somme van 125219 ƒ, daer af getrocken de somme des uytghevens bedraghende 42069 ƒ, blijft voor t'begheerde 83150 ƒ. Maer want hier van yder artikel t'elckens niet anders te stellen en is dan t'ghewicht sonder eenighe woorden, soo heeft dit soo weynich schrijvens an dattet nauulicx voor werck te achten en is.

Merckt noch dat al warenden van een magasijn veel onberekende jaren verloop, sonder hope van tot kennis des eintlick slots te connen gheraken, men soude op dese wijze lichtelick daer toe connen, want ghenomen dat een alsoo overstelde hondert gewichten of articulen op een uyr, dat soude op 20 uyren maken 2000 articulen, daerom al hielde de rekening van een jaer 2000 articulen, t'welck al tamelick veel waer, sy soude volgens dit gestelde op 20 uyren connen afgheveerdicht worden.

Ende hoewel dit gheen gheapostilleerde rekeninghen en souden wesen, noch oock bequaem om daer op apostillen te schrijven, doch soude dese den staet van yder specie betoonen volghens het andienen des Rendants, t'welck meer is dan niet met allen te connen segghen van t'ghene datter wesen moet. Ende alst int gebruyck waer datse nootfakelick volcommen rekening moesten doen, sulcke wijze soude tot hemlien selfs gherusticheyt strecken, want soo dickwils als eenighe specie van goeden heel uyt ghedistribueert waer, of soo na datmen het overschot lichtelick conde tellen, wegen, of meten, sy souden de uytcomst voor ooghen sien, en sooder yet ghebrake, souden oirsaeck hebben om in tijts t'onderfoucken waert an schorte, daert anders sonder op sulcx te dencken verlooren blijft. Noch is te weten dat de ghetalen deser colommen (staende met

fulck

fulck oirdentlick vervolgh ghelijck de articulen der rekening hebben moeten) bequaem sijn om daer uyt lichtelick een gheformeerde rekening met haer articulen te trecken, diemen daer na examineren en apostilleren mocht.

1 M E R C K.

Deur t'ghene wy in dit 4 en 5 Hoofstick gheseyt hebben opt magasijn der amonitien van oorloch, is derghelijcke kennelick van ander magasinen, als der Artillerye, Vivers, en Zeefaken, want hoewel de stoffen der selve van d'ander verscheyden sijn, soo is nochtans de oirden der bouckhouding van dien als vooren, sulcx dattet niet noodich en schijnt daer af breeder besonder beschrijving te doen.

2 M E R C K.

Men soude hier noch meughen by voughen bouckhouding der Regimenten: Om van t'welck de meyning te verclaren ick segh aldus: De generale bouckhouding hier vooren beschreven, gheeft wel verskertheyt vanden staet en t'beleyt der penninghen, onder t'bewint der Ontfanghers sghelijcx de particuliere bouckhouding vanden staet en t'beleyt der penninghen onder t'bewint der Tresoriers, oock der goeden onder t'bewint der magasijnwaerders: Maer de laetste betaling van soldie, logijsghelt, en laetste distributie van amonitie, en cleederen, an de Soldaten elck int besonder, en wort niet gedaen deur de bovengeschreven Tresoriers en Magasijnwaerders, dan deur sulcke als in de Regimenten en Compaignien daer toe ghefelt sijn: Van welcke laetste distributie (om de bouckhouding der Finance volcommen te hebben, en te voorsien dat soo wel de Soldaten als t'ghemeen Landt niet te cort en gheschiede) oock soude moeten bouck gehouden worden: T'welck met eene opt stick der monstering, soo wel van waghens en schepen als Soldaten, groote verskertheyt soude connen gheven, om dat elck besonder Soldaet, Voerman, Schipper, en Bootsghesel, int Schultbouck sijn poste van debet en credit soude krijghen, en soo meughelick soude wesen van elcke persoon en sijn rekening besonder bescheyt te weten, alst den generalen Bouckhouder in Domeine vande groote menichte der besonder pachters meughelick is. Maer alsoo den voortganck van sulcke dinghen al te selden ghebeurt, en dat deur t'ghene boven gheseyt is de saeck int gemeen ghenouch verclaert schijnt, soo sal ickt met dit vermaen laten beruften.

3 M E R C K.

Angaende bouckhoudingen over Tresoriers die niet dan bloote betalingen en doen, sonder benevens hemlien te hebben Commissarissen over incoop of bewaring van goet, of bewint van wercken, daer af en schijnt niet noodich besonder regelen te beschrijven, als deur t'voorgaende bekend genouch wesende.

6 H O O F T S T I C K.

V A N D E E E R S T E I N C O M S T E N

*laetste uytganck, anders gheseyt begin en einde des eygends
der waren voorvallende in dispensen soo Vorstellic-
ke als van Finance extraordinaire.*

A Nghefen ons inde dispense wat ontmoet dat ghelijckheyt heeft mette Facturie der Coopluyden, waer af verscheyden Bouckhouders verscheyden stijt

den stijl gebruycken, soo sal ick hier verclaren my te bevallen de wijze beschreven int 6 Hoofstuck der Coopmans bouckhouding, acht nemende op der goeden eerste incomst en laetste uytganck, anders gheseyt begin en einde des eyghendoms, tot welcken einde ick aldus segghe: 't is een gemeen sake dat Commisen bewaerders der magazinen, in hun rekeninghen ettelicke duysenden meer in uytgave brenghen danse in ontfanck schuldich sijn, waer af d'oirsaeck is datse dickwils goeden uytleveren en in uytgave stellen, welke sy daer na weerom crijghen sonder daer af ontfanck te maken: Als by voorbeeld te velde sijnde, daer worden daghelix ghelevert en weerom ghebrocht reetschappen tot aerdewercken, als groote menichte van schuppen, spaen houweelen, bijlen &c. Sghelijcx ghesonden wesende bospoer en coghels om eenighe plaets te beschieten, welke heur daer na op gevende sonder beschieten, worden weerom int magazijn ghebrocht, en soo met meer anderen, van welke levering sy volcommen bewijs hebbende, stellen dat in uytgave, maer het weerghebrochte legghense by d'ander goeden sonder in ontfanck daer af te vermanen, en daer me comt het boveschreven groot overschot. Hier uyt volght dat of der Commisen rekeninghen jaerliex ghehoort en ghesloten sijn of niet, het ghemeeen Landt by 'een niet veel meer voordeels en doet als by 'ander, 't welck oock een oirsaeck schijnt datmen hun rekeningē te meer reen jaer opt ander laet verlooppen. Eñ hoewel ymant mocht meynen dat met een gantsch getrou magazijnwaerder alle swaricheden volcommē sijn, ten is daer me niet genouch, om dat tet op hem alleen niet an en comt, maer dat hy over desen onberekendē handel verscheyden persoonen tot hulp heeft. Boven dien alsoomen noch vande ontleende persoonen noch vande ontleende goeden geen rekening en houdt met debet en credit, soo ist onbekent watter achter blijft, en wie dat schuldich is.

Alle dese swaricheden canmen mette Italiaensche bouckhouding soo voorcommen datter niet een spa en gebreke, of men sal bethoonen by wien de faute is, midts datmen behoorlick acht neem op der goeden eerste incomst en laetste uytganck, onderscheyt makende tusschen goeden diemen weet dat niet weerom en commen, als bospoer en lonten den Soldaten ghegeven, met dierghelijcke, en uytgheleende goeden diemen weerom verwacht, want d'eerste steltmen volcommelick te boucke, van d'ander wort memorie gehouden, doch foodanich datse om de menichte der partyen in besonder bouckhoudersche form vervanghen sijn, welke memorie men in de bureelsche rekening, noch oock inde Italiaensche bouckhouding niet en behouft te brenghen, ghemerckt het niet en is einde des eyghendoms, dan verleggingh des goets van d'een plaets tot d'ander, daer de Auditeurs niet an ghelegghen en is, alleenlick salmen daer in brenghen (na anwijsing by wien de faute is) 't ghene men weet dat by de Auditeurs gehouden sal worden als voor verloren, alles na de wijze int gemeen verclaert en bewesen int boveschrevē 6 Hoofstuck der Coopmans bouckhouding, of na eenighe ander wijze die noch beter is.

Tot hier toe gheseyt hebbende van der goeden eerste incomst en laetste uytganck in magazinen van oorloochsaken, ick sal noch voorbeeld stellen des magazijns in Vorstelicke dispense, om dat de reghel over allen ghemeeen is. De waren die den Dispensier der keucken levert an den Spijswaerder, en worden int Iornael noch Schultbouck der dispense niet ghebrocht, als wesende alleenlick haer verleggingh vant een magazijn int ander, waer af den Spijswaerder ghelijck Faeteur de sorghe moet draghen: Sulcx dat den Bouckhouder vande boveschreven levering der waren die den Dispensier doet anden Spijswaerder, alleenlick memorie houdt: Maer die waren verdeelt wesende an Cocx, Pasteybakers,

kers, en anderen diet ghehoort, soo wort dat hier ghenomen als voor laetste uytganck, en dan commense te boucke ghelijckmen ghesien heeft.

Merckt noch te ghebeuren, voornamelick als sijn VORSTELICKE GENADE te velde is, dat sommighe waren verscheyden mael commen van d'een persoon tot d'ander die daer afal comptabel sijn: Als by voorbeelt, den Brouwer levert sijn bier an een varende schip, waer af den Schipper comptabel is: De selve levert dat een legghende schip ontrent het legher of ten naesten dattet sijn can, diens Schipper daer af oock rekening moet doen: Ten derden soo levert desen ligghenden Schipper het bier anden Biertapper soo dickwils hy dat van doen heeft, de welke daer af oock comptabel is, en met sijn distributie rekening doet. Van dese voorschreven verscheyden leveringen, stelt den Bouckhouder alleenelick te boucke eerste incomst, dat is levering des Brouwers anden varenden Schipper, en laetste uytganck, dats distributie des Biertappers, die brenghende ten Iornale op elcken laetsten dach des maents met d'ander partyen, als gheseyt is int 5 Hooftstick der Vorstelicke dispense: Angaende de leveringen tusschen beyden geschiet, te weten des varenden Schippers anden ligghenden Schipper, en des liggenden Schippers anden Biertapper, die en moeten int Iornael noch Schultbouck niet ghemengt sijn, maer wort daer af besonder ghedachtenis ghehouden, om de redenen van dien breeder verclaert int boveschreven 6 Hooftstick der Coopmans bouckhouding.

7 HOOFSTICK.

VERMOEDEN VANDE

oudttheyt des Bouckhoudens.

ALsoo een mijn goet vriend hem inde oude Historien gheoeffent hebbede, desen handel der bouckhouding ghesien hadde eerste voldrukt was, hy viel in vermoeden datse haer anvang in Italie niet over ontrent de twee hondert Iaren ghenomen en hadde, als sommighe meynen, maer dat de selve, of een in veel deelen daer me seer gelijk, ten tijde van Iulius Cesar en lange te voore te Roome gebruyckt wiert, en dat eenige overblijffels van ouden tijden meughen gecommen sijn ter handt der ghene diese nu onlanx weerom int werck stelden: Welck gevoelen my niet onbillich en dunckt, te meer dattet te vreemt soude wesen, soo heerlicken diepsinnigen const int hert des * Leeckentijts van *Barbari sen. culi.* niens ghevonden te wesen: Doch t'sy daer me hoet wil, ick sal hier t'boveschreven ghevoelen vanden selven mijn vriend stellen, de welke het daer voorhoudt, dat in plaets der eygen woorden nu ter tijt inde Italiaensche bouckhouding ghebruyckt, voormael ander van dergelijcke beteyckening ghestelt wieden, als hier onder:

Schultbouck of Grootbouck.	<i>Tabula accepti & expensi.</i>
Debet en credit.	<i>Acceptum & expensum.</i>
Partyen overgedregen int Schultbouck.	<i>Nomina Translata in Tabulas.</i>
Partye niet overghedreghen.	<i>Nomen iacens.</i>
Memoriael, of misschien Iornael.	<i>Adversaria.</i>

T'welck hy seght altemael te connen blijcken by ontallicke plaetsen vande Latijnsche Schrijvers, ende insonderheyt uyt *Oratione Ciceronis pro Roscio Comedo.* Maer dat d'een sijde van hemlien Schultbouck ghebruyckt wiert tot debet, d'ander

d'ander tot credit, seght hy te blijcken tot seker plaetse *Naturalis historia Plinij Lib. 2. C. 7.* alwaer hy vande Fortune sprekende aldus seght: *Huic omnia EXPENSA, Huic omnia FERUNTUR ACCEPTA, & in tota RATIONE mortalium sola UTRANQUE PAGINAM facit.*

Soo ander hier op noch breeder acht namen, misschien datmender noch meer bescheyts af vonde, en dat dese bouckhouding niet alleen by de Romeinen, maer voor hemlien by de oude Griecten mach int ghebruyck gheweest sijn, want insiende datse gheen groote Vinders en waren, en alle constighe besonderheden meest vande Griecten hadden, soo schijntmen dat met reden te meughen vermoeden, waer af uyt het lesen der Griekische boucken sekerder bescheyt mocht volghen.

DER VORSTELICKE BOVCKHOVDINGS
E Y N D E.

VAN ETTELICKE GHEBREKENE

*stoffen, die inde voorgaende Cortbegrijpen veel
ghestelt wesende, nochtans daer na onbe-
schreven sijn ghebleven.*

Ten eersten de * Wanschaeuwing, w esende het 3 bouck des derde stucx vande *Refractio.*
* Deursichtighe. *Perspectivus.*

Ten tweeden de Watertrecking, w esende het 5 deel des Byvougs int vierde
stuck der Weeghconst.

Ten derden het Lochtwicht, w esende het 6 deel des Byvougs int vierde stuck
der Weeghconst.

Ten vierden gebreken inde Telconstige anteyckeninghen verscheyden Hooft-
stucken, w esende het 1 deel des vijfde stucx vande Ghemengde stoffen.

Ten vijften * Spiegheeling der Singconst, w esende het 3 deel des vijfde stucx *Theoria Mu-*
vande Ghemengde stoffen. *sica.*

Ten seften * den Huysbou, w esende het 4 deel des vijfde stucx vande Ghe- *Architectu-*
mengde stoffen. *ra.*

Ten sevenden den Crijchshandel, w esende het 5 deel des vijfde stucx vande
Ghemengde stoffen.

Ten achtsten Verscheyden anteyckeninghen, w esende het 6 deel des vijfde
stucx vande Ghemengde stoffen.

D'orsaeck waerom die niet ghestelt en sijn na t'inhoudt der voorschreven
Cortbegrijpen, is datse niet volcommelick genouch gereet en waren, doen den
Drucker niet langher by hem en begherde te bewaren datter een tijt lanck tot
sijn achterdeel ghedruckt hadde gheleghen: Sulcx dat mijn voornemen nu
is de boveschreven rest ter gheleghender tijt te laten uytgaen.

NOch moet ick hier een vermaen doen opt **M E R C K** int 1 voorstel des By-
vougs der clootsche veelhoucken, inhoudende dattet vinden vande on-
bekende palen der vijfde form (w esende een clootsche vierhouck) my int be-
schrijvê alsdoen niet te vooren en quam, sulcx dat ick het opschrift des 3 voor-
beelts daer alleenelick stelde tot gedachtenis voor de gene die lust souden heb-
ben t'elve te soeckē, om deur t'vinden van dien volcommender kenniste heb-
ben des handels der selve clootsche veelhoucken. Maer t'is daer na ghebeurt
dat den seer gheleerden Wisconstenaer *Willebrordus Snellius*, daer afgheschre-
ven heeft anden wijtvermaerden Wisconstenaer *Adrianus Romanus*, welke
daer op lettende t'besluyt ghevonden en overghesonden heeft. T'elve was
mijn voornemen hier by te voughen, maer het boveschreven gemeen belet
heeftet verhindert: Sulcx dat mijn meyning nu is te naestmael dat te beschrij-
ven, so wel tot eere des Vinders, als om de voornoemde meerder volcommen-
heyt der kennis dier stof.

E Y N D E.

S

TAFEL DER VOORNAEMSTE DIN-

ghen deser WISCONSTIGHE ghedachtenissen
na d'oiden der Boucken.

WISCONSTIGE GE-
DACHTENISSEN. * 1.

Voorreden der Wisconstige ghedachtenissen. * 2.
Cortbegrijp der Wisconstige gedachtenissen. * 2.

EERSTE STUCK DER

Wisconstige ghedachtenissen vant
Weereltschrift. * 3.
Cortbegrijp des Weereltschrifts. * 3.

EERSTE DEEL DES WEE-
reltschrifts vande Driehouckhandel. * 4.
Cortbegrijp des driehouckhandels. * 4.

EERSTE BOVCK DES DRIE-
houckhandels vant maecfel des tafels der
houckmaten. * 5.

Cortbegrijp vant maecfel des tafels der
houckmaten. * 5.

Houckbooch wattet is. sijde 1.

Houckmaet wattet is. 1.

Houckmaetpijl wattet is. 1.

Schilbooch (daer voor naderhant gheseyt is
vierendeelrontschil) wattet is. 2.

Raeklijn wattet is. 2.

Snylijn wattet is. 3.

Tafel der houckmaten. 21.

Tafel der raeklijnen. 63.

Tafel der snylijnen. 103.

TWEDE BOVCK DES
Driehouckhandels vande platte drie-
houcken. 141.

Rechterhouck, Rechterhouck houckmaet,
Rechterzijde, Slijnckerhouck, Slijncker-
houck houckmaet, en Slijnckerzijde, wat-
tet is. 143.

Platte driehouckwijfer. 165.

BYVOUGH DER PLATTE
veelhoucken. 167.

Verkeerden houck wattet is. 167.

Ghemene vierhouck, verkeerthouckighe
vierhouck en cruyf vierhouck, wat het
is. 167.

DERDE BOVCK DES DRIE-
houckhandels vande clootsche driehou-
cken. 183.

Cortbegrijp der clootsche driehoucké. 184.

Clootsche driehouck, wattet is. 185.

Grootheyt des cloothouck, wattet is. 185.

EERSTE ONDERSCHEYT VAN
vertooghen dienende als ghemeen groot
der voorstellen daer na volghende. 187.

TWEDE ONDERSCHEYT VAN
vertooghen nyt welcke de form der wer-
king vande werckstucken des derden onder-
scheys ghetrocken wort. 298.

DERDE ONDERSCHEYT VAN
werckstucken inhoudende het vinden
van begheerde boucken en sijden der gheheven
clootsche driehoucken. 233.

EERSTE LIDT VAND E CLOOT-
sche driehoucken met gheheven beken-
de rechthoucken. 234.

TWEDE LIDT VAND E CLOOT-
sche driehoucken met een gheheven be-
kende syde van 90 tr. sonder bekende rech-
thouck wiens onbekende palen comen ghe-
vonden worden deur een menichvuldig ghelyck die der
rechthouckighe driehoucken. 264.

DERDE LIDT VAND E CLOOT-
sche driehoucken sonder gheheven be-
kende rechthouck of syde van 90 tr. 280.

Clootsche driehouckwijfer. 313.

Gebruyck des voorgaenden clootschen drie-
houckwijfers. 319.

BYVOUGH DER CLOOT-
sche veelhoucken. 321.

Cortbegrijp des byvoughs. 322.

ANHANG DES DRIEHOVCK-
handels. 327.

Cortbegrijp des Anhangs. 329.

VIERDE BOVCK DES
driehouckhandels vande Hemelcloor-
sche werckstucken deur rekeninghen der cloot-
sche driehoucken ghewrocht. 345.

Cortbegrijp des vierden bouck. 346.

Evenaer wattet is. 347.

Duysteraer wattet is. 348.

Toppunt ende leeghste punt wattet sijn. 348.

Sichteinder wattet is. 348.

Topbooch wattet is. 349.

Middachront wattet is. 349.

uyrronden wattet sijn. 349.

Leutsne en Herfsne wattet sijn. 349.

Noortsche Sonstant en Suytsche Sonstant
wattet is. 349.

Begin der langde eens cloots wattet is. 350.

lanckheyt eens punts op den cloot wattet
is. 350.

Breetheyt eens punts op den cloot wattet
is. 351.

TWEDE DEEL DES

Weereltschrifts van het Eertcloot-
schrift. 1.

Cortbegrijp des Eertclootschrifts. 2.

EER-

EERSTE BOVCK DES EERT-
clootschrifts van sijn bepalinghen int ge-
meen. 3.

Cortbegrijp des eersten boucx. 4.

Eertcloon watter is. 5.

Eertcloots as watter is. 6.

Eertcloots middelfront watter is. 6.

Begin der Eertcloonlangde watter is. 6.

Eertclootschriftdach watter is. 7.

Wijfentijt watter is. 9.

Getuychnissen eens seer oudē wijfentijts. 16.

Vande vernieuwing des wijfentijts. 17.

Duytsche eensilbighe woorden. 25.

Vande leden des wisconstich voorstels. 41.

Vande bepalinghen. 43.

Vande tweescheyding. 44.

Vande selfwoordicheyt. 45.

Vant menghen der spiegheling en daet. 46.

TWEEDE BOVCK DES
Eertclootschrifts van het stofroersel des
Eertcloots. 49.

Oirsaeck der beschrijving deses 2 boucx. 51.

Cortbegrijp deses tweeden boucx. 52.

Stofroersel des Eertcloots watter is. 53.

Stercke fantstroom en crancke fantstroom watter is. 53.

Stercke cleystroom en crancke cleystroom watter is. 53.

DERDE BOVCK DES EERT-
clootschrifts vande Eertclootsche Damp-
hooghde. 71.

Cortbegrijp der Damphooghde. 72.

VIERDE BOVCK DES EERT-
clootschrifts vande Zeylstreken. 85.

Cortbegrijp der Zeylstreken. 86.

Zeylstreken watter sijn. 87.

Rechte streck watter is. 87.

Cromstreeck watter is. 88.

Eerste cromsteeck, tweede cromstreeck en so oirdentlick voort totte achtste watter sijn. 89.

Tafel der versaemde snylinen. 98.

Tafel der cromstreken. 105.

ANHANG DER CROMSTRE-
ken. 153.

VYFDE BOVCK DES EERT-
clootschrifts vande Havenvinding. 163.

Cortbegrijp der Havendinding. 164.

Oostering, Westering, naeldwijcking, naeldwijfing watter sijn. 165.

Tafel der naeldwijfinghen. 166.

Vergrootende en vercleenende oostering of westering watter is. 168.

Eerste, tweede halfmiddachront en soo oirdentlick voort watter is. 169.

Eerste perck tweede perck, en soo oirdentlick voort watter is. 169.

SESTEE BOVCK DES EERT-
clootschrift vande Spiegheling van ebben-
vloet. 177.

Cortbegrijp deser spiegheling. 178.

Manens vloettop watter is. 180.

Ebront watter is. 180.

DERDE DEEL DES WEE-
reltschrifts vanden Hemelloop. 1.

Cortbegrijp des Hemelloops. 2.

EERSTE BOVCK DES HE-
melloops vande vinding der Dwaelder-
loopen en de vaste sterren, deur ervarings dach-
tafels met stelling eens vasten Eertcloots. 3.

Cortbegrijp des eersten boucx. 4.

Natuerlicken dach, onevendaghen, oneven tijt watter sijn. 5.

Natuerlick Iaer watter is. 5.

Egips Iaer watter is. 5.

Iuliaensche Iaren watter sijn. 6.

Evedaghen, middeldaghen, eventijt en middeltijt watter is. 6.

Dwaelders watter sijn. 6.

Vytmiddelpuntichront, en middelpuntichront watter is. 6.

Vytmiddelpunticheytlijn watter is. 7.

Vytmiddelpuntichronts verstepunt en naestepunt watter is. 7.

Dwaelderwech watter is. 7.

Inront en inronwech watter is. 8.

Verstepuntensbooch en naestepuntensbooch wat het is. 8.

Wechs eerste halfront en tweede halfront watter is. 9.

Schijnbaer Dwaelder en schijnbaerloop wat het is. 9.

Middeldwaelder en middelloop watter is. 10.

Voordering, achtering, en voorofachtring watter is. 10.

Eerste voorofachtring, tweede voorofachtring, gheeffende voorofachtring watter is. 11.

Dwaelderwinst watter is. 11.

Saming en teghestant watter is. 12.

Middelsaminghen, middeltegestanden watter sijn. 12.

Ervarings dachtafels watter sijn. 12.

Berekende dachtafels watter sijn. 12.

Keertijt watter is. 12.

EERSTE ONDERSCHEYT DES EER-
sten boucx vande vinding des Sonloops deur er-
varings dachtafels. 14.

Tafel des middelloops der Son. 20.

TWEEDE ONDERSCHEYT DES
eerste boucx vande vinding des Maenloops deur
ervarings dachtafels. 31.

Duyftering der weereltlichten int ghemeen watter is. 31.

Maenduyftering watter is. 31.

Duyfteringsneen watter sijn. 31.

Noortsne en Zuytsne watter is. 31.

Maeschijn en middelmaeschijn watter is. 32.

De voorstellen beginnen. 32.

Tafelen des Maenloops. 42.

DERDE ONDERSCHEYT DES EER-
sten boucx vande vinding van Saturnusloop
deur ervaringsdachtafels. 54.

Tafel van Saturnus middelloop. 62.

Tafel van Saturnus loop int inront. 66.

VIERDE ONDERSCHEYT DES
eersten boucx vande vinding van Jupiters loop
deur ervarings dachtafels. 69.

S 2 Tafel

Tafel van Iupiters middelloop.	74.	<i>semlicke stelling des roerenden Eertcloots.</i>	245.
Tafel van Iupiters loop int inront.	77.	Cortbegrijp deses derden boucx.	246.
VYFDE ONDERSCHEYT DES EERSTEN boucx vande vinding van Marsloop deur ervarings dachtafels.	80.	EERSTE ONDERSCHEYT DES DERDEN boucx van de Dwaelders hemelen ghedaente so veel noodich schijnt tot verclaring haers loops, met stelling eens roerenden Eertcloots.	249.
Tafel van Mars middelloop.	86.	Cortbegrijp deses eerste onderscheyts.	249.
Tafel van Mars inrontloop.	89.	VANDE LANGDE LOOP.	262.
SESTE ONDERSCHEYT DES EERSTEN boucx vande vinding van Venusloop deur ervarings dachtafels.	92.	TWEEDE ONDERSCHEYT DES DERDEN boucx van des Eertcloots loop en de Sonnens schijnbaer roersel.	262.
Morgēsche Venus en Mercurius wattet is.	92.	Cortbegrijp deses tweedē onderscheyts.	262.
Tafel des middelloops van Venus.	94.	Stelling eens roerenden Eertcloots wattet is.	262.
Tafel van Venusloop int inront.	102.	Maenloop met stelling eens roerenden Eertcloots wattet is.	263.
SEVENDE ONDERSCHEYT DES EERSTEN boucx vande vinding van Mercuriusloop deur ervarings dachtafels.	105.	Saturnus, Iupiter en Mars loop met stelling eens roerenden Eertcloots wattet is.	263.
Tafel van Mercurius middelloop.	107.	Venus en Mercurius loop met stelling eens roerenden Eertcloots wattet is.	263.
Tafel van Mercuriusloop int inront.	112.	DERDE ONDERSCHEYT DES DERDEN boucx vanae Manens langde loop met stelling eens roerenden Eertcloots.	267.
ACHTSTE ONDERSCHEYT DES EERSTEN boucx vande vinding des loops der vaste sterren.	115.	Cortbegrijp deses derden onderscheyts.	267.
TWEEDE BOVCK DES HEMELLOOPS vande vinding der Dwaelderloopen deur wisconstige wercking ghegront op de oneyghen stelling eens vasten Eertcloots.	117.	VIERDE ONDERSCHEYT DES DERDEN boucx van Saturnus, Iupiter, Mars, Venus en Mercurius langde loop met stelling eens roerenden Eertcloots.	273.
Cortbegrijp des tweeden boucx.	118.	Cortbegrijp deses vierdē onderscheyts.	273.
EERSTE ONDERSCHEYT DES TWEE DEN boucx vande wisconstige wymiddelpunticheytshandel int ghemeen.	119.	VANDE BREEDE LOOP.	296.
Cortbegrijp deses eersten onderscheyts.	119.	VYFDE ONDERSCHEYT DES DERDEN boucx vande breedeloop der vijf Dwaelders Saturnus, Iupiter, Mars, Venus en Mercurius, met stelling eens roerenden Eertcloots.	296.
Stelling eens vastē Eertcloots wattet is.	120.	Cortbegrijp deses vijfde onderscheyts.	296.
Grijphouck wattet is.	120.	BYVOUGH DES BREEDELOOPS.	317.
Anvangstijt wattet is.	120.	Cortbegrijp deses byvoughs.	318.
TWEEDE ONDERSCHEYT DES TWEE DEN boucx vande vinding des Sonloops deur wisconstige wercking gegront op stelling eens vasten Eertcloots.	134.	ANHANG DES HEMELLOOPS van der Dwaelders onbekende roersels by Ptolemeus gachsloghen: En vande spieghelinghen by hem en Copernicus daer wy beschreuen.	331.
Cortbegrijp deses tweedē onderscheyts.	134.	Cortbegrijp deses Anhangs.	331.
Evedachson wattet is.	135.	P TOLEMEVS BYGEVOUGHDE spieghelinghen.	332.
Effening der daghen.	150.	COPERNICVS BYGEVOUGHDE spiegheling der Dwaelders met stelling eens roerenden Eertcloots.	346.
DERDE ONDERSCHEYT DES TWEE DEN boucx vande vinding des Maenloops deur wisconstige wercking gegront op stelling eens vasten Eertcloots.	179.	TWEEDE STVCK der Wisconstige gedachtenissen van de Meetdaet.	1.
Cortbegrijp deses derdē onderscheyts.	179.	Cortbegrijp.	3.
VIERDE ONDERSCHEYT DES TWEE DEN boucx vande vinding des loops van Saturnus, Iupiter, Mars, Venus en Mercurius, deur wisconstige wercking ghegront op stelling eens vasten Eertcloots.	213.	EERSTE BOVCK DER MEETDAET van het teyckenen der grootheden.	5.
Cortbegrijp deses vierdē onderscheyts.	213.	EERSTE DEEL DES EERSTEN boucx van het teyckenen der linien.	7.
VYFDE ONDERSCHEYT DES TWEE DEN boucx van het vinden der Dwaelders samminghen, teghestanden en duysteringen, deur wisconstige wercking gegront op stelling eens vasten Eertcloots.	233.	TWEE-	
Cortbegrijp deses vijfde onderscheyts.	233.		
<i>Arcus incidentia. Tempus incidentia.</i>	Duysterings ingancxbooch en ingancxtijt, uytgancxbooch en uytgancxtijt wattet is.		
	233.		
DERDE BOVCK DES HEMELLOOPS vande vinding der Dwaelderloopen deur wisconstige wercking ghegront op de we-			

TWEEDE DEEL DES EERSTEN boucx van het teykenen der vlakken. 28.

DERDE DEEL DES EERSTEN boucx van het teykenen der lichamen. 39.

TWEEDE BOVCK DER Meetdaet van het metē der grootbedē. 45.

EERSTE DEEL DES TWEE- den boucx vant meten der linien. 47.

TWEEDE DEEL DES TWEE- den boucx vant meten der vlakken. 73.

DERDE DEEL DES TWEE- den boucx vant meten der lichamen. 88.

DERDE BOVCK DER MEET- daet vande vier afcomstē, als vergaring, afstrecking, menichvuldig en deeling aer grootbeden. 97.

EERSTE DEEL DES DERDEN boucx vande vier afcomsten, als vergaring, afstrecking, menichvuldig en deeling der linie. 99.

TWEEDE DEELDES 3 BOVCX vande vier afcomsten, als vergaring, afstrecking, menichvuldig en deeling der vlakken. 105.

DERDE DEEL DES 3 BOVCX vande vier afcomsten, als vergaring, afstrecking, menichvuldig en deeling der lichamen. 111.

VIERDE BOVCK DER MEET- daet vande everedenheysts regel der grootbeden. 119.

EERSTE DEEL DES 4 BOVCX vande everedenheysts regel der linien. 121.

TWEEDE DEEL DES 4 BOVCX vande everedenheysts regel der vlakken. 124.

DERDE DEEL DES 4 BOVCX vande everedenheysts regel der lichamen. 128.

VYFDE BOVCK DER MEET- daet vande everedentlicke snijding der grootbeden. 133.

EERSTE DEEL DES 5 BOVCX vande everedentlicke snijding der linien. 135.

TWEEDE DEEL DES 5 BOVCX vande everedentlicke snijding der vlakken. 138.

DERDE DEEL DES 5 BOVCX vande everedentlicke snijding der lichamen. 164.

SESTE BOVCK DER MEET- daet van t' verkeeren der grootbeden in ander formen. 169.

EERSTE DEEL DES 6 BOVCX van t' verkeeren der linien. 171.

TWEEDE DEEL DES 6 BOVCX van t' verkeeren der vlakken. 175.

DERDE DEEL DES 6 BOVCX van t' verkeeren der lichamen. 192.

DERDE STVCK DER
Wisconstighe gbedachtenissen vande
Deursichtighe. 1.

Cort begriip der Deursichtighe. 2.

EERSTE BOVCK DER DEUR-
sichtighe vande verschaeuwing. 3.

Cortbegriip. 5.

Verschaeuwing wattet is. 7.

Grontteyckening wattet is. 7.

Stantteyckening wattet is. 8.

T'verschaeulick wattet is. 12.

Vloer wattet is. 12.

Oogh wattet is. 12.

Sienderlijn wattet is. 12.

Siendermaet wattet is. 12.

Glas wattet is. 13.

Glasgront wattet is. 13.

Strael wattet is. 13.

Saempunt wattet is. 13.

Saemlijnen wattet sijn. 13.

Vloerlijn en vloerlijnraeckfel wattet is. 13.

Glasgronts eerste sne en tweede sne wattet is. 14.

VAN T'VINDEN DES OOGS. 60.

FAVTMERCKING. 82.

ANHANG. 83.

TWEEDE BOVCK DER DEUR-
sichtighe vande beginselen der spiegel-
schaeuwen. 93.

Cortbegriip. 94.

Beginsele der spiegelschawē wattet sijn. 95.

Spieghele wattet sijn. 95.

Verchaeuulick punt wattet is. 95.

Oogh wattet is. 96.

Ooghstrael wattet is. 96.

Keerpunt wattet is. 96.

Keerlijnen wattet sijn. 96.

ANHANG. 105.

VIERDE STVCK DER
Wisconstighe gbedachtenissen vande
Weeghconst. 1.

Cortbegriip deses vierden stucx. 2.

EERSTE BOVCK DER WEEG-
const vande beginselen der Weeghconst. 3.

Cortbegriip des eersten boucx. 4.

Weeghconst wattet is. 5.

Swaerheyt eens lichaems wattet is. 5.

Bekende swaerheyt wattet is. 5.

Swaerheysts middelpunt wattet is. 6.

Swaerheysts middellijn wattet is. 6.

Swaerheysts middellijn eens lichaems en sijn hanghende swaerheysts middellijn wattet is. 6.

Swaerheysts middelpunt wattet is. 7.

Balck wattet is. 7.

Ermen wattet sijn. 7.

Handthaef wattet is. 8.

Vastpunt wattet is. 8.

Evestaltwichtige wattet sijn. 8.

Hefwicht en daelwicht wattet is. 8.

Heflini en daellini wattet is. 9.

Rechtheflini, rechtdaellini, rechthefwicht, rechtdaelwicht, scheefheflini, scheefdaellini, scheefhefwicht, scheefdaelwicht wattet is. 9.

De voorstellen beginnen. 13.

TWEEDE BOVCK DER <i>Weeghconst vande vinding der swaer-</i> <i>heyts middelpunten.</i>	57.
VANDE VINDING DER <i>swaerheyts middelpuntē vande plattē.</i>	60.
VANDE VINDING DER <i>swaerheyts middelpunten vande licha-</i> <i>men.</i>	75.
DERDE BOVCK DER <i>Weeghconst vande Weeghdaet.</i>	89.
Cortbegrijp.	90.
VIERDE BOVCK DER <i>Weeghconst vande beginselen des wa-</i> <i>terwichts.</i>	121.
Cortbegrijp	122.
Bekende swaetheyt watter is.	123.
Evestoffware lichamen watter sijn.	123.
Stofswaerste lichaem watter is.	123.
Stoflichtste lichaem watter is.	123.
Menichmael stofwaerder watter is.	123.
Stijflichaem watter is.	123.
Vlackvat watter is.	123.
Bodem watter is.	123.
Gheschickt bodem watter is.	124.
Ydel watter is.	124.
Ledich watter is.	124.
De voorstellen beginnen.	126.
VYFDE BOVCK DER <i>Weeghconst vanden anvangh der wa-</i> <i>terwichtdaet.</i>	161.
De voorstellen beginnen.	163.
ANHANG DER WEEGH- <i>const.</i>	169.
BYVOUGH DER WEEGH- <i>const.</i>	177.
Cortbegrijp deses byvoughs.	178.
EERSTE DEEL DES BY- <i>voughs der Weeghconst van het Tau-</i> <i>wicht.</i>	179.
Cortbegrijp des tauwichts.	180.
TWEEDE DEEL DES BY- <i>voughs der Weeghconst vant Catrol-</i> <i>wicht.</i>	191.
Cortbegrijp des Catrolwichts.	192.
DERDE DEEL DES BY- <i>voughs der Weeghconst vande vlietende</i> <i>topswaerheyt.</i>	199.
Cortbegrijp der vlietēde topswaerheyt.	200.
VIERDE DEEL DES BY- <i>voughs der Weeghconst vande Toom-</i> <i>prang.</i>	203.
Cortbegrijp des Toomprangs.	204.
Stang, stangbout, teughelrinck, stangs bove-	
deel, oogh, montstick, kinketen, es, kinke-	

renhaeck, twee tusscheketens, wree toom,
slappe toom, keeren, watter sijn. 205. 206.
en 207.

Teughelrinck raeckpunt, ooghraeckpunt,
montstick aspunt, raeckpunthouc, prouf-
toom, watter sijn. 207 en 208.
De voorstellen beginnen. 208.

VYFDE STVCK DER

Wisconstighe ghedachtenissen vande
ghemengde stoffen.

1.
Cortbegrijp der ghemengde stoffen. 2.

EERSTE DEEL DER GHE-
mengde stoffen vande Telconstighe
anteyckeninghen.

3.
Cortbegrijp des eersten deels. 4.

TWEEDE DEEL DER GHE-
mengde stoffen vande Vorstelicke
bouckhoudingh in Domeine en Finance Extraor-
inaire.

1.
Cortbegrijp. 2.

COOPMANS BOVCK-
houding op de Italiaensche wijze.

13.
VORSTELICKE BOVCK-
houding op de Italiaensche wijze.

39.
BOVCKHOVDING IN DO-
meine op de Italiaensche wijze.

45.
Cortbegrijp der bouckhouding in Domei-
ne. 46.

IORNAEL IN DOMEINE OP
de Italiaensche wijze.

59.
Cortbegrijp deses Iornaels. 60.

SCHVLTBOVCK IN DO-
meine op de Italiaensche wijze.

1.
BOVCKHOVDING IN VOR-
stelicke dispensse op de Italiaensche wij-
je.

51.
Cortbegrijp deser Vorstelicke dispensse. 52.

SCHVLTBOVCK DER DI-
stributie.

69.
BOVCKHOVDING IN
Finance extraordinaire op de Itali-
aensche wijze.

85.
Cortbegrijp deser bouckhouding in Finance
extraordinaire. 86.

VANDE GENERALE BOVCK-
houding in Finance extraordinaire.

87.
VANDE BOVCKHOVDING
der dispensen vande extraordinaire Fi-
nance.

91.
Cortbegrijp deser bouckhouding der dis-
pensen. 92.

DE GHEDRUCTE FAVTEN

salmen aldus verbeteren.

INT EERSTE DEEL DES WEERELTSCHRIFTS.

Boven op de sijden vande 1^e totte 140^e daer aldus staet:

I BOECK DES WEERELTSCHRIFTS,

stelt of neemt door t'ghedacht te staen

I BOECK DES DRIHOVCKHANDELS.

Desgelijcx sal oock ghedaen worden mettet 2^e, 3^e, en 4^e bouck, stellende over al DRIHOVCKHANDELS in plaetsvā WEERELTSCHRIFTS, want sulcx vereyscht dier boucken verdeeling beschreven int Cortbegrijp des Driehouckhandels, t'welck deur misgrijp des Schrijvers niet naghevolgt en wiert.

Hoewel int eerste deel des Weereltschrifts inde 2 sijden, bepaling is ghedaen van *Schilbooch* en *Schilhouck*, en dat die woorden een stuckweechs verre ghebruyckt sijn, soo heb ick nochtans daer na in die plaets ghebesicht het woort *vierendeelrontschil* deur dient gelijk de woorden *halfrontschil* en *rontschil* sijn sake beter beteyckent, overmitsdat *Schilbooch* en *Schilhouck* niet uyt en drucken (ghelijck oock en doen de Latijnsche woorden *Arcus complementi* en *Angulus complementi*) van wat* afcomst der drie sy t'verschil sijn: Daerom by al dien dit bouck te verdrucken waer, ick soude in plaets der 4^e 5^e en 6^e bepaling inde boveschreven 2^e sijden dusdanighe stellen: *Specie.*

4 B E P A L I N G.

Vierendeelrontschil is t'verschil tusschen een ghestelde booch of houck en het vierendeelronts. *Arcus complementi, vel angulus complementi.*

Laet BC een ghestelde booch sijn, of BAC een ghestelden houck, ten eersten cleender dan het vierendeelronts, als de booch BE, of houck BAE, t'verschil tusschen haer beyden als de booch CE, of houck CAE, heet vierendeelrontschil, te weten vierendeelrontschil der ghestelde booch BC, of houck BAC. Laet andermael CD een ghestelde booch, of CAD een ghestelden houck sijn, nu grooter dan het vierendeelronts, als de booch BE, of houck BAE, t'verschil tusschen haer beyden als de booch CE, of houck CAE, heet vierendeelrontschil, te weten vierendeelrontschil der ghestelde booch CD, of houck CAD.

5 B E P A L I N G.

Halfrontschil is t'verschil tusschen een ghestelde booch of houcken en het halfrontd. *Complementum semicirculi.*

De verclaring ghedaen opt vierendeelrontschil der 4 bepaling, can oock dienen tot verclaring deser 5 bepaling.

Complemen-
tum circuli.

Rontschil is t'verschil tusschen een ghestelde booch en het heel rondt.

Deur het boveschreven is te verstaen datmen overal daer van Schilbooch en Schilhouck gheseyt is, in die plaets het woort vierendeelrontschil sal moghen stellen.

Int eerste deel des VVeereltschrifts.

- Inde 24 sijde op de cant voor *Constrinctio*, stelt *Constructio*.
 22 sijde de houckmaet van 2 tr. 17 ① staet 393412, stelt 398412.
 24 sijde de houckmaet van 5 tr. 4 ① staet 863148, stelt 883148.
 58 sijde op de cant *tabulum*, stelt *tabulam*.
 64 sijde de raecklijn van 0 tr. 0 ① staet 000, stelt 0.
 74 sijde de raecklijn van 27 tr. 0 ① staet 509524, stelt 5095254.
 138 sijde de snylijn van 89 tr. 10 ① staet 787573461, stelt 687573461.
 138 sijde de snylijn van 89 tr. 12 ① staet 616229489, stelt 716229489.
 141 sijde 3 lini *Weereltschrifts*, stelt *Driehouckhandels*.
 152 sijde 3 lini $\frac{2}{1000}$, stelt $16\frac{2}{1000}$.
 157 sijde 14 lini gegeven stelt gevondē.
 168 sijde op de cant *rectelinet*, stelt *rectilinei*.
 172 sijde op de cant *parallela*, stelt *parallelam*.
 180 sijde 6 lini *ABG*, stelt *BAG*.
 180 sijde 7 lini *BAG*, stelt *ABG*.
 181 sijde 6 lini *AFB*, stelt *ABF*.
 181 sijde 7 lini *ABF*, stelt *AFB*.
 181 sijde 23 lini *ABF*, stelt *AFB*.
 183 sijde 3 lini *Weereltschrifts*, stelt *Driehouckhandels*.
 195 sijde 11 lini het 2 voorstel, stelt het vervolch des 2 voorstels.
 197 sijde 36 lini 1 voorbeelt, stelt 1 vervolch.
 210 sijde 36 lini *evenijdege*, stelt *recht-houckich*.
 212 sijde 33 lini 22 voorstel, stelt 23 voorstel.
 213 sijde 2 lini voor 22, stelt 23.
 211 sijde 38 lini *schilboochs*, stelt *schilhoucx*.
 222 sijde 23 lini *scheefhoucx C*, stelt *scheefhoucx D*.
 222 sij. 24 lin. *voorbeelts*, stelt *voorstels*.
 225 sijde 9 lini *voorbeelts*, stelt *voorstels*.
 234 sijde 5 lini *BAC*, stelt *ACB*.
 234 sijde 7 lini *BAC*, stelt *ACB*.
 272 sijde 28 lini *CD*, stelt *CB*.
 274 sijde 8 lini *CB*, stelt *CD*.
 297 sijde 32 lini *ACB* houck *ABC* die oock den begheerden is van 07 tr. 37, stelt *ADB* houck *ABD* van 08 tr. 19. Die getrocken van 180 tr. blijft voor den begeerdē houck *ABC* 111 tr. 14.
 307 sijde 32 lini vinding der syde *BC*, stelt vinding van *A* des tegenoverhoucx der syde *BC*.
 327 sijde *Anhang des driehouckhandels*, stelt *Anhang der voorgaende drie boucken*.
 342 sijde 12 lini *Driehouckhandels* einde, stelt *Anhangs* einde.
 345 sijde 3 lini *Weereltschrifts*, stelt *Driehouckhandels*.
 354 sijde 7 lini *dicens* assunt *As*, dit moeste staen inde 8 lini achter den *evenaer*.
 19 sijde

Int tweede deel des VVeereltschrifts,

- Inde 12 sijde op de cant *Solstitio estivale*, stelt *Solstitio estivali*.
 13 sijde 15 lini *connen oirdeelen*, stelt *connende oirdeelen*.
 18 sijde 20 lini *goede*, stelt *goet*.

- 19 sijde inde twee leste linien daer anders, stelt daer af anders.
- 20 sijde 10 lini sulcke, stelt sulck.
- 41 sijde 26 lini spiegheling daer, stelt spiegheling en daer.
- 42 sijde 11 lini leerringe, stelt leerlinge.
- 51 sijde 36 lini tweede deel, stelt tweede bouck.
- 53 sijde 6 lini eersten deels, stelt tweeden boucx.
- 57 sijde 3 lini plaet, stelt plaets.
- 58 sijde 4 lini op ander, stelt opt ander.
- 59 sijde 8 lini op, stelt of.
- 59 sijde 22 lini rivieren, stelt rivieren.
- 59 sijde 33 lini kelen, stelt kielen.
- 69 sijde 25 lini 12 voorstel, stelt 14 voorstel.
- 70 sijde 18 lini voorgegaen, stelt voortgegaen.
- 79 sijde staet tot vijfmael misschaewing, stelt wanschaeuwing.
- 74 sijde 3 lini selver, stelt selve.
- 169 sijde 32 lini en Brasilie, stelt in Brasilie.
- 180 sijde 37 lini IFG, stelt IEG
- 191 sijde 3 lini ghebeurde, stelt ghebeurende.
- Int derde deel des VVeereltschrifts.*
- 3 sijde 8 lini met stelling, stelt met oneyghen stelling.
- 11 sijde 30 lini middeluytpunticheyt, stelt uytmiddelpunticheyt.
- 17 sijde 3 lini tweede onevenheyt, stelt onevenheyt
- 17 sijde 40 lini een yder, stelt en yder.
- 26 sijde 26 lini dat nu, stelt daer.
- 28 sijde 40 lini duysteraerbreden, stelt evenaerbreden.
- 55 sijde 41 lini GH, stelt GL.
- 117 sijde 4 lini vande dwaelderloop, stelt vande vinding der dwaelderloopen.
- 118 sijde 31 lini Venus en Mercurius, stelt Venus en Mercurius in langde-loop.
- 120 sijde op de cant Apocha, stelt Epocha.
- 120 sijde 26 lini t'eynde des jaers, stelt begin des jaers.
- 123 sijde 4 lini middelpuntichpunt, stelt uytmiddelpuntichpunt.
- 128 sijde 9 lini merck ick A, stelt merck A.
- 129 sijde 32 lini DBE, stelt BDE.
- 132 sijde 39 lini 30 ① 6 ②, stelt 30 ① 7 ②.
- 133 sijde 4 lini wet, stelt met.
- 135 sijde 8 lini oeffening, stelt effening.
- 135 sijde 35 lini 110 tr, stelt 210 tr.
- 137 sijde 20 lini t'vervolgh der 17 bepaling, stelt de 10 bepaling van het 1 bouck des Hemelloops.
- 141 sijde 6 lini 59 tr. 9 ①, stelt 95 tr. 9 ①.
- 143 sijde 24 lini Maen, stelt Son.
- 148 sijde 35 lini 190 tr. 11. 8. stelt 194 tr. 11. 8.
- 162 sijde 8 lini dan DL, stelt van DL.
- 207 sijde 20 lini KM, stelt IL.
- 221 sijde op de cant Prop. 35, stelt Cap. 35.
- 251 sijde 9 lini daerom, stelt daer rontom.
- 255 sijde 12 lini ick na, stelt ick nu na.
- 255 sijde 14 lini gemerct, stelt gemeent.
- 255 sijde 17 lini te gebeuren, stelt te gebeuren uytghenomen de Manens duysteringne.
- 255 sijde 45 lini Maenwechs, stelt Marswechs.
- 257 sijde 33 lini Derghelijcke oock vermoedende vande duysteringneloop dieniet s'daechs 3 ① 11 ② volghens de stelling eens vaste Eertcloots, maer eygentlick als uyt stelling eens roerenden Eertcloots volcht s'daechs 1 tr. 2. 19. teghen t'vervolch der trappen, wiens treckende cracht schijnt gedrengen te sijn in een hooger trager hemel dan de voorgaende, doende ontrent de 18 Iaren een keer na t'vervolgh der trappen, stelt niet met allen, want het sal uyt blijven.
- 259 sijde 4 lini int voorstel, stelt in het 13 voorstel.
- 259 sijde 6 lini voor of achtring, stelt voorofachtring.

260 sijde 30 lini *grooteronts*, stelt *groot-
ronts*.

271 sijde 34 lini *GFK*, stelt *GAK*.

330 sijde 16 lini *my*, stelt *nu*.

332 sijde 2 lini *des dwaelders*, stelt *der
Dwaelders*.

350 sijde 24 lini *FG*, stelt *HG*.

350 sijde 27 lini *EG 1083 daer na*, stelt
AG 1083 (want so veel comter als mē
seght *inrontwechs halfmiddellijn 60
deelen gheeft inrontshalfmiddellijn
6 deel 30* ①, wat 10000?) daer na.

Inde Meetdaet.

Inde 27 sijde 14 lini voor *H*, stelt *I*.

31 sijde 13 lini *HI*, stelt *AI*.

31 sijde 23 lini *DL*, stelt *AL*.

57 sijde 19 lini *A*, stelt *I*.

77 sijde 12 lini *mette sijde AC*, stelt
metten houck ABC, hier deur wort
bekent de derde sijde AC.

127 sijde 12 lini *TWERCK*, stelt
VERVOLCH.

141 sijde 18 lini *D 13*, stelt *D 13*.

144 sijde 38 lini *als EG*, stelt *als FG*.

145 sijde 15 lini *t'welcke sy tot H*, stelt
*t'welck sy tot H, te weten soo ver e tot
dat D Heve wijdeghe valt met BA*.

Inde selve sijde meugen de vier laetste
linien uyt blijven, want het is deur
het 1 lidt onmeughelick anders te
commen.

147 sijde 4 lini *heeft*, stelt *helst*.

150 sijde 30 lini *den punt*, stelt *een punt*.

151 sijde 1 lini *IL*, stelt *IA*,

151 sijde 3 lini *4 voorbeelt*, stelt *1 voor-
beelt*.

151 sijde 18 lini *eve wijde gesijde AB,*
C, stelt *teghnoversijde AB, DC*.

193 sijde 8 lini *EGH*, stelt *FGH*.

Inde Deursichtighe.

Inde 90 sijde 6 lini *eenige voorbeelden,*
stelt *eenich voorbeelt*.

Inde 90 sijde 14 lini *vierhoucken*, stelt
vier houcken.

Inde VVeeghconst.

Inde 89 sijde 22 lini *befetsels*, stelt *be-*

letsels.

92 sijde 16 lini *des lichaems*, stelt *in des
lichaems*.

141 sijde op de cant *Theoremata*, stelt
Theoremate.

181 sijde 9 lini *scheeflijjn*, stelt *scheefhes-
lijjn*.

181 sijde 10 lini *scheeflijnen*, stelt *scheef-
heslijnen*.

INDE VORSTELIC- KE BOVCKHOVDING.

Int Iornael van Coomschap.

Inde 1 sijde 9 lini voor *net 350* ②, stelt
net 350 ② 8 onc.

3 sijde 13 lini *binnē 6 weken*, stelt *bin-
nen 5 weken*.

5 sijde 4 lini 16, stelt 6.

Int Schultbouck in Coomschap.

2 sijde 9 lini 6 *Iunius*, stelt 8 *Iunius*.

2 sijde 11 lini 10 *Octob*, stelt 7 *Mey*.

6 sijde 6 lini 2 *β*, stelt 12 *β*.

6 sijde 18 lini 4 *β*, stelt 14 *β*.

13 sijde 5 lini *fol. 4*, stelt *fol. 18*.

14 sijde 2 lini *Maert*, stelt *Mey*.

15 sijde 2 lini *Maert*, stelt *Mey*.

16 sijde 9 lini 7 *8*, stelt 6 *8*.

29 sijde 11 lini 106 *ℒ*, stelt 166 *ℒ*.

32 sijde 38 lini 200 *ℒ*, stelt 2000 *ℒ*.

Int Iornael in Domeyne.

Inde 1 sijde leste lini 1607, stelt 1604.

2 sijde 15 lini 10 *Augusti*, stelt 1 *Octob*.

3 sijde leste lini 17500 *ℒ*, stelt 17550 *ℒ*.

4 sijde 28 lini 10 *Iunius*, stelt 1 *Iunius*.

7 sijde 10 lini 100 *ℒ*, stelt 123 *ℒ*.

7 sijde 29 lini 1603, stelt 1602.

Int Schultbouck in Domeyne.

Inde 5 sijde 6 lini 1604, stelt 1603.

13 sijde 11 lini 15 *Januar*, stelt 7 *Januar*.

26 sijde 2 lini 10 *Octob*, stelt 1 *Octob*.

29 sijde 4 lini 2 *Iul*, stelt 1 *Iul*.

31 sijde 4 lini 20 *ℒ*, stelt 30 *ℒ*.

42 sijde 36 lini *dwang*, stelt *dwaling*.
 59 sijde 36 lini *niet nootfakelick en sijn*,
 stelt *niet nootfakelick ghelijck en sijn*.
 63 sijde de 10 lini moet gants wech
 sijn.
 64 sijde ten eynde de 44, 45 en 46 lini
 moet staen *L. S.*
 66 sijde inde 1 en 21 lini *stucx*, stelt 112
stucx.
 70 sijde *noten debet stucx*, stelt *noten*
debet stucx 112.
 76 sijde *Sout debet tonnen*, stelt *Sout de-*
bet tonnen 1, en voor *Sout credit ton-*
nen 1, stelt *Sout credit tonnen*.

83 sijde op de cant 7 *voorstels*, stelt
 5 *voorstels*.
 100 sijde 17 lini *veschreven*, stelt *be-*
schreven.

Int Cortbegrijp der ghemeng-
de stoffen.

Neffens *Telconflighe anteyckeninghen*,
 stelt inde cant *Annotationes Arith-*
metica.

Neffens *spiegheling der Singconst*, stelt
Theoria Musica.

Neffens *Huysbou*, stelt *Architectura*.

